

3262

T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

TEBÂREKE TEFSİRİ
(METİN - GRAMER NOTLARI - SÖZLÜK)

— YÜKSEK LİSANS TEZİ —

Ali ÜZCAN

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Ankara - 1987

I Ç İ N D E K İ L E R

SÖZ BAŞI	1-2
GİRİŞ	3-6
METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	7
METİN	8-95
İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....	96-120
Ünlülerin Yazılışı.....	96-103
Ünsüzlerin Yazılışı.....	104-111
Bazı Edatların Yazılışı.....	111-116
Diğer Bazı İmlâ Özellikleri.....	117-120
GRAMER ÖZELLİKLERİ.....	121-131
SÖZLÜK.....	132-164
BİBLİYOGRAFYA.....	165-167
TİPKİBASIM.....	168-189

S Ö Z B A Ş I

Üzerinde çalıştığım Tebâreke Tefsîri,14.Yüzyıla ait bir yazmadır. 14.Yüzyıl,Anadolu Türk Edebiyatı'nın büyük bir kuvvetle inkişâf ettiği, millî dilin din ve ilim lisânı olan Arapça ve edebiyat lisânı olan Farsça'ya karşı muvaffakiyetle mücadele ettiği bir devirdir.Bu yüzyılda Türkçe yalnız halk arasında değil,yüksek sınıflar arasında da ilim ve edebiyat lisânı olmuştur.Birçok şair ve müellif bu devirde Türkçe yazmak veya Türkçe'ye tercüme etmek ihtiyacını duymuşlardır.

Bu yüzyıl eserleri üzerinde yapılan çalışmalar devam etmektedir. Bununla birlikte,bu çalışmaların uzun zaman aldığı,yetersiz kaldığı ve bu dönem eserlerinin tam olarak ortaya çıkarılmadığı da bir gerçektir.

Bu düşünceden yola çıkarak,Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden birinin daha gün ışığına çıkarılması ve ilim âlemine kazandırılması için bu çalışmayı yaptım.

Tebâreke Tefsîri ile ilgili çalışmalarımı üç ana bölümde topladım :

- a) Metin
- b) İnceleme
- c) Sözlük

Birinci bölümde, eserin Koyunoğlu nüshasının metnini ilmi transkripsiyon usûllerine göre verdim.

İkinci bölümde,metnin imlâ ve gramer özelliklerini

inceledim.Yazmanın imlâ özelliklerini verdikten sonra, gramer özelliklerini inceledim. Bu incelemeyi yaparken Eski Anadolu Türkçesi'nin bugüne kadar defalarca ortaya konmuş gramerinin tekrar edilmesine değil,yeni ve dikkate değer özelliklerin meydana çıkarılmasına özen gösterdim.

Sözlük bölümünde ise,bugün kullanılmayan veya farklı anlamda kullanılan kelimelere yer verdim.

Tezimin sonuna da eserin tıpkıbasımını koydum.

Bu çalışmam,Türk Dili araştırmalarına bir damla katkıda bulunabilirse kendimi mutlu ve amacına ulaşmış kabul edeceğim.

Eserin fotoğraflarının temininde her türlü kolaylığı gösteren,Konya Koyunoğlu Müzesi yetkililerine ve çalışmamın ilk gününden tamamlandığı âna kadar,benden yardım ve desteğini esirgemeyen muhterem hocam Prof.Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a teşekkürü zevkli bir vazife biliyorum.

ALİ ÖZCAN

G İ R İ Ş

Eser, Konya İzzeddin Koyunoğlu Müzesi'nin, 13392 envanter numarasında kayıtlı bir mecmuanın, 30b-70b varakları arasında yer almaktadır.

Mecmuanın ölçüleri 170x255 cm.dir. Meşin ciltli ebrûludur. Kısmen tahrip olunmakla beraber, yazılı kısımlar rahatça okunabilmektedir. Siyah bir mürekkeple, kalın bir kağıda yazılmıştır. Bâzı âyetler kırmızı çizgilerle belirtilmiş, âyet duraklarına da kırmızı noktalar konmuştur. Ayrıca, "hikâyet" ve "nükte" yazıları da kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Mecmua, üç bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde Yâsin Sûresi Tefsîri bulunmaktadır. Bu tefsîrin müellifi ve kime ithâf edildiği belirtilmemektedir. İkinci bölümde ise, incelemiş olduğumuz Tebâreke Tefsîri vardır. Osmanoğullarından I. Murad'a ithâf edilmiştir. Müellifi Mustafa bin Mehmed'dir. Üçüncü bölümde de, üç ayrı sûrenin (İhlâs, Yûsuf, Ne'be) tefsîri ve Ehadîs-i Nebeviyye kısmı bulunmaktadır. Bu bölümün ithâf edildiği şahıs, İnançoğulları'ndan Çelebi Murad bin Arslan bin İnanç Bey'dir. Müellifi ise belirtilmemektedir.

Mecmuanın üç bölümünde de, yazı ve üslûp aynıdır. Gerek istinsah tarihinin (H.858) her üç bölümde de aynı olması ve gerekse aynı müstensih'in mecmuanın tamamını

yazması ihtimali, üç bölümün müellifinin de Mustafa bin Mehmed olması düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Nitekim mecmuanın üçüncü bölümünde yer alan İhlâs Sûresi Tefsîri'nin diğer bir nüshasından da, bu tefsîrin müellifinin Mustafa bin Mehmed olduğu anlaşılmaktadır.¹

İncelediğimiz Tebâreke Tefsîri'nin müellifi Mustafa bin Mehmed'dir. Bunu eserin 30b 9. satırındaki ;
" rahman Tañrıdan rahmet umıcı el-vâşıku bi's-şamedi Muştafâ bin Mehmed" cümlesinden anlıyoruz. İthâf edildiği şahıs ise, eserin 30b 13-14, 31a 1. satırında şöyle belirtilmektedir :

".... Çelebi ğıyāsü'd-devle ve'd-dîn sultānü'l-ğuzāt ve'l-mücāhidîn cemālu'l-islām ve'l-müslimîn Murad beg bin Orhan beg bin Osmān esbegallahu zillehumā ve e'azze kadrehumā ve naşara cündehumā 'ālî hazretine 'arz eyleye ol hazreti sevdügin bildüre pes Tebâreke Tefsîrin Türkçe eyledi...."

Eser, H.858 (M.1454) tarihinde, Recep ayının sonunda, Molla İyas tarafından istinsah edilmiştir. Bunu 70b sahifesinin sonundaki kayıttan anlıyoruz.

Eserin tespit edebildiğimiz iki nüshası vardır. Birisi, incelemiş olduğumuz Koyunoğlu nüshasıdır. Diğerisi ise, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Kitaplığı, Yazmalar Bölümü 45 numarada kayıtlı bulunan 135 sahifelik

1- İhlâs Sûresi Tefsîri, Mustafa bin Mehmed, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fak.Kitaplığı, 910 no.lu yazma.

nüşhadır. Bu nüshanın mukaddimesinde eserin Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'ya ithâf edildiği belirtilmektedir. Telif tarihi olarak da H.731 (1330) kaydı bulunmaktadır.

Nitekim, müellifimizden bahseden Bursalı Mehmed Tahir Efendi de, Mustafa bin Mehmed'in Ankara'lı olduğunu belirterek, "Osmanlı ulemâsının eskilerinden bir zâttır. Mukaddimesinde Şehzâde Süleyman Paşa adına yazıldığı bildirilen büyük bir cilt halinde Türkçe olan Sûre-i Mülk Tefsîri, Osmanlı lisânı'nın tarihi bakımından ehemmiyeti hâizdir. Bir de mev'ıza, fezâ'il-i şuhûr, selâse, mucizât, fazilet-i salavat ve hikâyât-ı latîfe ani'l-eslâfdan bahseden Türkçe Hulvün Nasihîn isminde diğer bir eseri de vardır. " ¹, demektedir.

Yılmaz Öztuna ² ve M. Fuad Köprülü ³ de eserlerinde Mustafa bin Mehmed Ankaravî'ye ait Sûre-i Mülk Tefsîri'nden bahsetmekte ve Süleyman Paşa'ya sunulduğunu belirtmektedirler.

Necla Pekolcay ise, İslâmî Türk Edebiyatı isimli eserinde "....14. Asır din âlimlerinden biri olarak gösterilen Ankaralı Mehmed oğlu Mustafa, Tebâreke Tefsîri'nin başında, bu eseri Orhan Bey'in oğlu Murad Bey'e arz edilmesi maksadıyla Türkçe yazdığını kaydetmektedir....", demektedir. ⁴

1- Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C. 1, s.385.

2- Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, İst.1977, C.2, s.77.

3- M. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İst.1980, s.341.

4- Necla Pekolcay, İslâmî Türk Edebiyatı, İst.1976, C.2, s.11.

Buna göre, Tebâreke Tefsîri'nin H.731 (1330) tarihinde telif edilerek, Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa'ya sunulduğu, Süleyman Paşa'nın 1359'daki ölümü üzerine, mecmuanın ilk bölümünde yer alan Yâsin Sûresi Tefsîri ile birleştirilerek I. Murad'a sunulduğu tahmin edilebilir.

Eser, ana hatlarıyla üç bölümde ele alınmıştır :

- a) Tebâreke sûresini okumanın sevâbı.
- b) Tebâreke sûresinin iniş sebebi.
- c) Tebâreke sûresi âyetlerinin mânâları.

Müellif bu bölümleri ele alırken, hikaye ve nüktelerle metni süslemiştir. Ayrıca kendisinden önce yazılmış tefsîr kitaplarından da iktibaslarda bulunmuştur.

METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1- Metinde olması gerektiğini ve müstensih tarafından unutulduğunu tahmin ettiğimiz harf, hece ve kelimeler parantez içinde ilave edilmiştir.

2- Okunuşunda tereddüt edilen kelimelerin yanına parantez içinde soru işareti konulmuştur.

3- Metinle ilgili düzeltme veya açıklamalar sayfa altlarında gösterilmiştir.

4- Okunamayan veya eksik olduğunu tahmin ettiğimiz kısımlar (.....) ile gösterilmiştir.

5- Metinde geçen Arapça âyet, hadis ve duâlar ile Farsça beyitler Arap harfleriyle aynen yazılmıştır.

6- Metinde geçen özel isimlerin ilk harfleri büyük harfle yazılmıştır.

7- Varak numaraları sayfa kenarında, satır numaraları satırın başladığı kelimedenden önce üst kısımda gösterilmiştir.

M E T I N

30b

الحمد لله القوي العزيز العليم الخبير المنزه عن الشريك والوزير مُذَلِّ
şükr ol Tañrıya şerīkden gerekmez aña vezīr ḥor olur heybetinden şerīf
kim kāvīdūr hem kādir hem ʿālim hem ḥabīr mūnezzehdür ³
haṭır ʿazīz olur raḥmetinden zelīl ⁴ faķīr تبارك الذي
بیده الملائكة وهو على كل شيء قدير وأشهد ان لا اله الا الله وحده لا
birliğine inanan uçmakta geye birligine inanan uçmakta geye
harīr ⁶ yalan diyenler tamuda göynür erir وأشهد ان سجد
viribidi عبدّه ورسوله ارسله بالكتاب المنير
Muḥammedi dünyāya ol kebīr andan döner ḥüccet devleti a-
nın yörir şalavāt ol iki cihān ⁸ faḥrına ʿāsīler ümizine
Muḥammed-i emīne niçe kim ay gün yörir ammā ba'dü bu du'ā-
cılar kemteri yazuqlular ⁹ bezteri raḥman Tañrıdan raḥmet
umıcı el-vāsīku bi's-şamedī Muştafā bin Meḥmed gafera'l-
lāhu lehū velivālideyhi ¹⁰ ve ecri'l-ḥayri ʿalā yedeyhi
diledi kim kadīm muḥabbetin ve dostlık māddesin ḥüdāven-
digārizāde māliki rikābi'l-ümem menba'i'l-çüdi ve'l-ke-
rem şāhibü's-seyfi ve'l-ķalemi'l-müşāru ileyhi bi'l-fezā-
yili'r-ruhāniyyeti ¹² ve'l-ḥaşāyili'l-melekiyyeti fī-aķṭā-
ri'l-ʿālemi ve zāhiruhū ḥasenen ve bāṭınuhū taķiyyun ve
ru'yetuhū emnün ve ṭal'atuhū ¹³ heniiyyun Çelebi ğıyāsü'd-
devle ve'd-dīn sultānü'l-ğuzāt ve'l-mücāhidīn cemālu'l-
islām ve'l-müslimīn ¹⁴ Murad beg bin Orḥan beg bin Osmān
esbegallahu zillehumā ve e'azze kadrehumā ve naşara cün-
dehumā ʿālī ¹ ḥazretine ʿarz eyleye ol ḥazreti sevdügin

31a

bildüre pes tebāreke tefsīrin Türkçe eyledi ² ümiz durur ki mübārek zihnine müstakīm gele ve okıyanların yarlıganmaklığına sebep ola bu za'if miskīn isti'ānet haqdan dileyüp anın keremine sığınup ⁴ **خُذِ الْعِلْمَ مِنْ أَفْوَاهِ الرِّجَالِ** bir niçe letāyif ve 'acāyib ve garāyib ki üstāzlar nef - sinden ⁵ ve dağı niçe kitāblardan bir niçenün adın zikr eyleyevüz cem' kılduğı dakik ve laṭif ⁶ sözler birle anı okımağdan cānlar sevinür gözler yaşarur gönülleri kopar bu risāli ⁷ yazdı öndin sevābın zikr eyledi andan sebep-i nüzūlin andan ma'nīsın ḥāliyā ⁸ ol mübārekligiçün hem dost sözi arada vesīle olmağıçün bir ḥadīs ⁹ yaz kıldı ansuz ol ḥazrete irişmek muḥāldür zīrā ki rahmet kapusının miftāhı ¹⁰ anın elindedür el-ḥadīs 'an Ebī Hurayre radiya'llāhu 'anhu kāle kāle resūlu'llāhu ṣalla'llāhu ¹¹ aleyhi ve sellem

**إِنَّ الْأَمِيرَ الْعَارِلَ وَالْعَالِمَ الْعَامِلَ
لَا تَأْكُلُ الْأَرْضُ لِحَمِيمَا وَلَا يَبْنَى عَظْمُهُمَا بَلْ يَبْقَى لِحِمَا طَرِيًّا إِلَى
بُيُوتِ الْقِيَمَةِ الْخَيْرُ بِشِمَامِهِ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ فَبَلَغَ هَذَا الْخَيْرُ إِلَى
هَرُونَ الرَّشِيدِ فَأَمْرَانِ يَنْبَشُوا قَبْرَ نَشْرَوَانَ فَنَبَشُوهُ وَوَجَدُوهُ
كَذَلِكَ وَعَلَى رَأْسِهِ نَاجٌ مُرْصَعٌ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ مِنْ أَرَادَ أَنْ
يُعْظِمَ مِلْكَهُ فَالْبُعْظَمُ عِلْمَاءُ زَمَانِهِ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُمَ
خَرَأْتَهُ فَلْيَكْتُمِ الْعَدْلَ عَلَى رَعِيَّتِهِ**

bu ¹⁶ ḥadīs ma'nīsī oldur ki āḥır zamān devleti Muḥammed Muṣṭafā ḥazreti 'A.S. buyurur ki 'ādil ¹⁷ begler okıdu - ğıla 'amel iden 'ālimler kaçan dünyādan göç kılup gür

31b menzile varsalar yir ¹ buların etlerin yimez sūnūkları

çürimez belki kıyāmete degin tāze qalurlar bu hadīs Hārūnū'r-² reşīde yitişdi gönlinden giçdi ki 'aceb bu hadīs midür şordı andan şordı kim³ var bizden ilerü giçmiş pādişāhlardan bu yirde 'ādil pāzişāh kim vardur eyitdiler⁴ bu yirde Nüşrevāndan 'ādil pāzişāh yokdur didiler Hārūnū'r-reşīd buyurdı Nüşrevānuñ⁵ kabrin açdılar gördiler şöyle tāze yatur başında bir muraşşa' tāt durur ol tātca⁶ işbu iki satır yazılmış

مَنْ ارَادَ أَنْ يُعْظَمَ
مَلَكَهٗ فَلْيُعْظَمْ عِلْمًاو زَمَانًا
وَمَنْ ارَادَ أَنْ يَكْتُرَ خِرَاتِنَهُ فَلْيَكْتُرِ الْعَدْلَ
عَلَى رَعِيَّتِهِ

hadīs ma'nisi budur kim kim dilerse⁸ ki pāzişāhlığı mülki arta kendü zamānındağı 'ālimleri ulu dutsun hürmet ve 'izzet⁹ kılsun ve kim dilerse kim hazīnesi çok ola mālī arta ra'iiyyetleri arasında¹⁰ 'adlin artursun pes kıyās itmek gerek ki müslümān pāzişāhları 'adl eylese ne kadar¹¹ devlet bula ve hem dağı hayf ola ol pāzişāha kim müslümān ola zulm eyleye zulmi¹² şümlüğünden 'azāba giriftār ola ve nāzük laṭīf teni çürkiye ve dağı katı 'ayb ola¹³ ol 'ālime kim bir kāfir küfr birle bir iş işledi kim teni çürimedi ve ol bir iş işleye kim¹⁴ 'azāba müstaḥıq ola ne'uzu bi'llāh ilāhī fazl-ı 'ināyetüñ birle pāzişāhları zulm itmekden¹⁵ saklağıl ve 'ālimleri azmaqlıqdan saklağıl çün peygābardan bu hadīsı nakl iddük¹⁶ gerekdür ki anuñ mu'cizelerinden bir nesne zıkr eyleyevüz tā anuñ 'azametin ve ululuğın bileler¹⁷ meger bir gün Ebū Cehl

32a 'aleyhi'l-lāne kendü dostlarıyıla otururıdı Muḥammedi
añdılar Ebū Cehle ¹ şordılar hīç nesne gördüñ mi andan
ki anuñ peygāambarlığına delālet ide Ebū Cehl eyitdi
gördüm ² eyitdiler ne gördüñ Ebū Cehl eyitdi bir gice
hevā katı issi oldı Muḥammed b şiginde yatmadı 'Abdu'l-
muḥṭṭalib ³ buyurdı bişigin Ka'be ṭamına çıkardılar tā
ki yıl dokına üyiye çün bişigin kodılar indiler Muḥam-
med ⁴ üyendi ağladı kendü gözümile gördüm ay indi bi-
şigin ügridi üyitdi daḥı girü yirine ⁵ gitdi bellü
bildüm ki peygābardur illā ĩmān getürmege 'arlanuram
vāy aña ki Tañrı tevfiķ ⁶ virmeye görmek bilmek aşşı
kılmaz bu ḥaber peygābarara degdi peygābar eyitdi gir-
çekdür ⁷ ay indi beni ügridi andan eyitdi yā Muham-
med benüm katumda hīç ḥācetüñ var mı didi ⁸ eyitdüm
var eydür ne ḥācetün vardur eyitdüm ol vaķt ki ben nü-
büvvet da'vīsın kılam ⁹ kāfirler benden mu'cize dile-
yiserler saña ben eyidem iki pāre ol iki pāre olgıl ay
eyitdi ¹⁰ bir kez işāret senden iki pāre olmak benden
çün vaķt oldı kiçi barmağı dırnaķın ¹¹ gösterdi ay iki
pāre oldı bu ḥikāyetüñ cān ve taķrībi oldur ki çün resūl
'A.S. ¹² müdde'iler teşnī'inden üşendi mübārek cān ten bi-
şiginde tasalandı Ümmühānı(n) evine ¹³ geldi eyitdi ört be-
ni yā yetim didi derḥāl Cebre'ile ḥıṭāb geldi ki yā Ceb-
re'ıl ^{katayın} tizdür ¹⁴ dostumuñ mübārek cānı tini beşiginde dar-
lıgandı uçmaķdan burak al tini beşigin al'arşa ¹⁵ çıkar raḥ-

met yili dokınsun cānı rāhat bulsun Ḥazret-i Resūli 'izzet birle alup ¹⁶ giderken ṭamuyı yolda 'arz eylediler ṭamu Resūle selām virdi eyitdi yā Resūla'llāh ¹⁷ benüm ṭatumda hīç ḥācetūñ var mı Resūl Ḥazreti eyitdi vardur ṭamu eyitdi nedür ḥācetūñ ¹ Resūlü's-ṣaḳaleyn eyitdi kıyāmet güninde ümmetümi saña uğradısarlar ben saña eyidem ki iki ² yarıl ümmetüme yol vir geçsünler diyem sen bunlara yol virgil didi ṭamu eyiddi ne ki buyurursañ ³ anı kılam didi imdi ay va'desin yirine getürdi ümiz durur ki ṭamu dañı yirine getüre ⁴

سُورَةُ الْمَلِكِ وَيَسْمَى الْوَاقِيَةَ وَالنَّجِيَةَ لِأَنَّهَا تَوْقِي وَتَنْجِي قَارِئُهَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

buña mülk sūresi ve münkiye sūresi vākiye sūresi dirler ⁶ ammā milk sūresi anuñıçun dirler ki bildürür ki milk anuñdur vākiye anuñıçun dirler ⁷ ki okıycısın gür 'azābından kırtarur münkiye anuñıçun dirler ki okıycısın ⁸ ṭamudan kırtarur bir niceleler Mekkede indi dirler ve bir niceleler Medīnede indi dirler otuz āyetdür üç ⁹ yüz otuz kelimedür biñ sekiz yüz ḥarfdür ¹⁰ evvel sevābiñ işit ki cānuñ sevine göñlüñ avına

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أن سورة من كتاب الله ما هي إلا ثلاثون آية شفعت لرجل يوم القيمة أخرجته من النار وأدخله الجنة

¹² Ḥazret-i Resūl buyurdı ki bir sūre vardur Tañrı kitābında degüldür ol illā otuz āyetdür ¹³ kıyāmet güninde şefā'at kıla ol anı okıyana ṭamudan çıkara uçmağa koya ¹⁴ Cābir radıya'llāhu 'anh rivāyet eyler Resūl Ḥazretinden

ان رَسُولَ اللَّهِ كَانَ لَا يُنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ الْم تَنْزِيلٍ وَتَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمَلِكُ

ya'nī resūla'llāh gice uyımazdı tā elif lam mim tenzīl¹⁶

ve tebāreke'llezi bi-yedihi'l-mülk okımayınca ve 'Abdullāh

dağı rivāyet kıılır resūl ḥazretinden ḥazret-i¹⁷ resūl 'A.S.

eyitdi kaçan tebāreke okıyan kulı gūr menzile koyalar te-

33a bārekenūñ on āyeti başından ¹ yaña durur on āyeti gögsin-

den yaña durur on āyeti ayağından yaña durur Münkīr ve Ne-

kīr ² kankı yanından gelse men' eylerler cevāb vireler ki

bunuñıla işüñüz yokdur diyeler bu dünyāda ³ tebāreke okı-

yıcıydı diyeler ve dağı resūl 'A.S. buyurur ki مَن قَرَأَ

ya'nī kim سُوْرَةُ الْمَلِكِ فَكَأَنَّمَا أَحْبَبَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ

ki tebāreke okıya Kādr Gicesin diri dutmuş sevābın bula

Sebeb-i Nüzūl-ı Süre : ⁵ Tañrı te'ālā bu süreyi peygāmba-

ra('A.S.) viribidüğine sebep oldur ki çün Tañrı te'ālā

kulhuva'llāhi aḥad ⁶ süresin viribidi Mekke kāfirleri pey-

gāmbar katına geldiler eyitdiler yā Muhammed eyidürsin ki

Tañrı birdür ⁷ dırsin bu bir Tañrı nice irişür yaratmağa

rızk virmege öldürmege diriltmege kimi pāzişāh kimi ⁸ ge-

dāy kıılmağa bizüm uç yüz tañrımız vardır bu dükeline iriş-

düklerine inanmazuz senüñ bir ⁹ Tañrıñ nice irişür didiler

pes Tañrı te'ālā bu süreyi viribidi ki

تَبَارَكَ الَّذِي

ya'nī Tañrı te'ālā بِدِرِهِ الْمَلِكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

birdür her çend ki birdür uludur 'azāmet ¹¹ issidür dükeli

nesnelere irişmege kādirdür yāḥūz eyiddiler yā Muhammed

bizi kendü ḥālümize ko ¹² bizden sözüñi kes bizüm Tañrı-

larımıza sögme yoksa sen bilürsin didiler necrān kāfirler
13 eyitdiler Hāzret-i Resūl Medīneye varıcaķ İsa Tañrının
oğlıdur didiler atası mülkinde 14 taşarruf eyler didiler
pes Tañrı te‘ālā bu süreyi viribidi bunları yalan kılmā-
ğıçun 15 **قوله تبارك الذي بيده الملك** ya‘nī Tañrı
te‘ālā uludur yücedür münezzehdür anlar(ın) didükleri(n-
den) 16 Necmü'd-dīn Neseфі Tefsīrinde eydür tebāreke ya‘-
nī ni‘metüñ bereketi irişür kullaruña kanda 17 olursa
Tefsīr-i Tücebānīde eydür tebāreke ya‘nī yücedür pāzişāh-
33b lıgı ve ‘azāmeti ‘ālemlere 1 vaşf eyledüklerinden Tefsīr-i
Ebu'l-Leysde eydür tebāreke ya‘nī dāmet bereketuhu demek
olur 2 ya‘nī bereketi dāyimdür yāhod bereket anuñ adı(yı)
ladur Hāķāyık-ı Sülmīde eydür tebāreke demek 3 bir rumūz-
dur anı hāşlar bilür ve ol bereket issidür yāhod mübārek-
dür ol kişilere kim 4 andan artuķdan kesildiler yüz aña
dut(dı)lar Zahiretü'n-Nücūmda eydür mübārekdür anı bilene
5 aña tapana anı sevene müstağnīdür zamāndan mekāndan ‘av-
retten oğlandan dağı münezzehdür 6 halk nişānlarından Ki-
tāb-ı Leṭā'ifde eydür ya‘nī münezzehdür ‘acz ‘alāmetle-
rinden 7 mübārekdür saña kaçan elüñdekine kanā‘at eyleseñ
الذي بيده الملك ya‘nī tebāreke 8 oldur ki elindedür
yir gök mülki dağı ikisinüñ arasında ne kim var ya‘nī a-
nuñ taşarrufındadır 9 ve kudreti kabzasındadır dükeli
mülk Envār-ı Levāmīda eydür elindedür tevfiķ 10 bilmez
anı ehl-i hızlān bilgil bayıķ Netāyic-i Tabāyīda eydür
elindedür gayb kilidi 11 ve hisāb kilidi mülkine anuķ

kimse buyruk olmaz kendüden artuk nite ki haber de gelmiş-
dür ¹² Resül Hâzreti Mi'râc Gicesi Hâk te'âlâdan diledi
eyitdi ilâhî dilerem kim ümmetümden ¹³ hisâb ben bilem ve
bunlaruñ yazukların ve 'aybların ben bilem hıttâb geldi kim
eger bunlaruñ ¹⁴ birisinüñ bir 'aybın saña göstereyidüm
dükeli ümmetüñden yüz dönderüp bî-zâr olayıduñ ¹⁵ nite ki
'Āyişeden yüz dönderüp evüñden kovduñ bir bühtāniçün gerek
bunlaruñ 'aybın ¹⁶ ben bilem yazukların ben bilem settār-
lık benüm şıfatumdur bir günde bir kişinñ yüz dürlü 'ay-
bın ¹⁷ görürem yüz dürlü buyrukum sıyur kimseye şikāyet

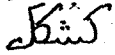
34a

eylemezem rızkın kesmezem kapumdan sürmezem ¹ belki Kıyā-
met Güninde niçe yazukların keremüm perdesi(yi)le örtem
kimseye göstermeyem imdi bil ki Qur'an ² bir dipsüz deñiz-
dür kenarı yok müfessirler tebārekeyi otuz vech üzerine
te'vîl kıldılar tebārekenüñ ³ āyeti hisābınca bi-yedihi'l-
mülki te'vîl kıldılar üç yüz otuz vech üzerine kelimesi
hisābınca ⁴ ve hüve 'alā külli şey'in kadiri biñ sekiz
yüz vech üzerine te'vîl kıldılar harfi hisābınca eger 'ule-
mā-i ⁵ evvelîn ve āhırın cem' olsalarıdı bir āyet tefsirin
tamām eylemeyeleridi bil ki cümle ağaçlar ⁶ kalem olsa mec-
mū' halāyık yazıcı olsa deñizler mürekkeb olsa bir āyetüñ
ma'nīsini yazamayalar ⁷ buña delîl Kur'āndur

قوله تعالى

ولو أن ما في الأرض من شجرة أقلام والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت

ma'nisi oldur ki Tañrı te'âlā buyurur eger yiryüzindeki
ağaçlar ⁹ kalem olsa deñizler mürekkeb olsa Hâk te'âlānuñ

10
uç kelimesin yazup dükedemeyeleridi Zahiretü'n-Nücüm'da
eydür bi-yedihi'l-mülk ya'ni elindedür dünyā milki kime
dilerse virür kimden dilerse alur ¹¹ nitekim mü'minlerden
Süleymāna ve Zü'l-karneyne ve kalan mü'minlere virdi ve
kāfirlerden Nemrūza ¹² ve Buhtu'n-naşr(a) ve kalan kāfir-
lere virdi dünyāyı başdan başa bu dört kişi dutdı tefsīr
de ¹³ gelmişdür Süleymān'A.S. cinnīlere ve dīvlere buyur-
dı sırçadan bir şehir yaptılar on biñ arşun ¹⁴ içindeydi
ve dağı bir rivāyetde yitmiş biñ arşun içindeydi ve ol
şehrūñ dört bucağında ¹⁵ biñ köşk(x) yaptılar her bir
köşküñ ortasında bir kubbe eylediler sırçadan ve her kub-
benūñ üstinde ¹⁶ bir kızıl 'alem dikdiler lā'lden ol 'a-
lemlerūñ şavkı şehri aydın eyleridikçe gündüz çerāğa muh-
tāc olmazlarıdı ¹⁷ Süleymān'A.S. buyurdı şehrūñ önünde
bir taht eylediler pīl dişinden muraşşa' incüden yakutdan
34b ¹ zümrüdden taht yöresinde bir bağça eylediler kum yirine
incü dökdiler tahtuñ bir yanına iki ağaç dikdiler ² altun-
dan yaprakları yeşil zümrüdden yakutdan iki ağaç üstinde
iki tāvūs eylediler altundan ³ muraşşa' incüden yakutdan
iki ağaçda dağı iki kerkes eylediler altundan muraşşa' in-
cüden tahtuñ ⁴ iki yanında iki arslan eylediler altundan
ol ağaç üstine altundan gümüşden zümrüdden zebercedden ⁵
üzüm çibukların ağdurdılar ol tahtuñ altmış ayak nerdübā-
nı varıdı kimi gümüşden kimi zümrüdden ⁶ kimi zebercedden
çün Süleymān'A.S. nerdübāna ayağın basardı taht degirmen
gibi dönerdi ⁷ ol kuşlar kanatların açarlarıdı ol arslan-
(x) Metinde şeklinde yazılmış.

lar pençelerin gererlerdi kuyrukların yire urup ⁸ añrar-
lardı çevre dönerlerdi da'vīci gelse anı görürdi yalan
da'vīciler korkardı Süleymān ⁹ tamām çıkup oturıcak ol i-
ki tāvūs tacını getürürlerdi başına korlardı ol iki tāvūs-
lar ¹⁰ üstinde bir harīr gerilüp dururdu ol harīr üstinde
iki gögercin varıdı altundan ¹¹ ol iki gögercin Zebūrı ge-
türüridi rahleyi önine korlardı kağıdı karşı açarlardı (x)
¹² Süleymān okurdu ve çevresinde Ben-i İsrā'il peygāmbar-
ları altun kürsiler üstinde otururlarıdı ¹³ 'ālimler gü-
miş kürsiler üstinde otururlarıdı Süleymān 'A.S. öliceğ
ol taht mu'aṭṭal ¹⁴ kaldı kimse oturmadı Buhtu'n-naşr di-
ledi kim çıka otura ol sağ yanındağı arslan urdu ayagın ^{bk sh. 31}
¹⁵ sıdı bir rivāyetde eydür Buhtu'n-naşruñ bir 'ādil vi-
zīri varıdı ol oturdu 'adli Bergānnide(?) ¹⁶ andan sonra
Anṭakıyyada bir zamān söyle durdu andan Beytü'l-mukāddise
ilettiler ve bir nice ¹⁷ rivāyetde firışteler götürdiler
bu dükeli pāzişāhlıgıla ölüm geldi 'āciz kaldı iş tamām
35a olmadı tahtına ¹ oturamadı Necmü'd-dīn Nesefī Tefsīrinde
eydür Belkısun tahtı yüksekliğı otuz arşun idi ayakları
² altundan incüden idi Belkıs buyurdu tahtun ardına bir
dīvār eylediler sırçadan ³ dīvārun daşından biş yüz di-
rek dikdiler sırçadan her bir direk kaluñlığı otuz arşun
⁴ aralığı biş arşun ol direkler üstinde damlar yaptılar
sırçadan damları birbirine (bağladılar) ⁵ damların üstin-
de kubbeler bağladılar biri altundan biri gümüşden muraşsa'
incülerile ol kubbeler ⁶ içinde kızıl yakutlar ornaddılar
(x) Metinde اچلردی şeklinde yazılmış.

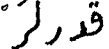
ol kubbeler şu'le tolardı ol kubbelerden daşra şehre ⁷ do-
kınurdu şehr aydın olurdu Süleymāndan Zü'l-ķarneynden Nem-
rūddan Buhtu'n-naşrdan ⁸ artuķ kalan pāzişāhlardan Belķis
pāzişāhlığı artuķıdı on iki biñ subaşı ⁹ varıdı her bir
subaşınuñ eli altında on biñ er varıdı Zü'l-ķarneyn^(x)¹⁰
mülki Süleymāndan artuķ kalan pāzişāhlardan artuķıdı mağ-
ribden maşrıķa degin ¹¹ dutmuşdı anuñ çerisi çıķdı Ye'cüc
ve Me'cuce sedd yapıdı ini uzını biñ arşun idi ¹² demürden
bakırdan yüz fersah içinde yāhūz uzını yüz fersah ini on
fersah yiri kazdılar ķara ¹³ suya degin iki deñiz arasın
geddiler) andan buyurdu demür kiremütte yapıdılar kireç ba-
ķır akıddılar ¹⁴ Yemeni Burt (?) gibi bir yol kızıl bir
yol ķara yāhūz bir yol şaru tağlar üstine berāber bağla-
dılar ¹⁵ Hikāyet - İskender ķarañulıģa girdüģine sebep
oldı kim bir firişte Zü'l-ķarneynile dost ¹⁶ oldıydı he-
mişe Zü'l-ķarneyne ziyārete gelürdi adı Rūkā'il idi gün-
lerden bir gün ¹⁷ Zü'l-ķarneyn eyitdi yā Rūkā'il baña e-
yitgil ki gökyüzinde Tañrıya kullıģuñuz nedür Rūkā'il e-
yitdi ¹ yā Tañrı peygābarı gök ehli tātati ķatında sizün
tātatiñüz hiçdür didi pes Zü'l-ķarneyn ² ağladı eyitdi
ben severem (?) ki 'ömrüm çok ola Tañrıya çok kullıķ eyle-
yem Rūkā'il eyitdi diler misin kim ³ 'ömrüñ çok ola eyitdi
beli yiryüzinde Tañrınuñ bir biñarı vardur aña 'aynü'l-
hayāt dirler ⁴ anuñ içinde Tañrınuñ 'azimetleri vardur her
kim ol sudan bir şerbet içerse ölmez ⁵ ebed ķalur ya kendü
ölümin istemeyince andan Zü'l-ķarneyn eyitdi ol biñar ķan-
(x) Metinde iki defa yazılmış.

Mona Korkmaz

dalıgın bilür ⁶ misin Rükā'il eyitdi gök firışteleri söyleşür kim Tañrınıñ yiryüzinde bir biñarı vardır ⁷ karañulıqda aña hiç 'ādem oğlın varmış degül şöyle sizere ol biñar karañu ⁸ lıkdadır andan Zü'l-karneyn yiryüzinüñ 'ālimlerin ve kitāb ehlin ve peygābarlar soyından ⁹ kalanları divşürdi andan eyitdi iy 'ālimler haber virün okıduğıñuz kitāblar içinde var ¹⁰ mıdur ki yiryüzinde Tañrınıñ bir biñarı varmış aña 'aynü'l-ḥayāt dirlermiş eyitdiler bilmezüz ¹¹ andan bir 'ālim eyitdi ben Ādem peygābar vaşiyetnāmesinde gördüm vardır aña hiç ¹² ādem ve cinnī basmadı didi Zü'l-karneyn eyitdi ol karañulıq kanda olur ol 'ālim eyitdi ¹³ gündeğüsüne yakındur andan Zü'l-karneyn ol uluları 'ālimleri dirdi karañulığı ¹⁴ isteyi giddi on iki yıl temām giddiler andan karañulığa irdiler gördiler karañulıq dütnün gibi ¹⁵ kaynar dün karañusı gibi degül ol yirde çeri 'arz eyledi andan 'ālimlerin dirdi ¹⁶ eyitdi dilerem ki işbu karañulığa girem 'ālimler eyitdiler maşlahat degüldür senden ilerüki ¹⁷ peygābarlar ve melīkler buña girmediler sen dañı girme olmasun kim saña bir nesne uğrıya yiryüzi ¹ bir kezden fesāda vara Zü'l-karneyn eyitdi elbette gerek ki girem eyitdiler fermān pāzişāhuñdur ² andan Zü'l-karneyn şordı dünile kankı cān-ver ki görür eyitdiler at ki görür Zü'l-karneyn ³ eyitdi kankı at ki görür eyitdiler kısrak Zü'l-karneyn eyitdi kankı kısrak eyitdiler ⁴ aygır görmedük biñer kısrak andan Zü'l-karneyn çerisinden altı biñ er-güzin kıldı dükeli ⁵ iş görmiş ve

rūzigār aḥvālin bilmiş kısraklara bindürdi Hızır peygām-
barı iki biñ erile öñine tutdı kendüle ⁶ didi nice gitdi
kalan çeri(yi) karañulık içinde kodı eyitdi on iki yıl bun-
da duruñ didi ⁷ eger biz gelürsevüz geldük gelmeyesi olur-
savuz illü ilüñüze dağıluñ didi andan Hızır ⁸ eyitdi yā
melik biz karañulığa girürüz nice yuriyesümüz bilmesevüz
birbirimizden ayrılursavuz ⁹ ne kılalum didi andan Zü'l-
karneyn Hızıra bir kızıl boncuq virdi eyitdi kaçan birbi-
riñüzden ¹⁰ azasız işbu boncuğı yire bırakasız ol boncuq-
dan bir ün gele ol üne dirilesiz ¹¹ didi Hızır ol boncuğı
aldı tevekkül Tañrıya kıldı iki biñ erile Zü'l-karneyn ö-
ñince gitdi Hızır ¹² göçerdi Zü'l-karneyn anuñ yirine ko-
nardı çok zamāndan sonra Hızır giderken az kuru ¹³ bir
dereye geldi Hızırın gönline düşdi ol didükleri şu işbu
derededür didi ¹⁴ andan ol dere kırañında durdı yoldaşla-
rına eyitdi siz işbu arada duruñ didi andan ¹⁵ Hızır ol
boncuğı ol dere içine atdı çok vaqt geçdi andan boncuqdan
āvāz geldi ¹⁶ Hızır ol āvāz şuyınca vardı boncuğı bir bı-
ñar katında buldı Hızır tonın çıkardı ol ¹⁷ bıñara girdi
gördi suyu südden aq dadı baldan tatlu pes gusul eyledi
36b içdi ¹ abdest aldı girü tonın giydi boncuğı girü yoldaşla-
rından yaña atdı boncuqdan ² āvāz geldi ol āvāz şuyınca
girü döndi yoldaşlarına geldi Hızır atına bindi giddiler
³ Zü'l-karneyn geldi ol dereyi bilemedi ol boncuq üni şu-
yınca gitdi kırk tamām dünile ⁴ karalıkda gezdiler andan
bir aydınlık yire çıkdılar ammā gün aydınlığı degül yir

rengi kızıl ⁵ toprakı haşhâş kum ol yir ortasında bir köşk
yapılmış bir fersah ini yüksekliği ⁶ hem ol kadar ve hem u-
zını ol kadar kapusu açuk Zü'l-kerneyn çerisin kondurdu
yaluñuz ⁷ ol köşke vardı bismi'llāh didi içerü girdi gör-
di köşkün iki divārına bir demürün iki ⁸ ucın berkitmiş-
ler bir kara kuşuñ karlağuş kadarı burnın ol demürün orta-
sına mihlamışlar ⁹ başı aşağı iki ayağı yukaru kuş eyitdi
gelen kimdür Zü'l-kerneyn eyitdi benüm ¹⁰ pes ol kuş eyit-
di dünyā mülki saña yitmedi mi gözün toymadı mı bunda gel-
dün girü ol ¹¹ kuş eyitdi yā Zü'l-kerneyn baña haber vir
Zü'l-kerneyn eyitdi ne şorarsın kuş ¹² eyitdi yiryüzinde
kireç kiremüt bünyazı çoğaldı mı Zü'l-kerneyn eyitdi belī
ol kuş ¹³ bir kez silkindi şol kadar şişdi büyüdi ki demü-
rün uç ulusında bir ulusına irdi ¹⁴ gine eyitdi yā Zü'l-
kerneyn yiryüzinde dostlar arasında nifāk belürdi mi eyit-
di belī girü kuş ¹⁵ ikileyin silkindi ol kadar büyüdi kim
demürün iki ulusına irişdi girü şordı kuş eyitdi ¹⁶ yā
Zü'l-kerneyn yiryüzinde yalan şanuklık çoğaldı mı eyitdi
belī pes ol kuş ikileyin ¹⁷ silkindi büyüdi demüri başdan
37a başa tutdı Zü'l-kerneyn 'azīm korkdı andan ol ¹ kuş eyitdi
yā Zü'l-kerneyn korkmağıl haber virgil Zü'l-kerneyn eyit-
di ne şorarsın kuş eyitdi ² ademiler lā ilāhe illa'llāh
dirler mi Zü'l-kerneyn eyitdi dirler kuş kendüzin dirdi
demürün uç ³ ulusında bir ulusına geldi kuş girü eyitdi
ademiler farızā namazların kodılar mı eyitdi ⁴ komadılar
girü kendüzin diredi bir alu kaldı ki girü bayığı gibi o-

la girü kuş eyitdi ādemāler ⁵ cenābetden yunmağı terk ey-
lediler mi Zü'l-ķarneyñ eyitdi terk eylemediler didi kuş
dirledi bayağı ⁶ gibi oldu andan ol kuş eyitdi yā Zü'l-
ķarneyñ işbu nerdübāndan yukāru çık Zü'l-ķarneyñ ⁷ yukāru
çıkđı gördi köşküñ ortasında bir yigit oturur ak tonlar
geyür yüzün göge tutmuş ⁸ iki elin ağızına urmuş çün Zü'l
ķarneyñi gördi eyitdi kimsin Zü'l-ķarneyñ eyitdi benüm ol
⁹ kişi eyitdi yā Zü'l-ķarneyñ kıyāmet yakın geldi mi ki
Tañrı emrine muntazıram kim şūrı ürem ¹⁰ Zü'l-ķarneyñ eyit-
di kim şūr issidür andan ol yigit öninden bir taş aldı
Zü'l-ķarneyñ eline ¹¹ virdi eyitdi yā Zü'l-ķarneyñ al bu-
nı bile götür kaçan bu taş toya sen dağı toyasın kaçan bu
acığa ¹² sendağı acıgasın Zü'l-ķarneyñ ol taşı aldı çeri-
sine geldi 'ālimlerin dirşürdi ¹³ bunları haber virdi an-
dan ol taşı terāzünñ bir kefesine kodılar^(x) bir ol kadar
dağı bir kefesine ¹⁴ kodılar ol taş ağır geldi niçe taş
kodılar ol taş ağır geldi hiç yirinden kalkmadı ser-ger-
dān ¹⁵ kaldılar o 'ālimler bilemediler andan Hızır peygām-
bar ilerü geldi eyitdi ben bu 'ilmi bilürem terāzüyi ¹⁶
eline aldı ol taşı bir kefesine kodı bir ol kadar dağı
bir kefesine kodı bir avuç toprak ¹⁷ ol taşuñ üstinde ko-
dı terāzü berāber geldi Hızır eyitdi yā melik Tañrınuñ
37b sultānlığı cümle halkı ¹ ķahr eylemişdür anuñ hükmi yirde
gökde geçer Zü'l-ķarneyñ eyitdi yā Hızır bunuñ sırrın ba-
ña ² bildür Hızır eyitdi bunuñ sırrı oldur kim ya'nī senüñ
gözünü nesne toldurmaz illā toprak ³ meşeldür ādem oğlına
(x) Metinde şeklinde yazılmış.

gözin taldurmaz illā toprak Zü'l-karneyn çerisin aldı girü karañulığa ⁴ girdi çün biraz giddiler Zeberced Deresine irdiler atlar ayağı arasında Zeberced ⁵ çakşasdı eyitdiler neyiki çakşasın Zü'l-karneyn eyitdi bu oldur kim alan dağı peşimān ⁶ olur almayan dağı peşimān olur pes kimi aldı kimi almadı çün aydınlığa çıkdılar gördiler Zeberced ⁷ imiş almayan peşimān oldu almadum diyü alan dağı peşimān oldu çok almadum diyü ⁸ pes bilmek gerek kim bu dünyā bir kändur ol Zeberced Deresi gibi ğaflet karañulığı ādem ⁹ oğlın gözin örtüsidür ol ğafdan haberi yok kim ölüm gele ğaflet uykusından uyana ¹⁰ elin boş bula hasret barmağın ısıra kim şunuñ gibi kändan çıkdum yükler dutmadum elüm ¹¹ etegüm boş çıkdum ilāhī fažluñ birle her birümüzü ğaflet uykusından sen uyar andan ¹² Zü'l-karneyn evine vardı evi Rimmetü'l-cendeldeydi ölince mukīm oldu ölice İskenderīyeye ¹³ getürdiler anası katında defn eylediler ‘ömri otuz altı yıl oldu on yidi yıl tamām pāzişāhlık sürdi andan hüküm irdi ölümden dileğin bulmadı adı İskender laķābı Zü'l-karneyn idi ¹⁵ feylesofār oğlıydı İshak peygāmbar oğlı ‘Iyşuk kıızı oğlıydı otuz altı yaşındaydı ¹⁶ on üç yıl cihān gezdi Ye'cüc Me'cüc sedd yapı bir niceler eydürler ol İskender ¹⁷ ayrukdur dirler amā Buhtu'n-naşr ol dağı yidi yüz yıl pāzişāhlık eyledi bu

38a āyetüñ ¹ tefsīrinde eydür

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّةً وَيَعْلَمَنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

Tefsīr-i Sa'lebīde eydür kaçan ki Ben-i İsrā'il kavmi

ikileyin azdılar yiryüzinde fesād eylediler ³ Tañrı te'ālā haber virür peygāmbara kim ^{بَعَثْنَا عَلَيْكَ عَبَادَنَا أُولَىٰ بِأَسَىٰ شَدِيدٍ} ya'nī Tañrı te'ālā ⁴ Ben-i İsrā'ile ikileyin azıcağ eyitdi çün siz girü azduñuz biz dağı kullarumuzdan bir kul viribidük ⁵ size kıtal ıssı çerisi yarağı çok ammā ikileyin azduğlarında imāmlara hilāf eylemişler kıtāda ⁶ eydür evvelkinden murād oldür ki Dāvud peygāmbar gelmezden ilerü azdılar Allāhu Te'ālā Cālūtı havāle ⁷ kıldı Ben-i İsrā'ili kırdı esİR eyledi andan soñra Dāvud'A.S. geldi Tālutıla Cālūtı öldürdi ⁸ ikileyin azıcağ Buhtu'n-naşrı viribidi ve dağı bir rivāyetde ol vākı'a ki Ben-i İsrā'ile nāzil ⁹ oldı oldür kim Ben-i İsrā'ilde bir pāzişāh varıdı adı Şudaykayıdı Tañrı te'ālā aña bir peygāmbar ¹⁰ koşmışıdı adı Şa'āyayıdı ol pāzişāh naşihat virüridi Tañrı buyruğın eyidüridi ve ¹¹ mā'şiyetden yağarıdı Zekeriyā peygāmbardan ilerüyidi 'İsā gelmeginden ve Muḥammed Muştafā gelmeginden ¹² haber virürdi 'İsā eşege bineser ve Muḥammed deveye dirdi bu Şudaykanuñ ahır 'ömrinde ayağında baş ¹³ çıkdı yaturdı Ben-i İsrā'il kavmi azdı Şa'āyā sözün dutmaz oldılar Tañrı te'ālā Sencārībi Bābil pāzişāhı ¹⁴ viribidi geldi Ben-i İsrā'il mülkine girdi ilin urdı Şa'āyā Şudayka katına vardı eyitdi yā melīk ¹⁵ Bābil pāzişāhı Sencārīb altı yüz 'ilm götürmiş çok çeriyile geldi ile girdi bunda üstümüze ¹⁶ gelürimiş didi Şudayka eyitdi hiç Tañrı te'ālā vaḫy viribidi mi ne kılmak gerek didi bunlar bu sözi ¹⁷ didi dağı vaḫy geldi Şa'āyāya kim eyit Şudayka vaşiyet

38b eylesün yirine ḥalīfe kosun ¹ kimi dilerse eceli yetdi
çün ki Şudayka işitdi cānına korku düşdi ḥalvete girdi
Tañrı te'ālā ² ḥazretine tażarru' iddi zārī kıldı eyitdi

اللهم ياربّ الاربابِ وانتَ اللهُ واحدٌ قدّوسٌ مقدّسٌ يا رحمان
يا رحيم يا رؤوف الذي لا تاخذه سنة ولا نوم

Tañrı te'ālā du'āsın ⁴ müstecāb kıldı on biş yıl dahı'ömr
virdi Sencārībden kurtardum didi çün Şa'āyā(ya) ⁵ vahy de-
gürdi Şudaykanuñ gönli hoş ve şād oldı secdeye vardı münā-
cāt kıldı eyitdi ⁶

الهي والله ابائى لك سجدت وسبخت وكرمت وعظمت انت الذي
توتى الملك من نساء وتترع الملك من نساء وتعر من نساء وتتل
من نساء عالم الغيب والشهارة انت الاول والاخر والظاهر
الباطن وانت ترحم وتستجب رعوة المضطربين انت الذي اجبت دعوتى

çün başın secdeden (kaldırdı) Tañrı te'ālā Şa'āyāya vahy
kıldı eyitdi eyit Şudaykaya ¹⁰ encir suyn alsun ayagın
yuvsun ayagı ki olsun Şudayka buyruğı dutdı ayagı ki oldı ¹¹
Bābil pāzişāhı Sencārīb geldi şehre girdi şudayka Şa'āyā-
ya eyitdi şor ¹² Tañrıdan düşmenile ne kılalum Şa'āyā şor-
dı vahy geldi ki siz fāriğ oluñ ben bunlaruñ işin bitürem
¹³ gice yatdılar tañla тұru geldiler dükelin ölü buldılar
Sencārībile biş kişiden artuğı anlar ¹⁴ dahı kaçdılar bir
mağaraya girdiler şabāḥ bir firişte geldi şehr kapusından
çağırdı eyitdi ¹⁵ yā Ben-i İsrā'il biluñ Tañrı te'ālā düş-
meni kahr eyledi seni ve milküni bunlaruñ şerrinden kur-

tardı ¹⁶ Şudayka(yı) şehrden istediler Sencārībi bir ma-
ğarada buldılar biş kişile ol biş kişinüñ ¹⁷ birisi Buhtu'n-
naşır idi boyunlarına ip bağlayup Şudayka katına getürdiler
39a Şudayka anı gördi ¹ secdeye vardı gündoğduğundan ikindüye
degin secde tırdı andan başın kaldırdı eydür ² yā Sencārīb
gördüñ mi bizüm Tañrımız bizümile ne kıldı Sencārīb eyitdi
baña dirlerdi ³ senüñ Tañrıñuñ kuvvetini sizüñile rahmetin
ben inanmazdum andan bunları ebedī zindāna buyurdi ⁴ Tañrı
te'ālā Şa'āyāya vaħy kıldı bunları Bābīle viribsün diyü
Sencārībi Bābīle ⁵ viribidi Sencārīb andan soñra daħı yi-
di yıl diri oldı andan öldi yirine ayruk ⁶ kişi pāzişāh
oldı andan soñra Şudayka öldi Ben-i İsrā'il birbirine düş-
di birbirin ⁷ kırdı Şa'āyā naşihat ide gördi eslemediler
Şa'āyāyı öldürmege kaşd iddiler kaçdı ⁸ bir ağaca sığındı
ol ağaç yarıldı içine girdi ağaç girü kavışdı tonıñuñ bi-
razı taşra ⁹ kaldı İblīs'aleyhi'l-lāne geldi gösterdi buç-
ğuyıla iki biçdiler andan soñra Tañrı te'ālā Ben-i İsrā'ile
¹⁰ bir ayruk ħalīfe viribidi adı Nāşiyye bin Ummüş idi Ĥı-
zırı 'A.S. bunlara peygāmbar ¹¹ viribidi Ĥızıruñ adı Ermi-
ye bin Ĥalīfedür Ĥızır anuñçun didiler ki nirede dursa ye-
şerdüridi ¹² Ĥızır daħı da'vet idegördi eslemediler Ĥızır-
rı daħı depelemege kaşd eylediler aralarından ¹³ kaçdı
giddi andan Tañrı te'ālā Buhtu'n-naşırı viribidi çok çeri-
yile geldi Beytü'l-muqāddesi ¹⁴ yıkdı Ben-i İsrā'ili kırdı
esir eyledi çerisine buyurdi kalkānıla toprak deşdiler ¹⁵
şehri tıldurdılar yitmiş biñ oğlan kendüsiçün ayırdılar

aldı aldığı oğlanlarda ¹⁶ Danyāl bileyidi Cenāniye bile-
yidi ve Ġazā'il bileyidi ve Mişā'il bileyidi yidi biñ ¹⁷
Dāvud oğlanlarından esīr varıdı on biñ Yūsuf oğlanların-
39b dan İbn-ü Yāmin oğlanlarından ¹ esīr varıdı ol vākı'a ki
Ben-i İsrā'ile geldi budur uş Buhtu'n-naşr(un) Ben-i İs-
rā'il mülkine girdüginüñ sebebi budur kim Suddī rağıya'l-
lāhu 'anh rivāyetinde şöyledür ki bir kişi Ben-i İsrā'il-
den düşinde ³ gördi kim Beytü'l-Mukaddesüñ harāblığı Ben-i
İsrā'ilüñ helāklığı bir yetim oğlan elinden olısar adı
Buhtu'n-naşr ⁴ olısar Ben-i İsrā'ilden olısar pes ol düş
gören kişi Bābīle vardı şora şora anasın buldı ⁵ evine
girdi oturdı andan Buhtu'n-naşr geldi arkasına bir yük
odun getürmiş ol dağı bir yaña ⁶ oturdı ol düşi gören ki-
şi üç akça virdi işbuña ta'ām al didi vardı birine etmek
⁷ birine et birine süci aldı birkaç gün böyle eyledi an-
dan bu kişi eyitdi benüm senüñ katuñda ⁸ bir hācetüm var-
dur didi Buhtu'n-naşr eyitdi hācetüñ nedür eyit ol kişi
(eyitdi) gerek baña bir amān ⁹ bitisin viresin eger bir
gün pāzişāh olası olursañ baña ziyānuñ degmeye Buhtu'n-
naşr eyitdi ¹⁰ beni mashāraya mı alursın didi ol kişi e-
yitdi yok girçek direm anası eyitdi vire(sün) ¹¹ āhı tek
eksile didi Buhtu'n-naşr āña biti virdi ol kişi eyitdi
eger pāzişāhlığıñ vaktında ¹² galabalık olursa ben saña
irişimeyem ne kılayum didi Buhtu'n-naşr eyitdi berātüñi
bir uzun kāmışa ¹³ dikgil getürgil ben seni bilem didi
bir zamāndan sonra Ben-i İsrā'ilde bir pāzişāh kopdı ¹⁴

ol pāzişāh Yaḥyā peygāmbarı ‘A.S. hoş tutardı Yaḥyādan mükerrerrem yoğıdı katında ¹⁵ andan ol pāzişāhuñ bir ögey kı- zı varıdı katında ol kıızı sevdi diledi ki ol kıızı ala ¹⁶ Yaḥyāya didi Yaḥyā eyitdi revā degüldür bu haber kızuñ anasına degdi daḥı Yaḥyāya kīn eyledi ¹⁷ süci vaḳtında kı- zı bezedi pāzişāh meclisine viribidi kızına öğretdi eyit- di pāzişāha ¹ sākılık eyle kendüziñi ana ‘arz eyle eger saña kaşd eylerse eyit ki Yaḥyānuñ başın kesüp ² getürme- yince ben saña el virmezem digil didi ol kıız vardı pāzi- şāha sākılık eyledi ³ içe içe kıza ‘ışkı gālib oldı kıza el uzatdı kıız kendüzin çekdi pāzişāh eyitdi ⁴ niçün kaçar- sın kıız eyitdi evvel dilegüm yirine gelmeyince ben saña rāzī olmazam didi pāzişāh ⁵ eyitdi ne dilersin kıız eyitdi Yaḥyānuñ başın keseler şol legene koyalar gözümile görem andan ⁶ saña rāzī oluram didi pāzişāh bir ‘ışk esrügi bir süci esrügi buyurdı Yaḥyānuñ ⁷ mübārek başın kesdiler ol mel‘üne öñinde legene bıraḳdılar baş söyler eydür saña ⁸ ḥelāl degül dir çün gice yatdılar irte olıcak kan kaynadı daşdı niçe ki toprak saḳdılar ⁹ yiglemedi aḳdı şehrüñ burcına degin vardı çün haber Bābil pāzişāhına degdi dile- di ¹⁰ ki çeri viribiye Buḥtu'n-naşr eyitdi beni viribi ben ol vilāyetı bilürem didi vardı Buḥtu'n-naşrı ¹¹ viri- bidi Buḥtu'n-naşr geldi Beytü'l-muḳaddisi egriddi çok zahmet çekdi şehri alamadı çeri ¹² acıḳdı üşendi kaşd ey- ledi ki döne gide şehrden bir ḳarı ‘avret çıḳdı şordı ki ¹³ gider misin ol eyitdi ḳavmüm üşendi çāre idemedüm ol ḳa-

rı eyitdi eger ben(üm) didüğüm ¹⁴ dutarısãñ şehri saña a-
lıvirem ol eyitdi ne dırsın karı eyitdi öldür didüğüm öl-
düresin ¹⁵ ko didüğüm koyasın Buhtu'n-naşr-rāzī oldı karı
eyitdi çeriyi dört bölük eyle andan elüñüzi ¹⁶ gökdin ya-
ña dutuñ eyidüñ

اللَّهُمَّ إِنَّا لَسْتَفْتَعُكَ يَا اللَّهُ بِذِمِّ يَحْيَى بْنِ
ذَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ ¹⁷ çün eyle diyesiz burc yıkıla şehre gi-

40b resiz alasz söyle ki ol karı didi işlediler burc (x) 1

yıkıldı şehri aldılar karı eyitdi bulduğıñuzu kıruñ yitmiş
biñ kişi kırdılar andan ² Yahyâ peygâmbar kanı sâkin oldı
karı eyitdi ayruk kırmañ ayruk kırmadılar zîrâ ki ³ kaçan
bir peygâmbar depeleser Tañrınıñ hışmı sâkin olmaz tâ öl-
düren kişi ölmeyince ve dağı ⁴ anı öldürmege rāzī olan
ölmeyince ol biti alan kişi geldi ehl-i beytile koyuvir-
diler andan ⁵ buyurdı Beytü'l-mukaddisi yıkdılar harâb
eylediler için toprakıla toldurdılar andan Ben-i İsrâ'il
⁶ pâzişâhı Şayhün ölmüşidi yirine (Buhtu'n-naşr) pâzişâh
oldı cihâñı başdan başa tutdı ahır vaktında ⁷ bir gice
düş gördi bir but başı altundan gögsi gümüşden karı ba-
kırdan iki uyluk ⁸ demürden incügi kiremütten-dahı gördi
gökden üstine bir taş düşer maşrik mağrib arası ⁹ tolar
dahı gördi bir ağaç köki yirde budakları gökde ol ağacuñ
üstinde bir kişi uru turur ¹⁰ balta elinde çağırur eydür
baltala ağacuñ özdegini ur budagındağı kuşlar uçsun dibin-
deki cân-verler dağılsun dahı kökini ko söyle tursun çün
şabah oldı Dāniyāl getürdi Dāniyāl 'A.S. ¹² düşüni yordı
eyitdi ol but pâzişâhlıkdur didi başı altundan olduğı aña
(x) Metinde iki kere yazılmış.

¹³ delālet ider ki sen melīklerden yigreksin gögsi gümüş-
den olduğu aña delālet ider ki senden ¹⁴ aşğa senün oğ-
luñ pāzişāh ola karnı bakırdan olduğu aña delālet ider ki
oğluñdan sonra ¹⁵ gelen pāzişāh oğluñdan kemter ola uy-
ğu demürden olduğu aña delālet ider ki andan sonra ¹⁶ pā-
zişāhlık iki bölük ola ‘acemden daha bir pāzişāh kopa iki
incügi kiremütten olduğu aña delālet ¹⁷ eyler ki pāzişāh-
lar soñı yaslu ola ol taş ki gökden düşdi aña delālet ey-
41a ler ki ‘arabdan ¹ bir peygāambar kopa mülki mağrib ü maşrı-
ka ere ol gördüğün ağaç ki budagında kuşlar varıdı dibin-
de ² canāvarlar Tañrı te‘ālā seni mesh eyleye kuşlar melīki
kerkes şüretine döndüre andan sonra ³ öküz şüretine döndü-
re andan sonra arslan şüretine döndüre yidi yıla degin
görsen ⁴ illā gönlün ādem gönlü gibi ola pes Tañrı te‘ālā
Buhtu'n-naşrı mesh eyledi bu didüğümüz şüretlere ⁵ döndür-
di mülki şöyle durdı kimse almadı andan sonra girü bayığı
şüretine döndi ⁶ Suddī rağıya'llāhu ‘anh rivāyeti oldur ki
çün Tañrı te‘ālā Buhtu'n-naşrı girü şüretine döndürdi ⁷
mülkin girü virdi Dāniyālı hoş dutarıdı andan muqarreb
yoğıdı mecüsiler ⁸ hased eylediler Dāniyāl içicek kendü-
zin yinemezdi yirine işerdi yirine işemek bunlaruñ ⁹ ka-
tında katı ‘ayb idi Buhtu'n-naşır buyurdi toy eylediler
Dāniyāl ol diyenleri küllī okıdı ¹⁰ kapucıya ısmarladı ev-
vel bevl eylemege kim çıkarsa öldürün eger Buhtu'n-naşrum
daha dirise ¹¹ didi amān virmeñ didi Tañrı te‘ālā Dāniyāl
peygāambaruñ bevlın habs eyledi Buhtu'n-naşra ¹² bevl hā-

cet oldu kaşdı eyledi çıkmaga giceyidi kapucu dutdı öldür-
mege çağırı¹³ gördi Buhtu'n-naşrum diyü amān virmediler
öldürdiler ve dağı bir rivāyetde oldur ki Buhtu'n-naşr¹⁴
diledi kim Süleymān tahtına otura sağ yanındaki arslan ur-
dı ayağın sıdı¹⁵ ol sebebden öldi pes bilmek gerek ki dü-
keli işler anuñ elindedür İdrīsi göge¹⁶ çıkararı ol İblīsi
yire indüren ol Yaḥyāyı ('A.S.) suçsuz öldüren ol gerden-
keşlerüñ¹⁷ boynın buran ol وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ya'nī
41b oldur küllī nesneye güci¹ yiten hū Tañrınınuñ ulu adıdur
anı dil söyleyibilmez gönülden gelür dil ve dudak aña²
berāber olmaz ağızdan çıkmaz 'arş dağı aña perde olmaz hū
işāretdür işāretten 'ibāret³ olmaz hūda letāyif çokdur
ammā birincisi ki dilümüze geldi beyān kılalum Tañrı te'ā-
lā eydür⁴ yā Muhammed eger saña sorsalar kim işbu karañu
giceyi ve rüşen gündizi kim yaratdı eyit هُوَ الَّذِي خَلَقَ
وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارَ ve eger saña sorsalar kim ılduzları gice yöri-
yenlere kulavuz kim kıldı⁶ eyit هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُم
وَالنَّجْمِ لِيَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ve eger saña sorsalar⁷
kim yıldırımından odı kim gösterdi eyit هُوَ الَّذِي يَرِيكُمْ
وَالْبَرْقِ خَوْفًا وَطَمَعًا ve eger⁸ saña sorsalar ki işbu yille-
ri kim esdürür eyit هُوَ الَّذِي يَرْسِلُ الرِّيحَ
ve eger saña⁹ sorsalar kim işbu kalıñ yiri kim döşedi su
üstine eyit هُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ ve eger¹⁰ saña sor-
salar işbu çok ḥalāyıkunñ rızqın viren kim eyit هُوَ هُوَ
وَالَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ve eger saña sorsalar ādemi top-
rakdan kim yaratdı eyit هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

ve eger ¹² saña sorsalar kaçre kaçre yağmurları bulıtlar-
dan kim yağdurur eyit هُوَ هُوَ الَّذِي بَرَزَ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قُتِلُوا

ve eger saña sorsalar öldüren kim dirilden kim eyit هُوَ
ve eger saña sorarlarsa sen re-

sül-i kevneynsin seni resüllige kim viribidi eyit ¹⁵ هُوَ

ve eger saña sorsalar ol di-
digün nicedür kaçdur eyit ¹⁶ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ

وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفْرًا أَحَدٌ

eger saña sorsalar sekiz uçmağı arāyişile ¹⁷ kim bezedi

eyit هُوَ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ

42a lar işbunca nesnelere ¹ kimün güci yiter eyit هُوَ وَهُوَ

² هُوَ شَيْءٌ عَزِيزٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ عَدِيبٌ

varur إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

bilgil ki Tañrı te'ālānuñ adı iki ³ dürlüdüdür biri gizlü

biri āşikāre adı Allāh gibi rahmān gibi rahīm gibi gizlü

adı hū gibi ⁴ Tañrınıñ ni'meti dağı iki dürlüdüdür biri āşi-

kāre biri gizlü āşikāre ni'meti māl mülk oğıl ⁵ kız gibi

gizlü ni'meti zevk şevk imān ma'rifeti hūr kuşūr uçmağı gi-

bi 'adāvet dağı iki ⁶ dürlüdüdür biri āşikāre biri gizlü ā-

şikāresi renc ü belā yoqsullıq gibi gizlü 'azābı tamu gi-

bi ⁷ kullaruñ dağı yazuğı iki dürlüdüdür biri āşikāre biri

gizlü āşikāre yazuğı ma'lūmdur gizlü ⁸ yazuğı hased riyā

nifāk gibi Tañrı te'ālā eydüdür iy kulum āşikāre adum oğı

āşikāre yazuğıña ⁹ tevbe eyle āşikāre 'azābdan kurtaram

āşikāre ni'mete irürem gizlü adımı oğı ¹⁰ gizlü yazuğıña

tevbe eyle gizlü 'azābdan saklayam gizlü ni'mete irürem

ve bilgil ki ¹¹ her bir adınıñ esri kullarında ma'lūmdur
bilenlere meşelā Allāh anuñ zāhir adıdur (oldurur) esri ¹²
kullarında zāhirdür Allāh ma'nisi oldur kim güci yiter yok-
dan yaratmağa esri oldur bir kaṭre şudan ¹³ hūb şüretler
yaradur ki ay ve güneş anuñ hüsniinde hācīl ve serma-sār
kalur ol vakt kim Yūsıfı ('A.S.) ¹⁴ kapudan çıkardılar kar-
daşları tağ ardında otururlardı çün kapudan çıkdı güneş ¹⁵
nūrı tondı bildiler ki Yūsıfı kapudan çıkardılar zīrā Yū-
sufuñ yüzinde bir nūr varıdı kaçan ol ¹⁶ nūr yalıksa güneş
nūrı tonardı pes Allāh adınıñ esri oldur ki firiştelere gö-
rürler hayrān olurlar ¹⁷ gül tāzalığında utanur zāhir a-
dınıñ esrin bildüñ gizlü adınıñ dağı esrin dilerseñ beyān
42b kılam ¹ gaflet panbuğını cān kulagından gider gönül bahçe-
sinden taḥsīn güllerin saç bu ² za'if dağı gayb esrārın
söylesün işid imdi gizlü adınıñ esri ne ola çün ³ uçmak
ehli uçmakta karar kıllalar ebed tekyesine söykeneler Tañ-
rı te'ālā buyura dārü'l-celāli ⁴ bezeyeler ki diller anı
vaşf eyleyemezler hitāb gele ki kullarum zāhir adınıñ es-
rin gösterdüm ⁵ kimin dünyāda kimin āḥiretde müşāhede kı-
duñuz imdi vakt oldı kim giz(lü) adınıñ dağı ⁶ esrin gös-
terem pes buyura kullarını dārü'l-celāle getüreler Hāḳ
te'ālā niçün cemālinden ⁷ hicābı gidere hitāb kıla
عِبَادِي تَعَبْتُمْ طَيِّبًا فَاسْتَخْوْا كَثِيرًا فَهَذَا وَجْهِي قَدْ بَارَزْتُكُمْ ابْدًا سَرْمَدًا
ya'nī iy kullarum dünyāda zaḥmet çekdüñüz uş rāḥat görüñ
⁹ cemālūmi size āşikāre kıldum baḳuñ zihī hoş vakt zihī
mübārek sā'at ki şerāben ¹⁰ tahūren kadeḫleri yöriye

meclisler bezene sâki hâlik niçün ola kullar Tañrıya ¹¹
irişe Allâh cemâli zevkünde na'reler 'arşa geçe guşsa ve
miñnet âhirete irişe ¹² tecellî nûrları örte ilâhî sen rû-
zî kılğıl yâ rabbe'l-'âlemîn Hikâyet- Za'n-nün-ı Mısrî ¹³
rahmetu'llâhi 'aleyh deñiz keñarında dururdum gördüm bir
dervîş geldi 'ışık eşri çehresinde ¹⁴ zâhir olmuş beñzi şa-
rarmış eyitdüm dervîş kandan gelürsin eydür hû eyitdüm ne
istersin ¹⁵ eydür hû eyitdüm ne yirsin eydür hû eyitdüm
ne içersin eydür hû eyitdüm maqsüduñ nedür ¹⁶ eydür hû
eyitdüm hû demekden dilegüñ Allâh madur çün Allâh adın i-
şiddi cân teslîm kıldı ¹⁷ vardum kefen getürdüm ki haqqı-
na koyam dervîşi bulamadum eyitdüm ilâhî dervîş kanı sen
43a var fâriğ ol ¹ bir kişi ki diriliginde bir nefes bizden
ayru olmaya ölüm vaktında anı saña mı inananuruz(?) pes
Tañrınıñ ² girçek kulları deñizdeki balık gibi olur balı-
kuñ yimesi içmesi uyuması şuda olur bir dem şusuz ³ olursa
ölür anlaruñ dañı yimesi içmesi uyuması Tañrıyıludur bir
dem andan ayru olurlarsa ⁴ ölürler nite ki Tañrı te'âlâ
hadîşde buyurur *إِنَّا أَحْبَبْتُ عَبْدِي كُنْتُ لَهُ سَمْعًا وَ*
بَصَرًا وَلسَانًا وَيدًا وَرجلًا يمشي بي ويمشي بي وَيَبْطِئُ بي وَيَسْمَعُ بي
pes bilgil ⁶ gönül hû hazînesidür
Tañrınıñ nazar-gâhıdur çalabuñ bahçesidür gönül 'imâreti
îmâneledür ⁷ îmānuñ beķası Tañrı zikriyiledür sakın ol-
masun anı unıdasın göñlüñi andan artuğa ⁸ yağmaladasın
anuñ sevgüsü yirine dünyâ sevgüsin koyasın ecel gelicek
uyanasın göñlüñde ⁹ îmān eşrin bulamayasın Hikâyet- Bir

derv(īş) Baṣra şehrinde gideriken susadı bir kapudan ¹⁰
bir içim şü diledi ol evden bir kız bir bardak şü çıkardı
dervīş şuyı içeriken ¹¹ gözi kızuñ cemāline irdi göñli ku-
şı kızuñ zülfi duzāgına giriftār oldu adımın admağa ¹²
fermānı kalmadı kapuda düşdi ev issi hoca muḳbillerdenidi
geldi gördi 'ışk leşkeri ¹³ dervīşüñ göñlini yağmalamış
gözinden yaş revān olmuş hoca gözinden daḫı yaş revān ol-
dı ¹⁴ şordı dervīş ne olduñ saña ne geldi dervīş eydür yā
hoca hīç bilmezem ne oldum evet ¹⁵ bu kadar bilürem bir
kişi işbu evden bir içim şü virdi içdüm göñlüm ki hū ḫazī-
nesidür ¹⁶ yağmalandı işbunda kaldum yā hoca ben bu bāzā-
ra rāzī degülem içdügüm suyu ödeyeyim göñlümi girü ¹⁷ vir-
sün gideyim didi hoca evine girdi şordı dervīşe suyu kim
43b virdi kız eyitdi ben virdüm ¹ hoca sevini girü çıkdı e-
yitdi dervīş göñlüni hoş dut kim maḳşūduñ ḫāşıldur. ² ho-
ca buyurdi dervīşihāmāma iletdiler dervīşüñ ḫırkasın çı-
kardılar fāḫır ṭonlar ³ geydürdiler kıza nikāḫ iddiler
dervīşi kızıla ḫalvet kıldılar çün dervīş elin uzatdı ⁴
kızıñ döşegine girü hemān na're urdı düşdi çün ögi geldi
eyitdi kanı benüm ol eskice ⁵ ḫırkam sinucaḫ 'aşām baña
virüñ ben giderem kız şordı ne olduñ dervīş eydür çün ⁶
senden yaña el uzatdum Tañrıdan ün geldi kulāguma ki iy
yalancı dervīş gözüñ görmez mi ⁷ ki benden artuḫa bir kez
nazar kılduñ kanuñdan şālihler ṭonın çıkardum bir daḫı
nazar ⁸ kılursañ göñlüñden İmān ḫil'atin çıkaruram eger
beni dilersen cihāndan elüñ ⁹ çek bu meşeldür ki iki nesne

sevgüsü bir gönülde sığmaz Tañrıyı seven kişi Tañrıya lâ-
yık olmak gerek ol ölmez illâ meger Tañrı hulkın hulklana
göñli arı ola dili zikrlü ola ¹¹ gözi yaşlu teni muṭi'
ṭā'atlı ola bundan sonra kabul daḥı ideler Nükte-¹² Bir
miḥnetzāde yolda giderken gözi bir ḥatunuñ cemāline düş
oldı derhāl göñli ¹³ ol ḥatunuñ cemāli duzāgına giriftār
oldı ḥatun ardınca revān oldı çün ḥatun ¹⁴ sarayı kapusı-
na irdi gözi kuyruğıyla ol. āvārenüñ ḥāline bir kez bakdı
şordı ki ¹⁵ dervīş ḥālün nedür dervīş eydür iy kezbanū
cemālün sultānı za'īf göñlüme müstevlī oldı ¹⁶ ne kıla-
yım didi ḥatun eydür yarın işbu kapuya gelgil bu müşkili
ḥall eyleyelüm irtesi dervīş ¹⁷ geldi ki ma'şūkuñ cemāli
güneşi göñline nūr bağışlaya ḥatun geldi ardınca bir ka-
44a ra-vaş ¹ elinde gözgü dutar ḥatun eydür gözğüyī dervīş
eline vir yüzine baksun görsün ² şol ḥālile bizüm 'ışku-
muz da'vīsin kıлмаğa lāyık mıdır biz ḥūz nesne dimezüz
kendü inşāfına ³ gelsün ancılayındur şular daḥı kim Tañrı-
nuñ 'ışkı ve kullığı da'vīsin iderler göñüllerinde ⁴ ki-
bir kīn ola gözler ḥarāmda ola niyeti müsülmanlar ḥakkın -
da zulm ola ḥıṭāb gelür göñline ki iy ⁵ yalancı bir gönül
gözgüsine bak şol ḥālile sen varasın bizüm kullıgımıza lā-
yık mı olasın ⁶ ya lāyık ol ya yalan da'vī kıлмаğa utanmaz
mısın girü söz başına gelelüm hū tefsīrin bunda ⁷ ḥatm kı-
lalum eger yalunuz aña meşgūl olursavuz kalan fāyideden
kaluruz ol vaḫt ki (Hikāyet-i Aşḥābü'l-kehf) ⁸ Aşḥābü'l-
kehf kavmi Taṭyanusdan yüz dutdılar Tañrıyı isteyü gid-

diler bir itcügez dağı ⁹ Kıtmir adlu bunlara yoldaş oldu
koyalı gördiler gitmedi ayagın sıdılar yüzüstine yuvala-
nurıdı ¹⁰ dönderimediler 'aceb haldür ki iti döğüp ayagın
sıyup Tañrı kapusından dönderimezler ¹¹ anlar ki müslümān-
lık da'vīsın kılurlar döğüp dağı götüremezler Tañrı te'ā-
lā esirgedi ite dil virdi ¹² söyledi eyitdi iy 'azīzler
beni niçün kovarsız günāhum nedür bunlar eyitdiler sen
bizüm ¹³ cinsümüz degülsin it eydür eger ben sizün cinsü-
nüz degülsem siz dağı ol isteyü varduğūnıza ¹⁴ ne cinssiz
pes siz dağı girü dönünüz bunlar hayrān oldılar Tañrının
rahmetin ta'accüb kıldılar ¹⁵ iti boyunlarına götürdiler
bir mağaraya vardılar üç yüz dağı dokuz yıl ol mağarada
uyıldılar ¹⁶ itcügeze Allāhu te'ālā ayakların girü virdi
bilegin ışıkları üstine kodı oturdı bunlara ¹⁷ pāsbanlık
eyledi İblīs 'aleyhi'l-lāhe çerisin divşürdi yidi yüz biñ
44b şeytān geldi ki bunları ¹ azdura bu itcügez anları gördi
mağara üstine çıkdı kabledin yaña iki dizin ² çökdi yü-
zin göge döndi bir kez hū didi çağırdı Tañrı te'ālā şey-
tānuñ yidi ³ yüz biñ çerisin sıdı dağıtdı bunda bir beşā-
ret vardur biñ cāna degir beşāret ⁴ oldur kim anda mağara-
da yatan ādemīye pāsbanlık eyleyen it idi bunda gönülde
yatan ⁵ imān ma'rifetidür pāsbanı dildür Tañrı te'ālā ey-
dür yā kulum çün İblīs imānuñuz ⁶ kaşdına gele dilünüzü-
le bir kez hū dimek sizden şeytānı sıyı virmek benden ⁷

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ya'nī ol tebārekenün kudre-
ti yiter cümle nesnelere ⁸ kadir diyü çölmek içinde bişen

yimege dirler ya'nī çölmek içindeki yimege yaramaz tā tamām⁹ bişmeyince ancılayındur kimseye kādīr demek yaramaz kemāl-i kudreti olmayınca kemāl-i kudret Tañrıdan¹⁰ artuk kimseye revā degüldür illā kādīr demek revādur Hikāyet- Ebu'l-Hasan Nevevī rahmetu'llāhi 'aleyh¹¹ Hicāza giderken bir kişi gördi eşegi yükün yol üstine bırakmış çün şeyhi gördi ağladı¹² hālin 'arz eyledi şeyh bir kez ayağıla depdi eydür Tañrı fermānıladur derhāl eşek¹³ yirinden durdı kādīr demek işāretdür aña kim benüm kullarumdan kādīr vardur ammā ben kādīrem¹⁴ bunlar ism-i ā'zamıla dirildürler baña ism-i ā'zam hācet degül kim ki anuñ kudretin bile¹⁵ anuñ hışmindan korkar hükmine muhālefet kılmağa çün Yā'küb'A.S. bir oğlancuğı anasından¹⁶ ayırdı nidā geldi kim ayırduñ ayırduk Yā'küb'A.S. bilmedi mütehayyir oldu tā'ate meşgül oldu¹⁷ çün Yūsufdan ayrıldı bildi illā aşşı kılmağı bir gice gördi düşünde bir firişte tebāreke okırdı¹ Tañrı emrine muṭī' oldu tā takadi yir yirine gelince kādīrdür rāy-gān virmege rāy-gān almağa² kādīrdür kime dilerse virmege dilerse virmemege kādīrdür yoğı var kılmağa varı yok kılmağa kādīrdür³ ırağı yakın kılmağa yakını ırağ kılmağa kādīrdür kimi dilerse dost duta kimi dilemezse düşmen duta⁴ kādīrdür Barşısādan vilāyet alur Aşhābü'l-kehf itine vilāyet virür kādīrdür Halīle⁵ düşmen odından bostān eyler Fir'avna deniz ortasın od kılur kādīrdür takdīr eyledi İblīsi⁶ konşılığından sürmege ādemi uçmağa koyup kendüye yakın kılmağa kādīrdür Yūnusı

balık karnında ⁷ kırk gün zindānlamāğa Nemrūzı biñ yıl
pāzişāh kılmāğa ne Nemrūzı pāzişāh kılduğıçun aşşı (fāyi-
desi) ⁸ oldu ne Yūnusı balık karnında zindānladuğıçun zi-
yānı oldu Netāyücü't-Tabāyı' da eydür kadīrdür ⁹ Şeddād
bin'Addi irem bağçesiyle saltānāta dahı kaderledi 'ālem
fahrı Muhammedi arpa etmegile düşmen zahmetin ¹⁰ kadīrdür
kaderledi Süleymān'A.S.(a) şükri ni'metden soñra kadīrdür
kaderledi Eyyüb(a)'A.S. şabr-ı ¹¹ miñnet birle kadīrdür
Kerbela günin resūl hānedānına muşibet kılmāğa ve yezidi-
lere beşāret ¹² kılmāğa kadīrdür habibin Mekmeden Medīne-
ye yayan yöridür Fir'avnuñ tahtı altında Nil ırmağın ¹³
akıdır kadīrdür kaderledi 'āriflere heybet 'ākıllara miñ-
net kadīrdür kaderledi 'ālimlere ¹⁴ haşmet cāhillere hey-
bet kadīrdür kaderledi dünyā ehline vebāl āhıret ehline
vişāl ¹⁵ kadīrdür kaderledi sa'ādet ehline derecāt şekāvet
ehline derekāt Fevā'id-i Kur'ānda ¹⁶ eydür kadīrdür az
günāhıla hisāb kılp 'ukūbet kılmāğa ve çok günāhıla ba-
ğışlayup rahmet ¹⁷ kılmāğa nite ki Mūsā'A.S. bir garīb
45b gördi bir virāneye girmiş bir eski hırka geymiş ¹ yatur
Tañrıya tesbīh eyler çün Mūsāyı gördi eyitdi merhabā yā
İbn-i'Umrān Mūsā eydür ne ² bildüñ ben 'Umrān oğlıyidugum
eydür bildürdi saña Tevrat bildüren Mūsā eydür seni has-
ta ³ gördüm rencüñ nedür eyit eydür yā Mūsā anuñ haqqıçun
ki seni beni yaratdı ol derd ki benüm ⁴ içümdedür eger bir
zerresin bir tağa havāle kılsaydı iriyeyidi dost firāk
müstevlī ⁵ olmışdur ne söyleyesi zehrem var ne şabr kılası

tākātüm var Mūsā eydür niçeden berü bu derd ⁶ saña yol-
daşdur eydür yigirmi yıldur bu derdi baña havāle kıldı
işbu harābeye girdüm ⁷ kimse içerü girüp hālümü şormadı
bir lokma ta‘ām yimedüm bir içim şu içmedüm Mūsā eydür
hīç ⁸ nesne gönlün diler mi eydür işbu vīrāne ardında bir
göl vardur ol göl şuyından bir içim ⁹ şu olsa Mūsā eyitdi
şükr bir kişi gördüm ki aña hisāb olmaya hitāb geldi ki
yā Mūsā ¹⁰ hayāldür saña gerek anuñ şol eski hırkasından
şoram ki ne sebebden hāşıl oldı Mūsā ¹¹ ağladı Tañrının
‘azametinden ve bī-niyāzlığından korkdı vardı ol gölden
şu aldı geldi ¹² gördi ol dervīşi depelemişler yatur Mū-
sā yüzün hazrete döndi eyitdi işbunu kim depeledi ¹³ ni-
dā geldi ki ol depeledi ki aña kıldum ilāhī niçün depele-
dün bu miskini şol hāle gelmiş ¹⁴ dañ susız zıkr eyler
nidā geldi kim revā midur benüm ‘ışkum da‘vīsin ide şuyı
benden dilemeye ¹⁵ senden dileye didi Mūsānuñ ‘A.S. kor-
kudan dizleri dinerdi düşdi eydür ilāhī bildür baña ¹⁶
yol nicedür senün hazretine hitāb geldi kim yā Mūsā kim
kim benüm muhabbetüm da‘vīsin ide gerek ¹⁷ benden artuk-
dan kesile kadīrdür düşmeni itin tok yaturur dostların
46a susız öldürür ¹ Hikāyet- Za'n-nün-ı Mışrī rahmetu'llā-
hi ‘aleyh bir yıl Mekke de mücāvir oldı vidā‘ vaktında
Ka‘beye girdi ² eydür iy Ka‘be-i mükerrrem kıyāmet günin-
de baña şefā‘at kıl didi bir şāhib-i sırr anda hāzırmiş
³ eydür utanmaz mısın yitmiş yıldur kullık da‘vīsin kı-
lursın şefā‘ati taşdan mı umarsın ⁴ didi çün anı gördüm

eyitdüm iy dost ne yirdensin eydür ^{vilāye-}vilāye-
tindenem ⁵ eyitdüm kim kaçca varursin eydür... ^{و فيها نعيديكم}
eyitdüm ne kişisin şofī ya 'ābid ya 'ālim misin ⁶ eydür
kuliñ adın hocasından şorarlar tā hod ne ad komiş ola e-
yitdüm bāre 'azīz benüm ⁷ ol mertebem yokdur ki Tañriya
söyleyem ol baña cevāb vire eydür iy Za'n-nün eger ol ⁸
merteben yogısa bunu eyitgil ki ilāhī bu dervişün iki su-
samiş dudağı haqqıçun dilerem ⁹ bunu baña bildüresin digil
çün ben didüm fi'l-hāl hıtab geldi kim ^{su}habībi ^{su}habībi ^{Hıve}
^{su}habībi ¹⁰ üç kez söyle işitdi Za'n-nün dervişün ayacağına
düşdi derviş eyitdi yā ¹¹ Za'n-nün haber vir ne işitdün
eydür işitdüm üç kez ^{su}habībi diyü ün geldi eydür ¹² yā
Za'n-nün ben anı işideli yigirmi yıldur anuñ zevkinden bir
içim şu dudagumdan içeri ¹³ girmedi çün bunu didi dervişün
hāli döndi nefis eli beşledi eyitdüm iy 'azīz hiç ¹⁴ nesne
gönlün diler mi eydür bir içim şu olsa didi vardum şu ge-
türdüm gördüm derviş ¹⁵ geçmiş vardum kefen getürdüm gör-
düm yunmuş kefenlenmiş vardum kabır eyledüm geldüm derviş
¹⁶ yirinde bulamadum Ka'benün oluğ altına vardum iki rek-
'at namāz kıldum eyitdüm ilāhī derviş ¹⁷ kanı āvāz geldi
kim yaluñuz sen hasret degülsin aña yidi yaşından berü
anı atası anası ¹ yavu kıldılar anuñ hasretinden cān vir-
diler melikü'l-mevt yitmiş biñ firişteyile anı istedi ²
bulamadı Münkir ve Nekir anı bulamadı kıyāmet güninde ze-
bāniler anuñ korkusından kaçır tamu odı anuñ nefesinden
söyine Za'n-nün eyitdi n'olayıdı şucuğı içince mühlet

vireydüñ hıṭāb ⁴ geldi kim yā Za'n-nūn ol kişi kim yigirmi yıldur bizden ötri şu içmeye soñ halde anı senüñ ⁵ suyuñla mı suvaruruz sübhāna'llāhi zihī kādirimüze bir nice dostların susız öldürür ⁶ bir nice dostlarıçun bir şehri oda urur ki nefsi dilegi yirine gele Hikāyet- Hasan Başri ⁷ rahmetullāhi 'aleyh eydür bir gün Başraya od düşdi halāyık kimi oğlın kimi kızın kurtarur kimi mālın ⁸ ṭavarın kurtarur şehri kapusına vardum gördüm kapu yanına bir dervīş durmuş balık bişürür ⁹ eyitdüm utanmaz mısın halka başı kayusu senüñ derdüñ nefsüñ dilegi dervīş eydür sen ¹⁰ kendü işüñ gör bu şehriçun oda urdılar ki benüm nefsüm dilegi yirine gele Hasan Başri eyitdi ¹¹ hāl nitedür dervīş eydür yigirmi yıldur ki benüm nefsüm balık dilerdi virmezdüm bugün şol suya ¹² vardum ki abdest alam işbu balık elüme geldi elümile vurı gördüm gitmedi eyitdi ben senüñ ¹³ yigirmi yıldan berü arzuñum eyitdüm seni hoş alam odu kanda bulam kendü ihtiyārumıla od istemek ¹⁴ yoktur eydür beni al kapuya varınca şehri oda vuralar beni bişüresin nefsüñ dilegi yirine gele didi ¹⁵ balığı aldum kapuya gelince kapu yandı uş ben balığum bişürdüm saña dağı gerekse gel yi yokısa ¹⁶ var işüñe didi Hasan od isisinden katına varmadı dervīş balığı öñine kodı yidi çün ¹⁷ tamām yidi Hasan eydür Tañrıdan āvāz geldi ki

اٰخِرْفَا بِلْدَةٍ حَتَّىٰ اَعْطَيْنَاكَ شَهْوَةً فِيمَا تُرِيدُ اِيْتَانًا

47a ¹ ma'nisi oldur ki biz şehri oda urduk nefsüñ dilegi yirine gelsün diyü nefsüñ ² dilegi yirine geldi dağı ne diler-

sin dile dervîş eydür ilâhî ³ أريد وجهك ya'nî dile-
rem yüzüni görem hitâb geldi kim ⁴ قهنا وجهي ya'nî uş
yüzümi dağı gör ⁴ hemân dervîş cân teslîm kıldı Hasan
hayrân kaldı vardı ki kavmıla gele ⁵ defn eyle(ye) geldi
dervîşi bulamadı eyitdi ilâhî dervîş kanı-hitâb geldi ki
yâ Hasan ⁶ sen zahmet çekme biz dervîşümüzi rahmetümüze
getürdük 'Acâ'ibü'l-Meşnû'âtda eydür bir nice ⁷ hayrânla-
ra şordılar ki niçün şöyle hayrân olduñuz dünyâyı elden
koduñuz eyitdiler çün ⁸ tebâreke okıduk bellü bildük ki
mülk anuñdur andan öñdin ki mülk issi mülkin bizden al-
madın ⁹ biz terk iddük Hikâyet - İbrahîm bin Edhemi gör-
diler başı açuğ yalın ayak tağdan odun ¹⁰ getürür şordı-
lar bu ne hâldür anuñ mükâfâtıdur ki anuñ pâzişâhı va-
riken ben utanmadın ¹¹ kendüzüme pâzişâh didüm böyle didi
ol kadar ağladı ki bî-hüz oldu gözi yaşı yüzinde ¹² yır
eyledi Tañrı te'âlâ buyurur ki kankı kişi ki benüm kor-
kumdan ağlaya 'izzüm haqqıçun yarın ¹³ ol ağlamagına gül-
mege degişürem haber de gelmişdür ki her bir 'amel bir
yazuğ giderür illâ bir kaçre ¹⁴ gözyaşı odlar denizin sö-
yündürür Kitâb-ı Leṭâ'ifde eydür bir gün sultânü'l 'âri-
fîn ¹⁵ Bayazıd-ı Bistâmi rahmetu'llâhi 'aleyh tebâreke
okırıken güldi andan ağladı bî-hüz oldu çün ¹⁶ ögi geldi
şordılar ki yâ evliyâlar serveri okırıken güldüñ andan
ağladuñ bî-hüz olduñ sebebi neyidi ¹⁷ eyitdi güldüğüm
olıdı ki çün tebârekeyi okıdum fikr eyledüm ki 'aceb a-
47b nuñ mülkinde neler ola gözümden ¹ perdeyi giderdiler

‘arşuñ ‘azametinden görebildüğümce gördüm dağı bir firişte
te gördüm rûh adlu ² andan dağı ulu bir firişte gördüm e-
yitdüm iy ‘älemleri yaradan bunuñ gibi firiştelere arasın-
da ³ miskīn za‘īf ādemüñ ne kadri ola didüm ağladum Allāh
kahrından korkdum eger hisāb kılmāğa ⁴ ol ulu firiştelere-
den havāle kılsa bizüm ne tākātümüz ola aña cevāb virme-
ge ya ne yir ola kaçup ⁵ kurtılmağa ammā bī-hūz olduğum
anuñ mülki ‘azametini ki gördüm bī-hūz oldum sordılar ki
ne ⁶ gördüñ eyit Tañrı te‘ālā firdevs uçağından bir kızıl
öküz viribidi mülkinde otlamağa ol ⁷ öküzüñ seksen biñ boy-
nuzı var levh ki yidi kat gökden yidi kat yirden uludur ⁸
levhi yidi kat gögi yidi kat yiri bir yalunuz boynuzı a-
rasında kosalar bilmeyeyidi ki ⁹ üzerinde nesne var mı e-
yitdüm yā delīlü'l-mütehayyirīn nice bilem senüñ mülküñ
‘azametini nidā geldi ¹⁰ ki yā Bayazıd ‘izzüm celālüm haķ-
kaşun mülküm deñizinde henüz bir kaşresin görmedüñ ammā
¹¹ mülküm deñizi kenārında baña tesbīh eyle kim ‘azametüm
mevci seni almasun Hikāyet - ¹² Bir muķrib firişte ‘arşı
tavāf eyleyenlerden ki ‘arşuñ yöresinde dururıdı Tañrı
te‘ālādan ¹³ diledi eyitdi ilāhī dilerem ‘arşuñı görem
‘azameti neķadar bilem Tañrı te‘ālā eyitdi senüñ ¹⁴ vü-
cūduñ za‘īf kanatlarıñ az ‘arşı neķadar göresin eyitdi i-
lāhī otuz biñ kanadum ¹⁵ var her kanadum ululuğı otuz biñ
yıllık yoldur her birinüñ iraklığı otuz biñ yıllık ¹⁶ yol-
dur hitāb geldi ki bu sen(üñ) didüğüñ ‘arşuñ ‘azameti ka-
tında bir kaşre degüldür ¹⁷ nice uçasın bu za‘īfligıla am-

mā 'arş yöresini 'arşuñ 'azametini girü zikr eyleyevüz
48a inşa'llāhu te'ālā ¹ Cüneyd rahmetu'llāhi 'aleyh eydür

'arş bir cevherdür Tañrı te'ālā Muhammed nürin dört bö-
lik kıldı ² bir böliginüñ bir kaşresinden 'arşı yaratdı
yeşil zümrüd gibi halāyıkun sağışınca ³ başı vardur bir
ayağından bir ayağına nekadarısa Tañrı bilür ol mukarrib
firişte eydür ⁴ ilāhī kuvvetüm kanadum artur Tañrı te'ā-
lā eyitdi dile nekadardilersün eyitdi ilāhī yüz biñ ka-
nat vir ⁵ her kanat iraklığı iki yüz biñ yıllık yol ol-
sun her bir günü iki yıl kadarı olsun eyitdi ⁶ virdüm da-
hı iki ol kadar pes ol firişte uçdı iki yüz biñ yıl eyit-
di ilāhī nekadard uçdum ⁷ nidā geldi ki dahı uçduğun ayağın-
dasın girü Tañrı te'ālā kuvvetin arturdı iki yüz biñ yıl
dahı ⁸ uçdı kondı eyitdi ilāhī nekadard uçdum girü hıṭāb
geldi ki henüz bayığı ayağındasın ⁹ sekiz kez irince uçdı
eyitdi ilāhī nekadard uçdum eyitdi henüz bir ayağından ge-
çemedün ¹⁰ eyitdi nekadard ayağı var hıṭāb geldi ki ādem
zamānından berü kıyāmet kopanaca her bir ādem sağışınca
¹¹ ayakı var korkusından ağladı utandı pes kendüzin 'āciz
bilüp tesbīh okıdı ki

سُبْحَانَ لَا غَايَةَ لِعَظَمَتِهِ وَلَا كُنْهَ لِقُدْرَتِهِ أَنْتَ النَّبِيُّ لَأَنْهَابَتِ الْمَلِكِ وَوَأَحَدِ مَمْلُوكِهِ

¹³ pes ol firişte destür diledi girü yirine vardı tesbīh
takdīs eyledi ādem yaradılınca ¹⁴ çün Tañrı te'ālā اني

جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً نِيدَاسْ كِلْدَى يَا نِيْ غِرَك
toprakdan ādemi yaraddum ¹⁵ anı kullaruma ḥalīfe kılam

didı ol firişteler eyiddiler ki اَنْجَعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا

ya'nī eyitdiler ¹⁶ yaradur māsın bir kişi ki yiryüzinde
fesād eyleye kan eyleye biz hūz saña tesbīh eylerüz ¹⁷

Hak te'ālā eydür

يا نبي اعلم ما لا تعلمون ya'nī ben bi-

48b

lürem siz(ün) bilmedüğüzi anı ki ben bilürem siz ¹ bil-
mezsiz gönlüni hāzır kılğıl ki Tañrınun rahmeti gülistā-
nından rahmet güllerin nişār kılısaruz ² elün açğıl tā ki
anuñ rahmetinden naşīb alup rahmet yakutların diresin çün
firişteler ³ eyiddiler n'idersin bunları yaradup bunlar
fesād eylerler biz tesbīh eylerüz bizi nürdan ⁴ yaratduñ
bunları toprakdan yaratduñ toprakdan ne gele kullığa dañı
sevmege biz lāyıkuz ⁵ hıttāb geldi ki iy firiştelerüm ken-
dü işüñüzde oluñ ben bunı size danışmak için ⁶ dimedüm
belki beşāretçün didüm ya'nī ol ādem şunun gibidür ki ben
kendü 'azāmetüm ⁷ birle anuñ geldügin muştılamam siz tiz-
cek bunlaruñ fesādın ortaya getürdüñüz ⁸ sizün bunlaruñ
fesādında ne işüñüz var eger bunları sizün kapuñuza viri-
bisem ⁹ kabul kılmañ eger size şatarsam şatun almañ ve
eger bağışlarsam kabul eylemeñ siz ¹⁰ haqıkat bilün ki
bunlaruñ 'işyānı benüm gufrānumdan artmaya bunlaruñ ara-
sında ¹¹ 'ārifler ola şādıklar ola ki benüm buyruğundan
bir laħza daşra olmayalar bunlara ne dirisem ¹² anı işle-
yeler ben kendü keremümile bunlaruñ dilegiyile iş işle-
yem Hikāyet- Za'n-nün-ı Mışrī rahmetu'llāhi 'aleyh ey-
dür bir gün halāyık istiskāya çıkdılar ben dañı muvāfakat
kıldum gördüm ¹⁴ Sa'dün-ı Mecnūnī başı açuğ yalın ayak
kibriyā nūrınun eşri yüzinden açar ¹⁵ Za'n-nün yüzi Sa'-

duna dutdı eyitdi iy haķikāt sultānı ħalāyık gelmişdür
Tañrıdan ¹⁶ yağmur isterler hıç ola mı ki işāret eyleye-
sin bunlaruñ ħaķķında Şeyh Sa‘dūn ¹⁷ yüzün gök dapa dutdı
eyitdi

49a ya‘nī anuñ ħaķķıçun ki ¹ gice benümile senüñ arandaydı
birkaç kaķre bu ħalāyıkā yağmur viribi didi bunu ² diyince
yağmur başladı‘ālemi rahmet dutdı Hikāyet - Bir kişinüñ
bir karaca kulu ³ varıdı gündüzün ħocası işin işlerdi gi-
ce olıcak bir vīrāneye girüridi ⁴ Ĥaķ te‘ālāya‘ibādet ey-
leridi kimesne anı bilmezdi ħoca eyitdi olmasun ki bu ⁵
kulcuğaz yüzi yire vere baña od getüre bunu bir göreyim
kanda varur didi gice kuluñ ⁶ ardınca vardı kulu gördi yü-
zin toprağa urmuş münācāt ider eydür ħüzāvendā ⁷ bilürem
ki ortağın yok yoldaşuñ yok kuluñ kulu kıldun kullıķdan
taķşırılık anuñıçundur ⁸ ve illā bir dem kullıķuñdan ħālī
olmayayıdum didi ħoca cān u dīlile diñledi bu kez ⁹ kul-
cuğaz ħükmile söyledi eyitdi ilāhī fülān kişinüñ ħācetin
revā kıl fülān şayruya ¹⁰ şifā vir ħüzāvendā bu benüm kıy-
metsüz başum ve karaca yüzüm ħürmetiçün Muhammed ümmetinüñ

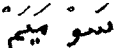
¹¹ bitilerin ak kılğıl دَرَ كَوَه خَرَابَات چي دَر وِيش
چي شاه دَر راه يگانگي چي طاعت چي کناه درکنه مسع چي خرشيد
gel- ¹³ izzet ‘-1 ħıtab-1 چي ماه رخسار قلندري چي روشن چي سياه
di ki iy karaca kulum ol karaca yüzüñiçün az nesne diledüñ
‘izzüm celālüm ħaķķıyıçun ol ¹⁴ yüziçün eger Nemrūd dile-
señ vireyidüm ħoca sevini evine geldi şabāĥ oldı kulcuğaz
¹⁵ daĥı geldi selām virdi ħoca yirinden durı geldi kulcuğaz

eydür hoca nitedür bugün ki ¹⁶ hılāf-ı 'ādet işledüñ kim-
se kendü kulına duru gelür mi hoca eydür ol geçdi ki ben
hocayıdum ¹⁷ sen kulıduñ şimdi sen āzādsın ben kul keşke
49b bu benüm yüzüm rengin senüñ karalıguñ bāzārında ¹ bir ak-
çaya alalardı kulcuğaz bildi ki anuñ arasında perde gider-
mişler yaşın gözlerine ² yürütedurdu arkunçak eyitdi iy
perdeler açan ve iy 'ayblar örten gāh Zekeriyā ³ peygām-
baruñ etegi ucın ağaçdan taşra çıkarursın gāh Yahyā pey-
gāmbaruñ başını 'ışk ⁴ meydānında top kılursın gāh benüm
gibi bir miskīnün senüñ arañdağı sırrın açarsın ⁵ çün gi-
ce oldı girü vīrāneye vardı yüzün toprağa kodı hoca geldi
diñledi ⁶ eyitdi ilāhī benüm perdemi açduñ senüñ 'aşıkla-
ruñ sırrı haqqıyıçun bu dem cānumı ⁷ al didi dağı cān tes-
līm eyledi bunlaruñ arasında şunuñ gibi kişiler var imdi
⁸ bunlara fesād eyleye demek bī-edeblikdür eger sizüñ ka-
tuñuzda müfsīdlerise ⁹ benüm katumda görüñ kimlerdür tev-
be kılıcılarıdur ki التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ iy firiştelere ¹⁰ siz
eyle dırsız biz böyle dirüz iy firiştelere biz tesbīh okı-
ruz dırsız sizüñ ¹¹ tesbīhüñüzüñ size ne assısı ola çün
ben kabul kılmayam bunlaruñ fesādlarınınuñ ¹² bunlara ne
ziyānı ola çün 'afv kılam Nükte- 'ışk kitābında bir mes'e-
le vardur ¹³ anı siz bilmezsiz ben bilürem eyitdiler ilā-
hī ol ne mes'eledür eyitdi mes'ele oldur ki ¹⁴ gönül kimi
sevse gökcek oldur bir kişi ber-güyi sevmiş olsa ayruga
nazar kılmaz ¹⁵ eger Yūsuf dağı olursa göresi gözi olmaz
nite ki Yūsufuñ kardaşları ayruklar ¹⁶ anuñ cemāli zevkin-

birgü : bastısı

den barmağların doğradılar bunlar anı öldürmeğe kaşd ey-
lediler ¹⁷ her çend ki siz nürdansız gökceksiz sizün gök-

50a cekligünüz ne assı ider çün ben ¹ sevem^(x) bunlar çirkin-
dür dirsiz bunların çirkinliğinin ne ziyānı var çün ben
sevmeyem^(xx) ² ol firiştelere bir nicesin helāk kıldı ve
bir niceleri tevbe kıldı bunları ādem ³ oğlanına musahhar
kıldı kim rızkın bekler kim kendülerin bekler ol'arş gör-
mek ⁴ dileyen firiştenün kanatları göynidi şöyle kaldı Mu-
hammed Muştafā 'aleyhi's-şalātu ve sellem ⁵ Mi'rāca varıcağ
ol firiştenün makāmına ugradı firişte peygāmbara karşı
geldi ⁶ eyitdi iy yirün gögün fahrı 'āşiler şefā'atçısı
ol Tañrı haqqıçün ki seni şöyle mükerrem ⁷ yaratdı rahmet
kilidin senün elüne virdi bu gice benüm suçum dileyüvir
ki suçluların ⁸ dermānı sensin Resül yüzün hazrete dutdı
latif 'ibādet birle tūti dilinden ⁹ şeker sözlerin söyle-
di firiştenün hālin sultānına 'arz eyledi hitāb geldi ki
¹⁰ habībüm dostum 'ālemi senün için yaratdum ādemi senün için
getürdüm bağışladum anın suçunu ¹¹ muştılagıl āna ol
vaqt eger 'arşumuzu kendü tākātıla göremediye bu gice
senün himmetün ¹² kanadına sığınsun 'arşı görsün nite ki
karınca dilese Hindū-stān mülkin teferrüc kıla kendü a-
yağıla ¹³ giderse hergiz Hindū-stān kokusu anın burnına
irişmeye ammā eger Hindū-stān yolın uçıcı ¹⁴ kuşlar ka-
nadı altına sığınursa Hindū-stān yaylağın yaylaya eger
yā Muhammed ol dağı ¹⁵ bu gice senün hümā-yı devlet ba-
ğışlayıcı kanadına sığınursa ol dağı 'arşı ki senün bir

(x) Metinde şeklinde yazılmış.

(xx) Metinde şeklinde yazılmış.

16 katreñden yapıp göre pes ol firişteye girü kanat vir-
di resül şoyınca bile verdi 17 çün Resül döndi Firdevs

50b Uçmağına uğradı hıtab geldi ki yā Muhammed Firdevs senüñ
1 makāmundur eger maşlahat görürseñ ol kapucu olsun tā
'ālimler bilsünler kim her 2 kim seni şefi' dutına şefā'a-
tüñ maqbūldur ve dağı bileler ki kimse(ye) bu makāma irmek
3 yokdur illā saña mutāba'āt kılmak birle Tefsīr-i Kuşey-
rīde eydür bir 'ārife şordılar ki 4 tebāreke' llezi bi-ye-
dihi'l-mülk bundan saña ne zāhir oldı eger dilerseñ anuñ
mülki deñizine 5 talasın fikr eyle anuñ sun'ına ve dağı
dürlü dürlü maḥlūkātına gör kim gögi nice yücelmişdür 6
yiri nice düşmişdür güneşi nice maşrakdan çıkarur mağrib-
de nice uyakdurur ve ayı ılduzları 7 nice yöridür tağları
nice çökermişdür ve ecelleri nice 'āyān kılmışdur ve rızık-
ları 8 nice üleşdürür hukkların muhtelif kılmışdur her ne-
ye nazar kılp fikr iderseñ 9 toptolu 'ibretdür ve nişān-
lar var anuñ birliğine pilden sinege degin karıncadan 10
Süleymāna degin zerreden güneşe degin her birinde hezār
dürlü'ibret var 'aklı 11 olanlara kādır bir kemāl pilde
kaç a'zā yaratdıysa sinege dağı yaratdı dağı sinegüñ 12
kanadı dağı artuk ammā pılüñ kirpügi var siñeg(üñ) (x)
yok andan dağı 'ibret oldur ki gözde 13 kapak anuñaçundur
ki gözi uykuda saklaya kirpük anuñaçun olur ki göze toz
gidicek göze 14 cilā vire eride siñegüñ her çend ki kir-
pügi yokdur ammā eger gözine toz düşse elcügez 15 lerile
sildürür ve dağı pil büyüklüğüyle ādemden kaçır siñek

(x) Metinde şeklinde yazılmış.

ādemün üstine ¹⁶ siñek za'īflığıyla pīli zebūn eyler na-
hīf za'īf hortumın pīlün ¹⁷ derisine şöyle baturur ki bi-

regü barmağın pālūzeyeye nice baturursa dağı siñekde bir
51a 'ibret ¹ dağı oldurur ki niçe ki aç ola diri olur toyıcağ
ölür ādem oğlanı dağı anuñ gibidür kaçan yoksul ² ola ken-
dü hālin bilür Tañrıya yalvarur çün bay ola bir nicesi a-
zar tağı alur ve dağı bir 'ibret dağı ³ oldur ki çün Tañ-
rı te'ālā şeytānı der-gāhından sürdi yidi kat yirden aşı-
ğa geçürdi ⁴ yiri götüren öküz katına vardı eyitdi niçün
işbu ağır yüki götürdüñ kaldun eyitdi n'ideyim ⁵ eyitdi
bir kez bükil yir yıkıla Tañrı te'ālā ayruğ yiri yarata-
maya kurtılasın öküz şeytāna uydı ⁶ diledi ki yūriye Tañ-
rı te'ālā bir siñegi viribidi depesine kondı bir kez ısır-
dı öküz anuñ acısından ⁷ üşendi durdı siñekden amān dile-
di kendü hālini bildi girü istiğfār eyledi andan Tañrı ⁸
te'ālā ol siñege buyurdı karşıasına kondı niçe ki İblīs
gele azdurmağa siñek kaşd eyler ⁹ ısırmağa öküz anuñ kor-
kusından durur pes Tañrı te'ālā eydür kadīrem işbunuñ gi-
bi ağır yiri ¹⁰ bir siñek sebebile dur(du)rmağa Hikāyet-
Bir gün İmām Şāf'ī rahmetu'llāhi 'aleyh hālīfe katında
otururdu ¹¹ bir siñek hālīfenün yüzine kondı ısırdu ha-
līfe geriñdi ki siñegi urayıdı uçdı kendü yüzün urdı ¹²
yüzünün bir yanına kondı giri ısırdu ol yanın dağı urdı
eñsesin dağı ısırdu eñsesin dağı ¹³ urdı andan hālīfe ka-
kıdı eyitdi yā İmāmü'l-Müslimīn Tañrı n'iderdi işbu siñe-
gi dağı yaradup ¹⁴ İmām Şāf'ī eyitdi anuñçun yaratdı kim

kaçan ki bir senün gibi pāzişāh mağrūr olup kendüzin göre Tañrıyı ¹⁵ unıda siñek aña sılīler urur kendüzin aña bildürür yāhūz siñek za'īflığı birle bir iş ¹⁶ işler hezār pīl anı işlemez ol vaqt ki Nemrūd mel'ūn İbrāhīm Hālīle ('A.S.) çerisin ¹⁷ 'arz eyledi on altı fersāh yir tolmışdı her bir fersāh on iki biñ adımdur İbrāhīm 'A.S. ¹ mütehayyīr kaldı Tañrının kudretin gördi tañladı Nemrūd İbrāhīme karşı küçüklendi eyitdi yā İbrāhīm ² senün Tañrınınuñ daħı bu kadar çerisi var mı İbrāhīm geldi eyitdi iy mel'ūn dünyānuñ anuñ katında ³ kadri varmışsa saña bir içim şu virmedi (?) içesi Nemrūz eyitdi ben dünyāyı kılcumla aldum baña ⁴ kimse virmedi bāri senün Tañrınınuñ çerisi nekadardur İbrāhīm eyitdi *وَاللّٰهُ جَنُوْدَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ* ya'nī yirün gögün çerisi Tañrınınuñdur senün çeriñ anuñdur Nemrūz eydür eger girçekseñ eyid (söyle) ^(x) ⁶ Tañrıña ol daħı çerisine 'arz (beyān) ^(xx) eylesün İbrāhīm eyitdi anuñ çerisi çok dürlü dürlüdür ⁷ kanķı dürlüsün isdersin Nemrūd eyitdi anuñ dükeli çerisi benüm katumda bir sivrisiñekçe degüldür ⁸ İbrāhīm eydür sen sivrisiñegi añañ ban daħı sivrisiñek çerisin dileyeyin tā senün gibi ⁹ kendüzin ulu göreni anuñ gibi za'īf cān-verile helāk kılavuz İbrāhīm yüzün hażrete dutdı eyitdi ^(xxx) ¹⁰ ilāhī *اَفْلٰكٍ* ya'nī ilāhī helāk kıl Nemrūz ⁽⁴⁾ sivrisiñek çerisiyile ¹¹ Tañrı te'ālā nidā kıldı mele-küt 'ālemine ki kimdür bizüm beygerümüze binen ol bizüm

(x) Metin kenarındaki yazı.

(xx) Satır altındaki yazı.

(xxx) Metinde iki kere yazılmış.

kaçmış kulumuza girü getüren ¹² kendüzini bildüren henüz mübārizler ayakların üzengüye çalmadın key erenler yüregi kaynamadın nā-gāh ¹³ bir sivrisiñek bir gözi bir ayakı yok ilerü geldi cehd kuşağın cān biline bağlamış eyitdi kullaruñda ¹⁴ benden za'ifça kuluñ yok ben kuluña buyur dimāği bağın-yuva idineyin şöyle zebün kılayın ¹⁵ anı ki saña kul olmağa rāzī olmazıken günde biñ kez baña kullı-ğa rāzī olsun ikrār eylesün daħı ¹⁶ kurtılmasun hıttāb geldi Cebre'ile kim ol kulumuñ dilegin virdük sivrisiñek çerisin çıkar aña ısmarla ¹⁷ ne dilerse işlesün Cebre'ıl 'A.S. bir kez işāret eyledi sivrisiñek çerisi şaf bağladı

52a yirle ¹ gök arası tıldı Nemrüz çerisi yöresin tutdı her bir kişiye bir siñek havāle kıldılar ² adıla çağırurdı ki iy fülān beni saña havāle kıldılar Nemrüz anı gördi üç kat çukal ³ geydi hıttāb oldı yarımca sivrisiñeke sen daħı Nemrüzüñ burnına gir üç gün dur eger ⁴ imān getirürse ko ve illā imān getirmezse dimāğına gir beynisin burnından getir siñek ⁵ Nemrüzüñ burnında üç gün durdı Nemrüz üşendi eydür eger gücün yiterse öldür kurtılayum ⁶ siñek eyitdi eger öldürsem andak öldüreyidüm ammā baña buyurdılar ki saña 'azāb virem ⁷ eger imān getirsen kurtılasın ve illā süriyem seni yürüyüp yalan da'viler kılduğun yiri hep ⁸ gezdürem Nemrüz ol faħr gördüğü çerisi nevbet nevbet başın dögdiler yüz yıl yāhūz ⁹ dört yüz yıl dögdiler çerisi yüz döndürdiler mülkin ayruķ kişi aldı garīb ¹⁰ kaldı oğlancuķlar maşaraya alurlardı gülişürlerdi ol ağlar-

di 'ākıbet başın dīvāre ¹¹ daşa döge öldi daşı bir rivā-
yetde oldur ki bir pehlivān varıdı aña yalvardı ki beni
¹² öldür didi pehlivān bir ağacıla urdı başı üç şāh ayrıl-
dı ol siñek bir serçe ¹³ kadar olmış hevāya degdi ol
mel'ün cānı cehenneme ısmarladı Nükte - ¹⁴ Bir naşihat-
dür ki ya'nī Nemrūz gibi bağı tağı olmaya ki kahr siñegi-
yile beyniñi burnuñdan getürmeye Sultān Mahmūd gibi muṭī'
münkād ol ki henüz cenāzesin getürmedilerdi ki Ridvān Uç-
mak ¹⁶ şadrında yir düzmişdi çün gūra kodılar gürından
ün geldi yā İbn-i Sebiktigin ¹⁷

52b لَقَدْ آمَنَ الْبِلَادُ وَالْعِبَادُ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ إِسْتَرَحَ بِفَضْلِ اللَّهِ وَكْرَمِهِ وَجَدْتَ الْفَضْلَ بِالْعَدْلِ
ma'nī oldur ki iy Sebiktigin oğlu şehrler ve kal'alar
diñlendiler 'adlinile sen daşı ² diñlen Tañrı fazlı bir-
le 'adl eyledüñ Tañrı fazlın bulduñ pes ol iş ki bir
za'if ³ siñek işledi pıl anı kaçan işleye bundan daşı
'acibrak oldur ki bir örümcek hüner ⁴ eyledi ki Cebre'ıl
'āciz ve ser-ger-dān kaldı Hikāyet - Ol vakt ki Resūl 'A.S
Ebübekrle ⁵ Mekke kāfirlerinden kaçdı mağaraya girdi tiz-
cek gögercin geldi yumurdladı örümcek ⁶ geldi ağ gerdi
Cebre'ile hıṭāb geldi kim iriş dostuma Cebre'ıl geldi ki
kapuda dura ⁷ örümcek eyitdi niye geldüñ Cebre'ıl eyitdi
yir ve gök fahrı Muhammed Muştafā içerüdür ⁸ geldüm ki
kapuda duram düşmen gelürise def' eyleyem örümcek eydür
girü durgıl kapudan ⁹ bugün perde-dārılığı baña virdiler
Cebre'ıl eydür gücün neye yiter senün kapu bekleyesi ¹⁰
örümcek eydür benüm za'ifliğuma ne bakarsın Tañrınınuñ

kudretin gör şöyle kuvvetlü ki ¹¹ sensin göreyim gerdüğü-
müñ bir ipligin üzebilür misin Cebre'îl niçe ki cehd ey-
ledi bir ipligin ¹² üzemedi hayrân kaldı istiğfâr eyledi
pes bu işâretdür aña ki iş Tañrı inâyeti(yi)ledür ¹³ kime
kim inâyeti yoldaş kıldı niçe kim za'îf ise kavî olur kime
kim inâyeti yoldaş ¹⁴ olmadı niçe ki kavîyise za'îf hor
olur bunda bir beşâret vardur ki biñ cāna degir beşâret
¹⁵ oldur ki anda mağarada duran Muhammed idi perde eyle-
yen örümcek idi Cebre'îl kamu kuvvetiyile ¹⁶ örümcek ger-
dügi perdeyi yıkamadı imdi gönül mağarasında yatan ĩmān
ma'rifetidür saklayan ¹⁷ Melikü'r-rahmāndur şeytānuñ ne
53a ¹ hazretdür ki bir sinek bahādurlık eyler aru helvācılık
eyler ibrişim kurdı kazzāzlık ² eyler bir taş sakalık ey-
ler ebābîl kuşu pehlivānlık eyler Mūsā 'A.S. elinde ³ bir
pāre ağaç ejdehālık eyler örümcek perde-dārlik eyler bir
katre beyzî sudan yaradılmış ⁴ anuñ 'ışk da'vîsin eyler
'ālem tolu 'ibretdür gözi olup görene çāre oldur ki kul
kendüzin ⁵ anuñ birliğinde ister belā ol niçün şöyle ol-
dı bu niçün böyle oldu dimeye vakt ⁶ olur ki müslümāndan
ĩmānın alur vakt olur ki İslām irişmemiş yirde kāfire İslām
virür ⁷ Hikāyet- İbrāhīm Havvāş eydür bir kez kāfiris-
tāna düşdüm bir şehre irişdüm hergiz ⁸ İslām haberi anda
irişmemiş ol şehrūñ melik kızı delü olmuş elin ayagın bağ-
lamışlar ⁹ tabībler getürmişler tabībler anuñ timārında
'āciz kalmışlar şordum ki renci nedür eyitdiler ¹⁰ vakt

vakt sovuq nefes virür gözinden issi issi yaş akar şeyh bildi anda ¹¹ Tañrı kudreti var ol derd ayruksı derddür anuñ derdin ol bilür ki ol dañı ol derde ¹² uğramış ola Nükte - Bir uğrınıñ siyāset-gāhda elin kesdiler hıç ağlamadı çün zindāna ¹³ getürdiler gördi ki bir bölük kişi oturur elleri kesük çün anları gördi ağladı eyitdiler iy ¹⁴ delü ol vakt ki elüñ kesdiler ağlamaduñ şimdi ki ağrısı imledi ağlarsın uğrı ¹⁵ eyitdi anda hem derdüm yoğıdı ağlasam ağrısın kim bileyidi bunda ağlaram ki bunlar bu ¹⁶ rencüñ ağrısın bilürler benümile muvāfaqat kılalar nite ki şā'ir eydür

أذرد دلم بی خبری معذوری
Hikāyet - İbrāhīm bin
در درد کسی رسد در درد داند

53b

Edheme bir konuq irişdi ¹ ol gice erteye degin İbrāhīm uymadı namāz kıldı ağladı konuq niçe ki uyanurdı görürdi İbrāhīm namāz ² kılurdı ağlardı çün irte oldı konuq eyitdi hergiz senüñ giceñ gibi gice geçürmedüm İbrāhīm ³ eyitdi ben dañı senüñ giceñ gibi gice geçürmedüm konuq eydür neden dirsın İbrāhīm eydür ol derd ⁴ ki benüm içümde vardur bir zerresin senüñ içünde kosalardı gündüzüñ dañı benüm gicem gibi olayıdı ⁵ bir kişinüñ kim elinde tamu gibi od ola ol nice uyır girü pāzişāh kız hikāyetine gelelüm ⁶ şeyh eydür durdum melik kapusına vardum sordılar neye geldüñ eyitdüm ki geldüm ki şayruña ⁷ tımār eyleyem melik eydür köşkümüñ künklerine baq baqđum başlar gördüm aşılı eyitdüm ⁸ bu ne başlardur eyitdi tabībler başıdur tımār eyleyimediler başların kesdüm eyitdüm bu ⁹ baña sehldür

ben hūz başum elüme almışam andan kadim fakr yolına urmı-
şam şeyhe irakdan bir ¹⁰ kilise gösterdiler eyitdiler kız
şol kilise içindedür didiler korkaruz varmağa şeyh eydür

¹¹ kilise kapusına vardum ün geldi kulağuma ki **فَبَارَكَ اللَّهُ**
المَلِكُ الْحَقُّ Necmü'd-dīn Rāzi ¹² tefsīrinde eydür Tañ-

rı andan uludur ki andan artuk bāṭıl nesnelere tapalar
şeyh mütehayyīr kaldı ¹³ kız şeyhi gördi karşı yöridi
şeyh aña şordı ki iy Tañrınun kara-vaşı hāl nitedür kız
eyitdi ¹⁴ bir gün yüz nāzıla işbunda geldüm ki buta secde

idem bir ün geldi kulağuma ki **فَعَالَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ**

bağdum gayibden bir derece benüm gönülüne açdılar Allāh
nürü's-semavāti ve'l-ard nūrından ¹⁶ benüm gönülüne bir ay-
dın düşdi bī-hūz oldum çün ögüm geldi gördüm dilüm bu ā-
yeti tekrār eyler ¹⁷ elüm ayağum bağlamışlar şeyh eydür
eyitdüm^(x) gel Ka'beye gidelüm eyitdi sen Ka'beyi gördün

54a mi eyitdüm ¹ çok eydür bir kilise tamına bak bağdum gör-
düm Ka'be tam üstinde durur eyitdüm ol Tañrı ² haqqıçun
ki seni şöyle mükerrem kıldı bu mertebeyi neden bulduñ
eyitdi İbrāhīm andan şor ki benden ³ ne gördi ki şöyle
'azīz kıldıben hūz evvel didüm hāli andan şeyh eyitdi
tedbīr nedür ki bunlarun ⁴ arasından nice kurtılam kız
eyitdi hiç korkma bunlar seni görmeyeler şeyh giddi ol
vilāyetden ⁵ çıkanaca kimse anı görmedi gāh bir günāha
bulaşmış ister ki lüṭuf gufrān suyıyla yuya gāh ⁶ bir arı
kişi ister ki firāk tütünüle yüzün qaralaya **يفعل الله**

ما يشاء ⁷ **ما يريد** ya'nī ne dilerse iş-
(x) Metinde **أَيْتَم** şeklinde yazılmış.

ler ve nice dilerse hükm ider kimesne aña māni' ve mu'ā-
rız degül

لا يُسأل عما يفعل وهم يسألون

'ömri Nūh 'ömrinden Lokmān 'ömrinden artuk olsa 'ömrini

⁹ Allāh 'acāyibleri içinde ve fikrinde geçürse henüz a-
nuñ kudreti zikrinden bir kaṭresin ¹⁰ görebilmeyedi fikr

idemeyedi çün hāl böyledür bu kadarıla ihtişār idüñ girü
kalan ¹¹ tefsīre meşgūl olalum

قوله تعالى عز وجل

يا 'nī tebāreke oldur ki ¹² yir gök

elindedür küllī nesneye kādirdür yaratdı diriligi daḥı ö-
lümi Kelbī eydür Haḫ te'ālā ¹³ ölümi bir ala koç şüretin-

de yaratdı gövdesi aḫ gözi iki aḡzı dört ayakları kara

kimüñ ¹⁴ katından ki giçse kime ki yiyisi dokınsa ölür di-

riligi daḥı bir sekül kısrak şüretinde ¹⁵ yaratdı kıyāmet-

de peygāmbār ve Cebre'īl neye kim dokınsa ya yiyisi do-

kınsa diri olur ¹⁶ kıyāmetde ölümi bir yüce yire çıkara-

lar çün uçmak ehli uçmaḫda ṭamu ehli ṭamuda karar ¹⁷ kı-

lalar çağırılar iy uçmak ehli ve iy ṭamu ehli bilür misiz

54b işbu kimdür eyideler bilürüz ¹ zīrā ölümi dükeli görmişdür

andan ölümi boḡazlayalar eyideler iy uçmak ehli bilüñ ki

ebed ² uçmaḫda ḫalduñuz ayruḫ ölüm yok ve iy ṭamu ehli e-

bed ṭamuda ḫalduñuz ayruḫ ölüm yok ³ ṭamudan ḫurtılmak

yok Tefsīr-i Kevāşīde eydür murād ölümden cehldür dirilik-

den ⁴ 'ilmdür Ġarā'ib-i Kur'ānda eydür ḫalāḫa'l-mevt ya'-

nī yaratdı nuṭḫı ve'l-ḫayāte virdi aña cān ⁵ söyletdi yā-

ḫod ḫalāḫa'l-mevt yaratdı dünyāyı ve'l-ḫayāte daḥı āḫire-

ti yāḫūz yaratdı ma'şīyeti ⁶ daḥı ṭā'āti yāḫūz yaratdı

hızlānı dađı tevfiķı yāhūz yaratdı bid'ati dađı sūnneti yāhūd ⁷ yaratdı münāfıķlıđı dađı muvāfıķlıđı yāhūz yaratdı firāķı dađı vişāli yāhūd yaratdı ⁸ riyāyı dađı ihlāşı yāhūd dūnyā ehlini ve āhiret ehlini yāhūz yaratdı cāhiller şođbetini ⁹ dađı 'ālimler şođbetini Kitāb-ı Leţā'ifde eydür خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ ya'nı yaratdı küfri dađı imānı ¹⁰ yāhūd ölümi dūnyā sevgüsinden diriligi Tañrı sevgüsinden yāhūd yaratdı ölümi bađıllıķdan ¹¹ diriligi comardlıķdan yāhūz yaratdı inkārı dađı ikrārı yāhūz yaratdı ölümi şol 'ālimlerdeki ¹² ğaflet bunlara ğālib olmuşdur Kur'an lezzetin bulmazlar yaratdı diriligi ol 'ālimlerde sa'adet ¹³ bunlara yoldaş oldu Kur'an deñizine tal-dılar me'āni incülerin çıkardılar anuñ gibi 'ālimler dükeli. ¹⁴ ādemden ve cinnilerden yigrekdür buña delil Kur'an-dur.

قُلْ كُلٌّ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ya'nı bilürler bilmezlerle beraber degül Tefsir-i Kuşeyride eydür ölümden ¹⁶ murād ğurürdür dirilikden murād sürürdür pes ğerekdür kişi uşşın dirşüre hāli neyidüĝin ¹⁷

bile 'ömrin telef kılmaya Peyĝambar'A.S. buyurur ki uçar kuşlar ve cān-verler eger ölümi sizcileyin bilselerdi

55a ¹ herĝiz halāyık semiz et yimeyelerdi bir nice muħakķikler eyitmişlerdür ölüm ni'met çāşnīsın ² giderür bir ni'met istemek ĝerek ki ölümi olmaya Hikāyet - Çün İbrāhīm Halilüñ ölümi yakın ³ geldi melikü'l-mevt kabz eylemeĝe başladı kavmi oĝlanları katına dirildiler bize öĝüt vir ⁴ didiler eyitdi benüm hālümü ĝörünüz 'ibret alıñuz hıĝ

dostı gördünüz mi ki dostunuñ cānın ⁵ ala ben ki dost-van
hālüm budur siz dañı kıyās eyleñ çün Halīl 'A.S. eyle didi
hıṭāb geldi ⁶ hıç dost gördüñ mi ki dostına irmek dileme-
ye İbrāhīm 'A.S. yüzün ḥāzrete dutdı eyitdi ilāhī oda ⁷ a-
tıldıkum gün aramuza Cebre'īl siğmadı cān viresi gün 'Az-
rā' il arada n'ister senden bir işāret benden teslīm-i be-
ṣāret Tefsīr-i Tūcānīde eydür خلق الموت والحياة

ya'nī ḥalk ve ḥayāta ma'nīsı ⁹ oldur ki yaratdı gönül öl-
megin ve dañı gönül diriligin gönül diriligi Tañrı sevgü-
sile olur (gönül) ölümü Tañrıdan ¹⁰ artuğ nesne sevmekdür
çün İsmā'il 'A.S. büyüdi kılınca oldu sevgüsü İbrāhīm gön-
line düşdi ¹¹ İbrāhīm gönline bakdı Tañrı sevgüsü kalmamış
göñli ölmüş bī-hüz oldu çün ögi geldi eyitdi ¹²

رَبِّ ارْنِي كَيْفِي تَحْيِي الْمَوْتِ يَعْطِي الْقَلْبَ الْمَيِّتَ بِحُبِّ الْوَلَدِ

iy çalabum göster baña nice diri kılursın oğlı sevgüsün-
den ölmüş göñli hıṭāb geldi ki göñlün dirilmek dilerseñ
İsmā'ili ¹⁴ öldür sevgüsün göñlünden gider İbrāhīm 'A.S.
ağladı Cebre'īl eyitdi Halīl Halīlden korkar mı ¹⁵ eyit-
di cefā kılıcı vefā kılıcıdan korkar Hikāyet - Bir gün
Hasan Hüseyin mektebden çıkdılar ¹⁶ Resūl 'A.S. katına gel-
diler Resūl Ḥāzret 'A.S. buyurdu Kur'ān okıdılar Resūlün
muḥabbeti gālib oldu ¹⁷ Hasanı tuṭağında öpdü Hüseyini
boynında öpdü derḥāl Cebre'īl 'A.S. yitişdi eyitdi yā Re-
sūla'llāh ¹ Ḥaḳ te'ālā saña selām virdi eydür oğlanlaru-
ñı sevdüñ beni unıtduñ mı Ḥāzret-i Resūl ditredi ² düşdi
Allāhu te'ālā eydür sen ol vaḳt kanda olasın anı ki tuṭa-

ğında öpdüñ ağı vireler ³ cigeri ağzında gele ve anı boynında öpdüñ düşmenlere hançerile boğazladavuz Resül eyitdi ⁴ niçün suçları ne hitāb geldi ki bizüm işümüzde niçün ne ister laṭīfu ra'nā ⁵ gülüñ bağbāna ne suçı dokındı ki budakda dururken boynın burar kazana biraḡur eridür ⁶ suyun alur yāḡod bunlara ol suç yetmez mi seni benden ayırdılar Resül-i Ḥazret 'A.S. ⁷ istiḡfār kıldı gönlin cem' eyledi girü bir kez daḡı mübārek ḡatırı 'Āyiṣeye meyl ⁸ eyledi 'Āyiṣe daḡı bühtāne mübtelā oldı ḡaḡ te'ālā āyet vıribıdı 'Āyiṣenüñ paklığına ⁹ and daḡı içdi andan Resül eyitdi ilāhī çün 'Āyiṣe pakdur revā mıdur ki benüm ehl-i beytüm ¹⁰ ḡaḡ diline bir koyduñ hitāb geldi ki revā mıdur ki gönlüñde benüm sevgüm variken 'Āyiṣe ¹¹ sevgüsü daḡı ola Resül istiḡfār eyledi aḡladı Tañrı te'ālā eydür ben günicilerüñ yigregiven ¹² ḡāyet günimeden iki göz arasında bir burun yaratdum ki göz birbirin sevmeye beni seve ¹³ pes ma'lüm oldı ki dirilik Tañrıla olmaḡdur ölüm Tañrıdan ırāḡ olmaḡdur ölüm iki dürlüdür biri ten ¹⁴ ölümidür biri gönül ölümidür ten ölümü (.....) gitmegidür gönül ölümü imān gitmegidür teni ölen kıyāmetde girü ¹⁵ diri olur gönli ölen hergiz diri olmaya ölümden kurtılmak yok gerek pāziṣāḡ gerek gedāy ¹⁶ Hikāyet - Çün Me'mün ḡalīfe(ye) ölümü geldi buyurdı ileyene gül dökdiler taḡtından durdı gül ¹⁷ üstine vardı avucıyla gözine koydı aḡladı eydür ṡol yā gözüm ki dünyā mālından mülkinden ṡoy-
56a maduñ ¹ bāri gülile ṡol andan yüzün ḡazrete dutdı eyitdi

iy pāzişāh bī-zevāl esirge ² ol pāzişāhı ki aña zevāl var
ve iy pāzişāh حس قیوم esirge ol kuluñı ki aña ³
ölüm var müfessirler vech eyitmişler ki ölümü niçün dir-
likden ilerü añdı bir niceler eydür ⁴ anuñçun öndin añdı
ki ölüm dirlikden ilerüdür ya'nī dañı ħalāyık yaradılma-
dın dükeli ⁵ ölü gibiyidi şonra diri kıldı nite ki Tañrı
te'ālā buyurur وكنتم امواتاً فاحياكم ya'nī siz ⁶ ölü-
(yi)düñüz ben diri kıldum bunca nesnelere ölüyidi dirliği
bunlara 'arż eyledi ⁷ Nürü'l-Kalbede eydür ölümü ilk añ-
duğı hüccet korkutmağıçundur tā bileler ki 'özr kabul o-
lası degül ⁸ Fevā'id-i Kur'ānda eydür ölümü ilk añduğı
ta'zīmiçündür Letā'if-i Kur'ānda eydür ölümde dost ⁹ vi-
şāli var anuñçun ilk añdı Zehāyürü'l-Vā'izinde eydür ö-
lüm āhīretüñ ilk menzīlidür ¹⁰ āhīret dünyādan yigrekdür
pes ölümü ilk añdı Netāyicü't-Tabāyī' da eydür ölüm mü'minüñ
¹¹ tuhfesidür الموت تحفة المؤمن Mübekiyāt-ı
Reşīdīde eydür ölüm bir kapudur dükeli ħalāyık ¹² andan
girecekdür pes dükeli nesneden ölüm ön añmak yigrekdür
kişi neyidüğü ölüm vaktında bellü olur ¹³ meger bir bak-
kāl varıdı ilerü zamānda gice olıcağ dükkanın açardı gün-
düz yapardı ^(x) kimüñ ki kalp ¹⁴ aqçası olsa alurıdı şā-
fi aqça yirine geçürürdi bir çuvalı kalp aqçayla toldur -
dı çün ölüm vaktı ¹⁵ oldı buyurdı ol aqçayı getürdiler
eline dökdiler yüzün göge dutdı eyitdi ilāhī ben miskīn-
ligümile ¹⁶ yoqsullıgümıla senüñ kullaruñuñ kalp aqçasın
kabul kıldum ne ola sen dañı baylıgüñıla ve kerīmligüñ
(x) Metine göre, "kaparıdı" şeklinde olması gerek.

¹⁷ birle benüm kalp ‘amelüm geçüresin āvāz geldi kim

56b قَبْلِنَاكَ وَغَفَرْنَاكَ وَرَحِمْنَاكَ ya‘nī kabul iddüm ¹ yazuqları-
ñı yarlıgādum andan öñdin ki sen benüm kullarumuñ kalpla-
rın kabul kılduñ Ebu'l-Leys Tefsīrinde ² eydür خَلَقَ

المَوْتِ وَالْحَيَوَةِ ya‘nī kaderledi ölümü dañı diriligi

ya‘nī ³ قَوْلًا مَرْوَجًا لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
sizi sinayavuz ölümile dirlik arasında eyü ‘amel eyleyen
kankıñuzdur أَحْسَنُ عَمَلًا didi ⁴ أَحْسَنُ حَاكًا dimedi
yāhūz kankı eyü nefslüdür dimedi. أَحْسَنُ عِلْمًا dimedi

أَكْثَرُ مِنْكَ ⁵ pes ma‘lūmdur ki ölüm vaktında eyü

‘amel aşşı eyler ne māl aşşı eyler ne ‘ilm ne mülk pes ⁶

‘ālimüñ devletlüsi oldur ki okıduğı ‘ilmile eyü ‘amel eyle-
ye suāl eger sorarlarsa ki ‘ilm-i hāl ‘ kāl milk ve māl 3
sinamak için midür sinamak bir kişiye gerek kim ol işüñ
soñın ne olasın bilmeye ol ⁸ hūz bilür Tañrıdur kimden
ma‘şiyet kimden tāt gelecegin pes sinamak ne ihtiyācı
varıdı ⁹ cevāb gārañ sinamakdan kendü bilmek degül belki
halk arasında bellü ola ve firışteler bileler ki ¹⁰ anuñ
kulları dünyā zevkine aldanup ölümleñin unıtmadılar dün-
yānuñ az hoşlığıçun Tañrı ¹¹ rızāsın terk idüp kendülerin

‘azāba giriftār kılmadılar pes uşlu kişi oldur ki Tañrıya

¹² muṭi‘ ola nefsine uyup Tañrı buyruğın sımaya ‘ukūbet
kıtdur ‘aşīlere وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

ya‘nī yarlıgāyıcıdur tevbe kılanları ya‘nī tebāreke oldur
ki yaratdı ¹⁴ ölümü diriligi kıtdur kīni kāfirlere ‘aşīle-

re Netāyicü't-Tabāyī‘ da eydür الْعَزِيزُ فِي مَمْلَكَتِهِ وَسُلْطَانُهُ

ya'nī 'azīzdür mülkinde 'azametinde ğa-
fūrdur ¹⁶ kereminde ve ihsānında Tefsīr-i Kuşeyrīde eydür
'azīz demek ğālib demek olur kâhir demek olur yāhūz 'azīz
oldur ki anuñ mişli olmaya kaçan ta'ām az olsa ya' anuñ gi-
57a bi bir dağı ¹ bulunmasa 'arab eydür 'azze't-ta'ām dir ya'-
nī ta'ām 'azīz oldu pes Tañrının mişli beñzeşi ² olmaduğı-
çun kendüye 'azīz didi bir nice 'āriflere şordılar ki a-
ña yol nicedür eyitdi anı ³ bilseyidük yolın bileydük
bir nicelere şordılar nice bildüñüz Tañrıyı eyitdi nice
ki kaşd ⁴ eyledüm aña muhālefet kılmāğa nidā geldi ki u-
tan benden eger beni bileydün baña 'āşī mi ⁵ olayıduñ
yāhūz 'azīz oldur ki vehm anı bulmaya vehm ana irmeye yā-
hūz 'azīz oldur ki ⁶ aqıllar yorıla anuñ 'azameti deñizini-
de yüzmekden bilüler hayrān qala anuñ şıfatın ⁷ bilmekte
diller çöngeler anı anmakda bir nicelikitāblarda eydür Pey-
ğāambar 'A.S. eyitdi ⁸ ilāhī ilerüki ümmetler hakkında çok
en'āmlar kılduñ uzun 'ömrile çok mālila gökden hūn viribi-
mek birle benüm ümmetüme ne virdüñ vaḫy geldi ki iy āde-
mīler yigregi ol kerāmet ¹⁰ ki senüñ ümmetüñe virdüm hiç
ümmete virmedüm sevābların arturmadum mı yazuqların yar-
lığa(madum mı) ¹¹ ikrām içinde bunları peygāmarıla berā-
ber kılmadum mı nite ki Eyyüb(1) egdüm şabrıla eyitdüm ¹²

و صَابِرًا نَعْمَ الْعَبْدُ ümmetüñi dağı sabrıla egdüm
جَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا İbrāhimi egdüm vefāyla ¹³ eyit-
düm و اِبْرَاهِيمَ النَّبِيِّ وَفِي ve ümmetüñi egdüm vefāyla eyit-
düm يَوْفُونَ بِالَّذِينَ وَيَخَافُونَ ¹⁴ didüm senüñ ḫaḫkuñda e-

ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر
يتدüm bunların 15 hakkında eyitdüm
قل يا عبادي الذين اسرفوا
على انفسهم كما تقضوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور
الرحيم

57b Tañrı te‘älā ümmetüm hakkında ol kadar 17 en‘āmlar ki ey-
ledi utandum haber de gelmişdür ki ol vakt ki Mūsā ‘A.S.
Tür Tağında başında 1 keçe takka egninde kilim münacāt
eylerdi yüz biñ dahı kırk biñ kelecı eylerdi artuğı bu
2 ümmet kelecisiyidi Mūsā eyitdi ilāhī bu çok añduđuñ ne
kavmdür kimüñ ümmetidür didi 3 Allāhu te‘älā eyitdi dos-
tum Muhammed ümmetidür didi Mūsā eyitdi ilāhī bunların
‘ameli ne ola 4 bunları şöyle seversin eyitdi ‘yā Mūsā ki-
çiden benüm ni‘metümile bisleneler ulalıcak baña ‘āşī 5
olalar ben bunlara vefā kılam bunlar baña cefā kılalar
eyideler dutmayalar tevbe kılalar girü 6 sıyalar ayruğla
sulh ideler benümle ceng ideler ayruğla düzileler benüm
kapumdan kesileler 7 Mūsā eyitdi bu eyitdügüñ düşmenler
şifātıdır bunları niçün seversin hiťab geldi ki 8 ‘yā Mū-
sā anı bilür misin ki şanduk içinde yatarduñ bir kez
fir‘avn kızına bakduñ pislikden 9 kurtıldı ben kendü ‘a-
zametüm birle günde üç yüz altmış kez anların gönüllerini-
ne nazar kılam 10 günāhları mı kalur sen bir kez bakduğun
pislikden kurtıldı ben günde üç yüz altmış kez 11 bakıcak
günāh mı kala çün Tañrı te‘älā bildürdi ‘izzetini ve mağ-
fıretini beyān kıldı yaratmağını 12 eyitdi
خلق سبع سموات
ya‘nī tebāreke oldur ki ya-
طباة ما ترى في خلق الرحمن

ratdı ¹³ yidi kat gögi tabaka tabaka birbirinden yukaru
«ulemā ihtilāf eylemişlerdür gök niteliginde ¹⁴ kimesne
bilmez haqīkatin illā görüne Tefsīr-i Sa'lebīde eydür dün-
yā gögi köpüklü mevcdendür ¹⁵ ikinci gök ak mermerdendür
üçinci gök demürdendür dördinci gök tucdandur yāhūz bakır-
dandur ¹⁶ bişinci ak gümüşdendür altıncı gök altundandur
yidinci gök kırmızı yakutdandur ¹⁷ Necmü'd-dīn Neseфі Tef-
sīrinde eydür ikinci gök yeşil zümrüddendür Letāyifde ey-
dür dünyā gögi süddendür ¹ ol vaqıtdan berü ki Tañrı yarat-
dı dağı bir kaṭre ṭammadı İsrāfīl şūrı üricek ol deñiz od
olısar maḥşer ehli üzerine yağısar ol gün ādemīler eyidi-
serler ³ kaṅaru kaçalum Tañrı te'ālā buyurur ki بقول
الإنسان يومئذ المنقر ⁴ üçinci gök zeberceddendür
dördinci zümrüddendür bişinci incüddendür altıncı firūze-
dendür yidinci yakutdandur ⁵ Netāyicü't-Tabāyī'da eydür
evvelki gök ṭaşdandur ikinci gök süddendür üçinci ⁶ bal-
dandur dördinci oddandur bişinci tütündendür altıncı yi-
dinci nürdandur Ğarāyib-i Endülīsīde ⁷ eydür dünyā gögi
sırça renginedür ikinci şāfi gümüş renginedür üçinci ⁸
altun renginedür dördinci incü renginedür bişinci billür
renginedür altıncı zeberced renginedür ⁹ yidinci od ren-
ginedür yāḥod oddandur Tefsīr-i Beşākīde eydür İbn-i 'Ab-
bāsdan rivāyetdür ¹⁰ her bir gök kalınlığı biş yüz yıl-
lık yoldur ve her birinüñ aralığı biş yüz yıllık yoldur
yiri ¹¹ dağı gök gibi yidi kat yaratdı dünyā gögin kö-
pükden yaratdı anı yılduzlarla bezedi andan ¹²

yollar eyledi nite ki Kur'ānda eydür والسماوات الحَبْء
ya'nī Tañrı te'ālā and içer eydür ¹³ ol gök haqqıçun ki
hüsn ü cemāl issidür Emīrū'l-mü'minīn 'Ali rađıya'llāhu 'anh
eydür والسماوات الحَبْء ¹⁴ gök haqqıçun ki için-
de gökcek hałāyıklar vardur mücāhidāndur والسماوات
الحَبْء dedügi ¹⁵ ya'nī bünyaz berkdür bir nice-
ler eydür gök şöyle durur sudur yil dokunıcağ yol yol olur
¹⁶
anuñ içinde gökcek yüzlü firişteler vardur kaçan bunlar
tesbīh okıyalar 'arş ditrer bunlaruñ ¹⁷ tesbīh üninden ikinci
gögi demürden yaratdı anda firişteler var ādem şüretinde
58b ol ¹mevc ki evvelki gökdedür ururlar su çıkarurlar ra'd
a'vānıla ol kadar ki Tañrı te'ālā ² kaderledi şehrlere
vilāyetlere yağdururlar üçinci gögi bakırdan yaratdı an-
da firişteler ³ vardur öküz şüretinde altundan ve firiş-
teler olur nürdan her cum'a çıkarlar 'Adn Uçmağı ⁴ kapu-
sında bir ırmağ var ol ırmağda gusuı eylerler andan çı-
karlar silkinürler her kaçre ⁵ ki tamar Allāhu te'ālā bir
firişte yaradur ol firişteler Beytü'l-Ma'mürı tavāf eyler-
ler andan Ka'beye ⁶ inerler Ka'beyi tavāf eylerler andan
girü çıkarlar ayruğ kıyāmete degin inmezler firişteler
hācısı olurlar ⁷ bişinci gögi altundan yaratdı anda fi-
rişteler var at şüretinde altıncı gögi ağ mermerden ⁸ ya-
ratdı anda firişteler var kara şüretlü bunlar Tañrınuñ
çerisidür yidinci gögi kıızıl yakutdan ⁹ yaratdı göz kama-
şur bakmağa ol firişteler ki anda tururlar 'amelleri dar-
tarlar terāzüyi saklarlar ¹⁰ andan yukaru bir karüre var

yeşil zümrüdden kürsî didükleri oldur kim anı görse göz nûrî ¹¹ gider ve anuñ dört ayağı var her bir ayağı yidi kat gökden ve yirden uludur Tañrı te'ālā yidi ¹² kat gökde yidi kat yirde ne yaratsa kürsî katında bir ölü yüzde bir halka gibidür anı dört ¹³ firişte götürür bir(i) ādem şüretindedür Tañrıdan ādem oğlın rızkın diler bir firişte kuşlar ¹⁴ şüretindedür Tañrıdan kuşlar rızkın diler biri arslan şüretindedür Tañrıdan cān-verler rızkın ¹⁵ diler bir(i) öküz şüretindedür Tañrıdan dört ayaklu cān-verler rızkın diler bir nice rivāyetde bir ¹⁶ firiştedür dört başı var andan yukaru 'arş(ı) götüren firiştelər durur anlar sekiz bölükdür ¹⁷ evvelki bölüğine kerrübiler dirler ikinci bölüğine sürādıklar dirler üçünci bölüğine şafiyīn dirler ¹ dördüncü bölüğine hāffin dirler bişinci bölüğine neşid dirler altıncı bölüğine bāzāk dirler ² (.....)(x) sekizinci bölüğine va'ām dirler her bir bölük yitmiş biñ şafdur her bir şaf iki biñ ³ yıllık yoldur Tañrı te'ālā vahy kıldı ol firiştelere kim 'arşı götürüñ eyitdiler ilāhī kimüñ güci yiter ⁴ 'arşı götürmege pes subbūh-ı kudūs didiler 'arşdan yaña yāridiler dizleri dinerdi ⁵ dudmadı 'āciz kaldılar 'arşuñ katına varamadılar andan Tañrı te'ālā sağışların arturdı ⁶ kuvvetlerin çoğalddı sekizler cümle kıldılar her bir kezde sağışları kuvvetleri artdı 'arşuñ ⁷ katına varamadılar hıtab geldi kim 'azm-i celālüm haqqıçun ebede'l-ebed şöyle sağışuñuz artsa ⁸ götiremeyesiz meger kuvveti ben virem

(x) Bir bölük unutulmuş.

eyitdiler ilāhī yitesi kuvvet sen vir hıṭāb geldi kim ⁹
lā havle velā kuvvete illā bi'l-lāhi'l-'aliyyul-'aẓīm di-
yūñ 'arşı götürüñ bir kezden eyitdiler daḡı 'arşı götür-
diler ¹⁰ ayakları hiç nesnede karar dutmadı yirden aşığa
balık arkasına irdi niceligin Tañrı bilür ¹¹ daḡı bir ri-
vāyetde oldur ki 'arşa yapışdılar gördiler 'arş üstlerinde
mu'allak durur andan Tañrı te'ālā ¹² yaratdı evvelki yiri
kullarına düşük kıldı ki anda karar dutalar ikinci kat
yirde cinnīler durur ¹³ āḡır zamānda yiryüzine çıkırsalar
ādemīlerle bile yöriyiseler gerek üçinci yirde 'akīm yi-
li ¹⁴ durur ki anı kāfirlere havāle kıldı 'Ād kavmin un
gibi eyledi dördüncü yir İblīs yiridür çerisile ¹⁵ bişin-
ci yirde cehennem yılanları durur 'akreblerle her bir
'akreb bir besirek gibidür altıncı yirde ¹⁶ tamu zencīrle-
ri (durur) her biri yitmiş 'arşdur mālik ārāyişle eger
bir halkasını yiryüzine kosalarıda ¹⁷ taḡları kalı(?) gibi
erideyidi yidinci yirde cehennem dereleridür zemherī yir
59b gibi şarşar gibi yaz ¹ olıcaḡ cehennem odı birbirin yir
Tañrı te'ālā ḡāzretine yalvarur zādi kıılır eydür ilāhī
tarlıḡandum ² odum birbirin yir Tañrı te'ālā destūr virür
bir kez nefes urur yazıñ katı issileri andandur ³ kış o-
lıcaḡ bir nefes daḡı urur zemherī şovuk andandur bir ri-
vāyetde yidi kat yir ⁴ bir firiştenüñ omuzındadır yāḡod
ayasındadır ol firişte adı Erbākīdür iki ⁵ barmaḡı arası
iki biñ yıllıḡ yoldur ol firişte öküz üstindedür öküz adı
Leyūsādur ⁶ kırk biñ ayaḡı var kırk biñ boynuzı var öküz

şahrā üstindedür şahrā yeşil zümrüddendür şahrāyı bir
kara yılan kaplayıp dur şahrā balıḡuñ bir pul(ı) üstinde-
dür ⁸ kırk biñ yol var balıḡuñ adı Behmüsdür balık deñiz
üstinde durur ol deñizüñ ⁹ adı ‘Akyüsdür deriñligi yidin-
ci kat gökden yidinci kat yire degindür balıḡun ¹⁰ başı
kuyruḡı kara yirde durur ol deñiz nūr üstindedür nūr yil
üstindedür yil ¹¹ hevā üstindedür hevā karañulık üstin-
dedür karañulık cehennem üstindedür ¹² cehennem tamar-
tam (?) üstindedür tamartam balıḡuñ bir pul(ı) üstinde-
dür balık aşıḡa ¹³ kimesne bilmez Tañrıdan artuḡ ne va-
rın bir nice rivāyetde eydür ol balıḡuñ altında yil ¹⁴
var ol balıḡı depredür yilden aşıḡa bir taḡdür taḡdan aşı-
ḡa deñizdür ¹⁵ deñizden aşıḡa Tañrı adıdur Tañrı adından
aşıḡa nesne yokdur Tefsīr-i Nisābūrīde ¹⁶ eydür her bir
yirde Ādem peygāmbār gibi ādem var durur Nūḡ gibi Nūḡ
var ‘İsā gibi ¹⁷ ‘İsā var İbrāhīm gibi İbrāhīm var Mūsā
60a gibi Mūsā var ma‘nisi oldur ki her bir ¹ var ki biñ cāna
degir çün namāzda yidi āyet fātiḡā oḡına Tañrı te‘ālā ol
kadar şevāb virür ki ² ay hizmetinde durur ‘uṡārid ḡay-
retten ḡāyim şerr zührenüñ odı suya döner güneş ki yüz
altmış ³ bu dünyācadur ol şevāb ḡatında bir zerre ḡadri
olur meriḡ ḡançerin dūrter ki ben bu şāmuñ ⁴ silāḡ-dārı-
vam müşterī ḡocalık ‘imāmesin başından çıkarur ki ben
anuñ ḡāşiyesin götüreyin ⁵ zūḡal ḡaḡırur ki kāşki ben a-
nuñ rikāb-dārımısam dir *صد جهان گرفت در تو بتر بکنوا از*
خوش هنر بی خبر bir nice muḡaḡḡikler eyitmişler ki ay iki

dürlüdür biri gökde biri ⁷ ‘ārifler gönlünde toğar ol ay
ki gökde toğar aña felekī dirler ol ay ki gönülde ⁸ toğar
aña melekī dirler felekī ay gökde toğar yir ehli anı te-
māşā eyler melekī ay yirde ⁹ toğar ‘arş yirden aña temā-
şā eyler felekī ay gökde toğar nūrın yire saçar melekī
ay ¹⁰ gönülde toğar nūrın ‘arşa saçar felekī ay gice to-
ğar gündüz tulinur melekī ay gice ¹¹ gündüz muhabbet bur-
cında gābitdür uyaqmaz felekī ay yıl bilmekçündür melekī
ay helāl harām ¹² bilmekçündür dağı birligin bilmekçün-
dür felekī ay şarka garba sıgar melekī ay ne şarka ¹³ sı-
gar ne garba

anun şifatıdur لا شرقه ولا غربه
felekī ay maşriq mağrib arasında ¹⁴ yörir melekī ay Tañ-
rının iki kudret barmığı arasında yörir ki

فَلَبَّ الْمُؤْمِنِ
بَيْنَ الْأَصْبَحِ مِنَ الرَّحْمَنِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يَشَاءُ
felekī ay nūrın güneşden alur melekī ay nūrın ¹⁶ Tañrı
te‘ālā cemālinden alur felekī ay inmekdedür çıkmakda me-
lekī ay korkıyıla ümizdedür ¹⁷ felekī ay(1) kamu halāyık
görür melekī ay(1) Tañrıdan artuq kimesne görmez felekī

60b ay göge yapışupdur ¹ melekī ay Tañrıya yapışupdur felekī
aya rubūlet hicāb olur melekī aya ‘arş dağı hicāb olmaz
² felekī ay ılduzlarıyla yire dökile kıyāmet heybetinden
ki izü’s-şems ü kuviret süresi anun şifati ³ hakkında
melekī ay kıyāmet serā perdesinden baş kaldurup ‘araşāt
nūrı duta ki

سَعَى نُوْرِهِمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
anun hakkında İdrīs ‘A.S. dükeli ılduzlara şorardı ⁵
söylərdi ılduzlar karşusına dururlardı ay(a) şordı ki

vakt olur nūruñ artar vakt olur ⁶ eksülür nedendür didi
ay eyitdi benüm nūrum yokdur cirmüm karadur ol kadar ki
güneşe mukābil ⁷ olam nūrı andan aluram çün ki anuñ kar-
şusından tulunam nūrum kalmaz İdrīs 'A.S. şordı kim senüñi-
le ⁸ güneş arasında dostlık nicedür ay eyitdi benümile a-
nuñ arasında ikilik yokdur ben ⁹ olam ol bencileyindür
kul dağı niçe ki haqqa toğrı ola anuñ emrine muṭi' ola
göñli ay gibi ¹⁰ nūr tola niçe ırak ola göñli kararur

ولقد زيناً السماء الدنيا بمصابيح والله نور السموات والأرض

ya'nī Tañrı te'ālā yirüñ göğüñ mü-

zeyyīnidür niçe ki bezedi gökleri ayıla güneşile yiri da-
ğı bezedi peygāambar birle yāhūz gökleri bezedi ılduzları-
la yiri dağı bezedi 'ulemāyıla ¹³ *الله نور السموات والأرض*

nūrından indi ki Yūsif Mışır bazarın bezedi Zeliḫāyı ¹⁴
delü kılup Ya'kūbı gözsüz eyledi meşeldür ki bir evde bir
çerāğ yandurdılar bir kebelek anı ¹⁵ gördi kararı gitdi

kendüzin ol çerāğa urdı kanadı göynidi Nükte - Allāh nū-
rü's-semavāti ¹⁶ nūrından bir nūr Yūsufuñ cemālinde kodı
çün Zeliḫā anı gördi kararı kalmadı kendüzin ol nūra ¹⁷

urdı 'ār kanadı göynidi Mışır hatunları anı gördiler me-

61a lāmet eyleyüp kovalaşdılar Zeliḫā ¹ işiddi nesne dimedi
eyitdi ben(üm) gördüğümü bunlara dağı göstereyüm andan kim
melāmet olur görsünler ² ol kovalaşanlar elli 'avretler
idi Zeliḫā kırk 'avretler okıdı tā anlaruñ 'aybları ³ a-
çılmasun diyü pes ol hatunları getürdiler her birinüñ eli-
ne bir bıçak ve bir alma virdiler ⁴ andan Yūsuf katına

vardı eyitdi iy cānum cānı Yūsuf şol yüz űi baña gösterdũn
5 bunlara dağı (göster) tā ki ben nice oda yanmışam göre-
ler çũn Yūsuf dařra çıkdı bunlar Yūsufı gördiler 6 Zeliĥā
buyurdı almañuzu kesũn bunlar dũkeli barmakların kesdiler
Yūsuf gitdi bunlar kana 7 ġarĥ oldılar çũn öġleri geldi
Zeliĥā ilerũ geldi eyitdi ne olduñuz size ne geldi ben 8
buncadan berũ gördũm bir zerre barmagũm kanadmadũm siz
bir kez gördũñũz ellerũñũz doġraduñuz 9 bunlar eyitdiler (x)
bizi ‘ayblamaġıl bilmedin seni melāmet kılduĥ çũn ki bil-
dũk melāmet 10 biz olduĥ nite ki kim Allāhu nũrũ's-semavā-
ti ve'l-ard nũrından bir nũr dağı Muĥammed Muřtafā cemā-
linde 11 kodı Ebũ Bekr řiddiĥ anı gördi ol evvelki kebelek
gibi kendũzin ol nũra urdı ‘Ořmān Talĥa Sa‘id 12 rağıya'l-
lāhu ‘anhũm anı işiddiler kılıĥ alup Ebũ Bekr evine geldi-
ler Ebũ Bekri daşra oĥıdılar eyitdiler iřitdũk 13 dānũñ-
den dönmişsin Muĥammede imān getürmişsin yāĥod gerũ dön
kendũ dinũne yāĥod seni öldürürũz ittifākıla 14 ol gice
Muĥammed ‘A.S. Ebũ Bekr evindeydi Ebũ Bekr eyitdi Muĥam-
med bizdedür gelũn siz dağı görũn andan öldürürseñũz 15
öldüresiz çũn ki eve girdiler Muĥammedũñ mũbārek cemālin
gördiler bir kezden eyitdiler ki أشهد ان لا اله الا الله
didiler Hikāyet - Çũn Besũl وأشهد ان محمدا عبده ورسوله
Ĥazretinũñ ciger kũřesi Fāřımāyı ‘Aliye nikāĥ eylediler
17 Mekke kāfirlerinũñ ‘avretleri melāmet kıldılar ki pey-
61b ġāambar kızınũñ cihezi yok örtesi döşegi yok didiler 1 bir
dũġũn oldu ittifāk eylediler ki kendũler dũrlũ dũrlũ şon-
(x) Metinde iki defa yazılmış.

ları geyeler Fāṭimāyı getüreler yalıncaqlığına gülüşeler
2 Fāṭimā işiddi gönli perişān oldu 'Ali geldi gördi Fāṭi-
mānuñ gönli perişān olmuş şordı ki iy resülün 3 göz nūri
gönlün niçün perişāndur Fāṭimā haber virdi 'Alinün daḡı
gönli perişān oldu durdı 4 peygāambar katına vardı haber
virdi resülün mübārek gönli bir dem meşgūl oldu Allāh
ḡazretinden Cebre'ile 5 ḡıṭāb geldi ki yā Cebre'ıl 'Adn
Uçmaḡına var ol ṭonlardan ki Fāṭimāçun yaraqlanmışdur
bir boḡça 6 ṭon al Fāṭimāya iledivir ki peygāambar meşgūl
oturmuşdur Cebre'ıl geldi bir boḡça ṭon peygāambar öninde
7 ḡodı eyitdi yā Resūla'llāh Taḡrı saña selām virdi eyit-
di Fāṭimāya eyit gönlin perişān dutmasun 8 eger senün
dünyāda ṭonuñ yoḡısa uçmaḡda yüz biñ ḡūriler cāme-dārlar
var senünçün her bir uşbunuñ 9 gibi saḡışsuz ṭonlar saḡ-
larlar bu ṭonı geysün ol düḡüne varsun görsünler kimün
10 ṭonı yeñidür Resūl ḡazreti ṭonı 'Aliye virdi 'Ali Fā-
ṭimāya getürdi Fāṭimā boḡçayı açdı ev içi nūrıla 11 müş-
gile ṭoldı gördi bir kat ton bir bürüncek bir çāder Fā-
ṭimāya ṭonı geyince düḡüne okı geldiler 12 Fāṭimā ol ṭo-
nı geydi düḡüne vardı ol 'avretler karşı geldiler Fāṭimā-
yı ol donıla gördiler gözleri ḡayret 13 oldu bakmaḡdan
şordılar ki bu ṭonı saña kim virdi eyitdi bu ṭonı baña
'Ali virdi 'Aliye babam virdi 14 babama Cebre'ıl virdi
Cebre'ile ḡaḡ te'ālā virdi didi eyitdiler girçeksın bu
dünyā ṭonlarına beñzemez 15 bir kezden eyitdiler ki

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله

didiler ilāhī biz ‘āşī ¹⁶ ve cāfī kullarını o hāşş kulla-
ruña bağışlağıl bu eyitdügümüz āşikāre nürdur ammā ol ki
gizlü nürdur ¹⁷ nite ki dünyā göginde çerāğlar var yıldu-
zı var şeyātınlar kaşd eyleser çıkup nesne diñelmege(?)

62a ¹ ol çerāğlardan od alurlar ol şeytānları ururlar ammā
mü'minler gönlinde dağı nürler var çerāğlar ² var İblīs
kaçan vesvese kılsa ol nürlerden nür alurlar İblīsi taş-
larlar evvelki nür ³ gönli saklayan nürdur andan korhu
nürdur andan ümiz nürdur andan muhabbet nürdur andan te-
fekür ⁴ nürdür andan yakīn nürdür andan zikr nürdur
andan nażar nürdur andan hayā nürdur andan ⁵ imān nürdur
andan İslām halāveti nürdur andan ihsān halāveti nürdur
andan nür na‘mādur ⁶ andan nür ālādur andan nür faızdur
andan nür keremdür andan nür mücāhededür andan nür ⁷ mü-
şāhededür andan Tañrının vahdāniyeti nürdur andan tecellī
nürdur bu dükelisiyile(ye) imānı şeytāndan ⁸ saklarlar

واعتدنا لهم عذاب السعير يا‘nī Tañrı

te‘ālā buyurur yaraqladuk bunlara ya‘nī şeytānlara ⁹ ‘a-
zābü's-sa‘īr ki cehennem odıdur

وللذين كفروا بربهم
عذاب جهنم وبتئس المصير يا‘nī yaraqladuk

¹⁰ anlara dağı ki inanmadılar Tañrı yollarına ya‘nī Tañ-
rının birligine yine cehennem ‘azābü ¹¹ المصير يا‘nī

¹¹ ne yavuz varıcağ yirdür ol cehennem bilün cehennemün
yidi kapusı var bir kapusından dağı ¹² bir kapusına biñ
yıllık yoldur her bir kapusunda yitmiş biñ tağ vardur od-
dan her bir tağda ¹³ yitmiş biñ dere vardur oddan her de-

rede yitmiş biñ saray vardur oddan her bir sarayda ¹⁴
yitmiş biñ ev vardur oddan her bir evde yitmiş biñ dürlü
'azāb vardur oddan birbirinden katıraq ¹⁵ bil ki 'āšī yiri
cehennem durur buta tapıcılar yiri Lazādur Ye'cüc Me'-
cüc yiri Huṭāmedür yahūdiler ¹⁶ yiri Hāviyedür kāfurlar
yiri Caḥīmdür şeytānlar yiri Sa'īrdür münāfıklar yiri Sa-
ḡardur ¹⁷ bī-namāzlar yiri daḡı Saḡardur nite ki Tañrı
te'ālā buyurur

62b

ما سَلَكَكُمْ فِي سَفَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ
مِنَ الْمُضَلِّينَ وَلَمْ نَكُ فِطْمِ الْمَسْكِينِ

ya'nī Saḡardaḡı kavme soralar ki ne nesne givürdi sizi
Saḡara eyiddiler ki ² namāz kılmaduk zekāt virmedük Şems
rivāyet eyler resül ḡazretinden Resül 'A.S. buyurur ki ṡa-
muda ³ od bir niceleri topuqlarına deḡin duta bir nicele-
ri boyınlarına deḡin duta nite ki Tañrı te'ālā buyurur

ya'nī واذا القوا فيها سمعوا لها شهيقا وهي تفور

kaḡan uḡrasalar ṡamuda kāfirlere işideler ⁵ anlardan çir-
kin āvāz eşek āvāzı gibi ol ṡamu kaynaya tiz kaḡan kay-
nar gibi yāḡūz cehennem ⁶ āvāzı eşek āvāzı gibi ola Eni-
sü'n-Nüffūsda eydür ṡamunuñ ünün işideler bir yıllık yir-
den ⁷ ḡasbī ḡasbī diye Vehye Tefūru Tefsīrinde 'ālemler
ḡayrān kaḡmışlardur ammā te'vil eylemişlerdür dutḡunu ⁸
yol yukaru kaḡkar tefūr ya'nī yukaru kaḡkar ṡamunuñ odı
biş yıllık yirepāre pāre yalīnı ⁹ ata çün kāfiri ṡamuya
koyalar Tañrı te'ālā buyura ki iy firiştelерüm ^{لوای حمد}
digüñ ya'nī Muḡammed 'A.S. ¹⁰ min maḡām-ı maḡmūdı(nı) bezeñ
eydürler maḡām-ı maḡmūd bir öyükdür müşḡden anda bir min-

ber vardur kızıl ¹¹ yakutdan ol minberiñ yöresinde zebercedden kürsiler var mürsel peygâmbarlarıçun ¹² kızıl yakutdan kürsiler var ulu'l-'azmleriçün altundan kürsî var 'âlimleriçün şol ¹³ 'âlimleriçün ki okıduklarıla 'amel ideler her bir kişi kendü kürsisinde otura Cebre'îl bekleye ¹⁴ İsrâfîl çağıra ki iy peygâmbarlar bilün ki Tañrı buyurdı ki seyyidü'l-evvelîn ve'l-âhırın Muhammed Muştafâ 'A.S. ¹⁵ minbere çıkar gökden inen kitâblaruñ müşkillerin beyân ider tâ bileler ki dükeli peygâmbarlardan ¹⁶ bilüsi artuğdur peygâmbarlaruñ hatmidür pes peygâmbar minbere çıka Dāvūd peygâmbar ¹⁷ karşusına Kur'ân okıya Muhammed Muştafâ va'az ide Tañrı kelâminuñ müşkillerin halleyeye ¹ pes peygâmbarlar zevkinden mest olalar ağlasalar andan Tañrı te'âlâ andan Allāhu te'âlâ yitmiş biñ ² saf firişte viribiye ki cehennem götürmege وَجِي يَوْمَئِذٍ كَبِيرٍ ya'nî götüreler kıyâmet güninde her ³ bir firişte elinde bir zencir ola her bir firištenüñ kuvveti ol kadar ola ki eger Tañrı te'âlâ buyursa ⁴ ki yidi kat yiri götürmege birisi götüreyidi nite ki pîl siñegi götürür velikin cehennemi yirinden ⁵ depredemeyeler pes Tañrı te'âlâ cehenneme bir kez heybet-i nazarıla bağa cehennem yirinden kalğa bir ⁶ serçe gibi ola ol nazır heybetinden Tañrı te'âlâ eyide saña 'azâb eylemek dilesem ⁷ bir cân-ver yaradayıdum seni bir lokma gibi yudayıdı lîkin gerek senüñile 'azâb eyleyem anlara ⁸ ki benüm rızqumı yirleridi dahı benden artuğa taparlardı andan cehennem

eyide ilāhī eger ⁹ dilerseñ haybetümi halāyıkā göstere-
yin Tañrı te‘ālā destūr vire ki göster diye dağı cehennem
¹⁰ bir kēz gürleye ve kükreye kaşran saça nite ki Tañrı
te‘ālā buyurur *يُرْسَلُ عَلَيْكَ مَثَوَاتٌ مِّنْ نَّارٍ وَمَا سَلَاطٌ لَّهَا*
تَنْتَصِرَانِ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي سَمَاءُ آدَمَ الْجَآنِ يَنْفَعُ النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ
hīç pāzişāh ve hīç peygāmbar kalmaya illā korkudan yüzler
üstine düşeler ¹³ nefsi nefsi diyeler Ādem peygāmbar ‘A.S.
eyide ilāhī ben senün za‘īfuñum beni kudret elüñile ya-
ratduñ ¹⁴ firiştelere secde kıldırduñ bugün senden oğ-
lum Kābīli dilemezem illā nefsum dilerem ve dağı ¹⁵ Nūh
eyide ilāhī senüñ necībiñem kullaruñı da‘vet kılmakdan
yüz döndürmedüm niçe incidi ¹⁶ dilerse bugün oğlum Sāmı
dilemezem illā nefsumi dilerem ve dağı İbrāhīm eyide ilā-
hī ben halīlünüm ¹⁷ nefsumi Nemrūd odına atdum firişte-
ler ulusu Cebre‘īlden meded dilemedüm bugün gözüm nūrı
63b İsmā‘īli ¹ dilemezem illā nefsumi dilerem ‘İsā dağı (‘A.S.)
eyide ilāhī baña rūhum didüñ bugün anam Meryemi dileme-
zem illā nefsumi ² dilerem andan cümle peygāmbar maşşer
ehliyile dirileler Ādem peygāmbar katına geleler eyide-
ler ³ sen şafiu’llāhsın mescīd-i melāyikesin bugün bizi
bu korkudan kurtar diyeler Ādem eyide üç yüz ⁴ altmış
yıl ağladum yazuguma keffāret bulamadum tā‘ālem fağrı
Muhammedi şefī kılmayınca pes dükeli ⁵ peygāmbarlar it-
tifāk eyleyeler peygāmbarumuz katına varalar göreler ki
mübārek başın secdeye komış ⁶ münācāt eyler ola eyide i-
lāhī benümlē va‘de kılmaduñ mıydı ki kimi gerekse dile-

yem *والسوف يُعْطَلَهُ رَبُّهُ فَتَرْضَى* ilāhī eger elbette benüm
ümmetümün köcaların tamuya koyarısān bunlaruñıçun ⁸ Ebū
Bekiri koyğıl eger kırğılların koyası olursañ ‘Ömeri koy-
ğıl eger kitāb yazanları koyası ⁹ olursañ ‘Osmānı koyğıl
ki tamāmet kelāmuñı bu yüzdürdi eger ümmetümün bahādurla-
rın koyası olursañ ¹⁰ arslanuñ ‘Aliyi koyğıl eger yigit-
lerin koyası olursañ yigitleriçün ciger küşem Hasan ve
Hüseyni ¹¹ koyğıl eger ümmetümün ‘ālimlerin koyası olur-
sañ uş benüm nefsümi bunlaruñıçun fidā kılayum hıttāb ¹²
gele ki habībüm dostum ‘izzüm celālüm haqqıyıçun ‘ālemi
senüñiçün yaratdum ādemi senüñiçün ¹³ diritdüm (x) ben
tamuya koyası kişi bulam sen dur şefā‘at eyle kiñi diler-
señ vireyüm pes Resül ‘A.S. ¹⁴ dura şefā‘at eylemege meş-
gül ola andan kağan peygābarlar şefā‘at eyle(ye) andan
evliyālar andan ¹⁵ ‘ālimler andan şehīdler andan uçmak
ehli uçmağa gire tamu ehli tamuya vara ¹⁶ ve iy ol gün
zālamlere kāfirlere gele *تَكَادُ تَمِيْزُ مِنَ الْغَيْظِ* yakın oldu
ki tamu ¹⁷ tağıla zebānīleri kağımakdan yāhūz gāyet issi-
sinden tamu pāre pāre ola *كَلِمَاتٍ فِيهَا فَوْجٌ* ya‘nī
her vaqt ki bir bölügi tamuya birağalar bilgil ki halāyı-
kı tamuya ² dürlü dürlü birağalar bir nicesin yüzleri ü-
zerine birağalar bir nicesin arkası üstine ³ birağalar
bir niceleri yanları üstine birağalar kaçan kabirlerin-
den kopsalar dürlü dürlü ⁴ kopalara bölük bölük kopalara
Tefsīr-i Sa‘lebīde eydür Mu‘āz bin Cebel Ebū Eyyüb Enşā-
rī ⁵ evinde peygābarıla otururıdı şordı ki yā Resūla’llāh
(x) Metinde *دَرْتَمٌ* şeklinde yazılmış.

يوم يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَاتُونَ أَفْوَاهًا ma'nisi nedür Re-
sül 'A.S. buyurdi ki yā Mu'āz şarp nesne sorduñ andan e-
yitdi ⁷ ademiler kópalar sinlerinden on bölük kópalar şā-
lihlerden artuğ bir bölük maymūn şüretinde ⁸ kópalar bir
bölük toñuz şüretinde kópalar bir nicelerün ayakların
başlarından aşuralar ⁹ yüzleri üstine süriyeler bir nice-
leri gözsüz kópalar bir niceler sağır dilsüz kópalar ¹⁰
bir niceler ellerin dillerin çeyneyeler dilleri göğüsle-
rine ine ağızlarından iriñ ağa ¹¹ bir nicelerün elleri
ayaqları kesük kopa bir niceler direge mihlanmış kopa bir
niceler ¹² çirkin yiyilerile 'Araşāta geleler 'Araşāt kav-
mi bunlaruñ yiyisinden kaçalar bir niceler ¹³ kaştran gön-
lek geyeler dirilerine yap(ış)maş ola ammā olar kim may-
mūn şüretinde kópar kóvicılar ¹⁴ olalar olar ki toñuz şü-
retinde kópar yalancılar olalar anlar ki yüzleri üstine
kópalar ribā ¹⁵ yiyiciler olalar anlar ki gözsüz kópalar
güç ve zūlm eyleyiciler olalar anlar ki sağır dilsüz ¹⁶
kópalar kendü 'amellerin görniciler olalar anlar kim dire-
ge mihlanmış olalar gammāzlar olalar ¹⁷ anlar ki ellerin
çeyneyeler şol 'ālimler olalar okıyalar dutmayalar anlar
64b ki çirkin yiyilerle ¹'Araşāta geleler bunlar kimlerdür di-
yeler bunlar zānilerdür diyeler şehvetlerine uymışlarıdı
diyeler ² Behecde eydür halāyık biñ biñ bölük bölük kopa-
lar bir nice halāyıklardan nūr saçıla bir nicelerden ³ od
saçıla bir niceleri uçmağa ileteler bir niceleri tamuya
süreler şoralar ki size haber ⁴ virmedi mi bu günüñ hey-

betinden peygâmbarlarınuñuz nite ki Tañrı te'älâ haber vi-
rür ⁵ سالهم خزنتها ya'nî zebâniler şoralar anla-
ra ki ⁶ ألم يا أيكم نذير ya'nî hîç size peygâmbar

gelmedi midî sizi bu ⁷ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ eyideler
eyideler kôrkıddılarıdı ⁸ فكدبنا illâ
ki biz kôrkmaduk andan şoralar ki n'itdüñüzidi

illâ ya'nî bizi kôrkıdıcı ⁹ وقلنا ما نزل الله من شيء إن أنتم
peygâmbar geldi biz inanmaduk eyitduk ¹⁰ ما نزل الله nesne
viribimedi ne kitâb viribidi ne peygâmbar suâl tamu

ehli münkir degüller peygâmbara nice eyidürler ki biz
inanmaduk idi cevâb ¹¹ كُنَّا التقي فيها فوج didüğinden
murâd oldur ki anda dükeli münkirler olalar bil ki anlar
eyideler Tañrı Muhammede Kur'ân ¹² viribimedi diyeler

dükeli kâfirler böyle diyeler bil ki eyideler eydür ki
¹³ يا أيكم نذير illâ az-
degül siz ya'nî ¹⁴ انتم الا في ضلال كبير

mışlar size didük pes zebâniler bunlara eyideler ne ya-
vuz bölik imişsiz ¹⁵ وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في
pes eyideler eger biz bize didüklerin

¹⁶ اصحاب السعير işitseyidük hâl neyidüğün belleseyidük tamu ehliyile
¹⁷ tamuda olmayayıduk Tefsîr-i Nisâbüride eydür eyideler
eger şimdi biz bildüğümüz(i) dünyâda bileyidük Tañrımuz-
za İmân getüreyidük tamuya dañı girmeye yidük Tefsîr-i
Sa'lebide eydür eger kôrkıdııcılarıñ haberin işitseyidük

65a tamu dibinde ¹ kalmayıduk

فا عرفوا بذنوبهم pes ikrâr eyleyeler yazuklarına ki peygâmbara inanmadı-

lardı ² kāfir oldılarardı ikrār eyleyeler şirklerine Tañ-
rının birligine illā assı kılmaya zīrā geñsüz eyitdiler
³ nite ki şā'ir eydür سر بریدن واجب آید مرغی هکامرا
ma'nī oldur ki vaqtsüz öten ⁴ tavuğun başın kesmek gerek
pes biñ yıl ağlayalar gözlerinde yaş kalmaya biñ yıl girü
ağlayalar ⁵ ol kadar kan iriñ aқа gözlerinden ki gemi yö-
rimege beriye andan soñra eyideler gelüñ şabr eyleyelüm
⁶ diyeler biñ yıl dağı şabr eyleyeler andan biñ yıl dağı
zārı kıllalar eyideler ki ربنا اخرجنا منها فان عدنا فانا ظالمون
hıtāb gele ki افسوا عنها ولا تكلمون
meñ ⁸ zebāñilere buyura ki ağzına vuruñ فسحقا لاصحاب السمر
pes Allāhu te'ālānuñ rahmetinden ⁹ ıraq olup ya'nī ol gün
helāk ola 'azāb ola tamu ehline Enisü'l-Esrārda eydür fe-
suḥkān ¹⁰ helākından murād helākdur tamu ehline helāk
bunda mecāzdur ḥakīkat degül zīrā tamuda ¹¹ helāk olmaz
ya'nī ol kadar kur ki helāk olmağa yakın kıllalar illā he-
lāk olmayalar nite ki āsar da ¹² gelmişdür ki andan berü
ki Allāhu te'ālā yiri götüren balığı yaratdı aña buyurdı
ki muntazır dur ¹³ tā şūr ürilince kaçan ki şūr üreler ol
balık ağzın açar ol deñiz bir kezden ağzına gire ¹⁴ od o-
la girü çıka od çevre ḥalāyıķı kaplaya duta bu ol āyetüñ
ma'nīsidür kim Tañrı te'ālā ¹⁵ buyurur اِذَا الْجَارُ سُجِرَتْ
ya'nī balık ağzına aқа girü od ola andan Tañrı te'ālā des-
turi bile ¹⁶ girü çıka ādemilerün perīlerün çevresinde burc
gibi ola münādīler nidā kıllalar ki يا معشر الجن والانسى
ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات والارض فانفذوا

65b ya'nî çağırılar ki ¹ iy âdemîler ve iy cinnîler gücünüz yiter mi gögün kırañlarından çıkmaya eger gücünüz yiterse ² çıkuñ çün tamu ehli tamuda karar kılalar Tañrı te'âlâ hitâb kılâ tamu ehline ki ³ iy kullarum nice gördünüz zindānumı nice bildünüz zebānîleri nice gördünüz maşer korkusını ⁴ anlar ki dünyede secde kıldılarıdı girü secde kılalar anlar ki secde kılmazlardı secde ⁵ kılmayalar 'âsîler çevre bakalar od göreler zebānîler göreler pes tamuñ kağın götüreler maşer ⁶ ehli Resülün ('A.S.) katına dirileler terāzüyi kuralar tamu kükreğe kaṭrān kaynaya âdemîler ⁷ korqa Tañrının hışmı gālib ola Ḥazret-i Resül secdeye vara eyide ilāhî görürem zebānîler ⁸ ümmetüm yöresine üşmiş firişteler şaf şaf durmuşlar tamu kükrer kaṭrān kaynar âdemîler işidür ⁹ Cabbār-ı 'Ālem kaķımış yazuklu kullar ağlar yüzleri kararmış firişteler tesbîh eyidürler ümmetüme korku ¹⁰ gālib olmuş iy çalabum senden artuk çäreleri yok va'de kılduñ idi ki ولسوف
يُطيطك رَبك فترضى ol kadar bağışlayam ki sen rāzî olasın didüñidi kâşki beni anam toğırmamış ¹² missaydı ben bu muşîbeti görmeyeyidüm andan Tañrı te'âlâ tecellî eyleye Resüle selām ¹³ vire eyide iy ḥabîbüm dostum bu muşîbet ağıyârlaradur saña dost olanlar i'tibâradur ¹⁴ andan Resül-i Muḥtâr eyide kanı kandadır ümmetüm ve iy Cabbār-ı 'Ālem âlüm ehl-i beytüm kanı ¹⁵ şahâbelerüm kanı pes Tañrı te'âlâ eyide iy Muḥammedün ehl-i beyti duruñ Muḥammed yöresine diriliñ ¹⁶ pes dükelisi Resülün yöresine geleler

resül hazret eyide iy benüm ālüm ve iy benüm aşhābum ¹⁷
ve iy oğlanlarum ben gerek ümmetümün 'āşīlerin dileyem
66a eger bağışlarısa uçmağa girem ve illā nefsümi ¹ bunlara
fidā eyleyem pes bunlar eyideler bizüm cānumuz saña fidā
olsun biz dükelimüz nefsümüzi ümmetün haqqına fidā ² kıla-
lum dek sen rahat olğıl diyeler hitāb gele Cebre'ile yā
Cebre'ıl eyit ahır zamān devleti Muhammede ³ beşāret vir
ümmetinden imānıla gidenlere rahmet kıldum pes kāfirler
hāli beyān oldı mü'minler hālin ⁴ eyitdi ki ان الذين

يحيثون ربهم بالغيب
dan namāz kılurlar hac eylerler ⁵ gayba inanurlar gayb ol-
dur şimdi bizüm gözümüzden gayb ola ya'nī korkalar Tañrı-
dan ve peygābarlara ⁶ ve Cebre'ile gāyet sıdıklarından ve
dīnler berkliginden ine nūrlar andan beyān kıldı bunlarun
sevābların ⁷ eyitdi

لهم مغفرة و اجر كبير
ya'nī bunlaradur yazuqlarından yarlığanmak dañı çok sevāb
⁸ bulmak Enīsü'n-Nüfūs'da eydür mağfiret uçmağa girmekdür
ecrün kebīr dīzār görmekdür mağfiret āşikāre ⁹ yazuq yar-
lığanmakdur ecrün kebīr gizlü yazuq yarlığanmakdur ve

واقولكم اواحهروا به
ya'nī Tañrı te'ālā ¹⁰ kāfirlere
eyide gerek āşikāre söyleñ gerek gizlü ya'nī peygābarı
müsāvi eylerleridi andan ¹¹ birbirine eydürleridi sırrunı
gizleñ Muhammedün tañrısı Muhammede dimesün Sa'lebi Tef-
sīrinde eydür kāfirler ¹² uğrılayın Muhammed haqqında ne
diseler Cebre'ıl 'A.S. peygābarı 'A.S. haber virürdi bir
nicesi eyitdiler ¹³ arhun söyleñ Muhammedün tañrısı Mu-

hammede eyitmesün Kitāb-ı Leṭāyifde eydür gerek uğrılayın
söyleñ ¹⁴ gerek āşikāre ben bilürem kavliñüzi fi·iliñüzi
göñlüñüzdeki endišeñüzi Tañrı te·ālā vaḥy ¹⁵ eyledi Dāvud
peygāmbara ‘A.S. yā Dāvud eyit kullaruma niçün yazuķıñuzu
halkdan gizlersiz ¹⁶ baña āşikāre eylersiz eger i·tikādü-
ñüz olsa ki ben görmezem kāfir olursiz ve eger i·tikādiñüz
¹⁷ olsa ki ben görürem beni ādem oğlanlarından ḥor mı gö-
66b rürsiz anlardan gizlersiz benden ḥüz ¹ gizlemege yaramaz
pes benden korkmazsiz Destürü'l-Müzekkerinde eydür şerrü-
ñi gizlersiz ṭā·atiñüzi ² āşikāre eylersiz baña ḥod nesne
gizlü degüldür andan girü bildürdi ki göñlüñdeki endišele-
ri bilür ³ eyitdi ki *انه عليم بذات الصدور* ya·nī Tañ-
rı ol Tañrıdur ki göñülde ne varın bilür andan bildürür
ki ⁴ göñüldeki endişeyi kendü yaratdı *الا يعلم من*
خلق ya·nī ādemiler bilmez mi yaradan ne
yaradduğın ⁵ ya·nī yaradıcı ne yaradduğın bilür ki eyitdi
وهو اللطيف الخبير ya·nī ol Tañrı bilür ni-
çe ⁶ nesneleri ve daḥı her nesnenüñ ḥakīkatini laṭīf di-
mek vāsıl demek olur ḥabīr demek·ālim ⁷ demek olur pes
·ālim demek oldur ki anca nesneleri bilür ve daḥı rivā-
yet eyler Hind bin Meryem Emīrū'l-Mü'minīn ⁸ ‘Ali bir
gün bizüm katumuza geldi dir elinde bir bunduḥ dutaradı
eyitdi bilür misiz işbunuñ ⁹ içinde ne var eyitdiler bil-
mezüz eyitdi ben bilürem zīrā ki ben eyledüm andan okıdı
kim *الا يعلم من خلق وهو اللطيف الخبير* Tefsīr-i Şa·lebīde
eydür İbn-i Museyyeb eydür bir kişi bizüm katumuzda ¹¹
otururıdı ağaçlardan (ya)prak dökilerdi öginden giçmiş

ki Tañrı te'ālā işbu yapraklar döküldügin görür mi sırrına
nidā geldi ki *الايعلم من خلق وهو اللطيف الخبير* Tefsir-i Ebu'l-
Leysde eydür laṭīf ¹³ dür qarañu gicede qara qarınca qara
mermerde yöridüginini ayakı izin görür sözün işidür murādın
virür ¹⁴ göñlünden geçeni bilür ve dañı haber de gelmişdür
ki Tañrı te'ālā her gice nidā eyler eyidür ki kim ola ben-
den ¹⁵ comard iy ādem oğlanları ḥalāyık baña 'āsī olurlar
ben bunları döşeklerinde uyıduram ¹⁶ tamām baña 'āsī olma-
mış gibi saqlaram tamām yazuq eylememiş gibi baña du'ā kı-
lanı mahrūm ¹⁷ kılmazam dañı haber de gelmişdür Tañrının
luṭfından bir dañı oldur ki kaçan bir ġarīb şayru olsa ¹
67a eceli yakın gelse Tañrı te'ālā buyurur firiştelere gelür-
ler kimi oğlı şüretinde kimi atası anası şüretinde ² yüz-
lerin yüzine ururlar biçāre ġarīb bunları görür göñli hoş
olur kendü rāzın bunlara eyidür firiştelere ³ şüreti ḥışm-
ları şüretine beñzer koğuları beñzemez pes ol ġarīb eyide
iy ḥışmlar şüretiñüz ḥışmlarum ⁴ şüretine beñzer illā ko-
ğunuz koğularına beñzemez diye ağlaya firiştelere bile ağ-
laşalar 'arş ditreye muqarreb ⁵ firiştelere ağlaşalar biri
ġarīb firākiçün ağlaya biri ḥasratıçün ağlaya biri ḥasrat-
lığıçün ağlaya biri yazuğıçün ⁶ ağlaya *در عربت اگر*
کسی بماند ماهی کر کوہ بوذاذو نماند کاهی بیچاره عرب
اگر چی باشد شاہی ⁷ *چون یاز فطر کنڈی آرذاهی*
andan Tañrı te'ālā ḥiṭāb kıla ki ṭanuk oluñ iy firiştele-
rüm ki ben anı ⁸ yarlıgadam cenāzesine bile varuñ andan
Tañrı te'ālā bir nice luṭfından haber virdi eyitdi ki

9 هو الذى جعل لكم الارض ذلولا ya'ni Tañrı oldur ki yiri sizüniçün yumışak yaratdı ğor¹⁰ yaratdı ki ekin ekeler dürlü dürlü fāyideler göreler keşif yaratdı latif yaratmadı ki anda nūr karar¹¹ eyleye eger latifmıssa anda hergiz nūr karar itmeyeyidi eger taş gibi katı olsa hiç kimse¹² andan menfa'at dutmayaydı eger latif olsa isside katı issi olaydı şovukaa katı şovuk¹³ olaydı kulları hiç rāhat olmayalardı eger inen katı olsa yörimege meşakkat olaydı ve eger ki¹⁴ yumışak olsa üstinde deprenmege yaramayaydı andan Tañrı te'ālā üstinde yörimegi mübāh kıldı¹⁵ tā 'acāyibler ğarāyibler göreler Tañrınuñ şun'ını tefekkür eyleyeler şevāb bulalar eyitdi ki

فأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا ya'ni yöriyeler kırañlarında ya'ni yiri ne ki katı yaratdı ne ki yumışak ki yöriyeler kırañlarında¹⁷ ya tağlarında فَاَمْشُوا emirdür Haber-i Ma'nisā-
67b kıtāda eydür menākıb tağlardur Beşir bin Ka'buñ¹ bir karavaşı (bir karaca kulu varıdı)^(x) varıdı aña eyitdi eger eyidürseñ yiriñ menākıbı nedür (eger bilürsen)^(xx) sen āzād ol karavaş eyitdi² menākıbihā didigi tağlar didigi olur çün eyle didi karavaş āzād oldı'ulemā āzādlığına³ hükm eylediler ya'ni maqşūd bu āyetden oldur ki Tañrı ol Tañrıdur ki yiri size geñez⁴ yaradıvirdi yoriñ çevresinde tağlarında واكلوا من رزقه dağı yiñ anuñ rızkından
5 ya'ni yiñ Tañrınuñ rızkını şükr eyleñ aña واليه التّشور
ya'ni aña ğopısarsız varısarsız⁶ ya'ni ma'ni oldur ki Tañrı size geñez eyledi kādirdür ki sizi girü ğopara ya'ni yoriñ

(x) Satır üstündeki yazı.

(xx) Satır üstündeki yazı.

yiryüzinde yiñ ⁷ helāl rızķı kullık eyleñ Tañrıya kāfir olmañ aña pes evvel beyān kıldı gökleri yaratduğın andan ⁸ yirleri yaratduğın andan ölümden soñra girü koparduğın andan korkıddı Mekke ehlini eyitdi ⁹ امنتم من في السماء

ya'ne emīn mi olursız 'uķūbetinden anuñ ki göklere hākimdür ¹⁰ Tefsīr-i Kevāşīde eydür emīn mi olursız andan ki firiştelere göklerde müvekkīldür 'azāba Tefsīr-i ¹¹ Sa'le-

bīde eydür emīn mi olursız ki kudret hūkmi 'arş memleketi gökdedür andan beyān kıldı ki ¹² eger 'azāb kılası olursa nice 'azāb kılar eyitdi ان يخسف بكم الارض فاذا هي تمور

¹³ ya'ne dilerse 'azāb kıla size yire baturmağıla nite ki Kārūna eyitdi فاذا هي تمور ya'ne ayrulur ¹⁴ yire sizi döndürür aşığa batırmağıçun ام امنتم من في السماء ان

¹⁵ ya'ne emīn mi olursız anuñ 'azābından ki katı yıl viribir size taş yağdurur üstünüze nite ki viribidi ¹⁶ Lūt kavmine فستعلمون كيف نذير

ya'ne tiz ola ki bilesiz benüm korkutmağımı yāhūz zāhir ola size ¹⁷ neciyidüğü 'azābumdan ولقد كذب الذين من قبلهم فكيف كان نكير

68a dür yā Muhammed ¹ anlara ki senüñ kavmünden ilerü geldilerdi peygābarlarına inanmadılardı Tañrının hüccetlerine inkār eyledilerdi ² anlara 'uķūbet nice oldı(yı)sa

saña inanmayanlara dağı söyle ola ولم يروا الى الطير فوقهم صافات و يقبضن ما يسكنن الا الرحمن eyit

yā Muhammed bunlara bakmazlar mı kuşlara ki sáfātdur ya'ne nī kanatların ⁴ açup dururlar bunlaruñ üstüne ini-

cék kanatların yumarlar hevāda uçıcağ açarlar ol kanatları yumdukları ⁵ açdukları vakt kimse beklemez illā Tañrı ki bunları yaratdı ve bir niceler eyidürler dünyā gögi firişteleri ⁶ getürür bunların rızıkların firişteler elinden yirler yāhūz uçmağ dānelerin yirler Selsebīl ırmağından ⁷ su içerler ve bir rivāyet oldur ki yolda bir dāne yirler ve bir kaṭre şu içerler ve bir rivāyetde ⁸ Kadir Gicesi yirler Kadir Güni içerler bunların ādem yüzleri var tesbīh okurlar eydürler ilāhī sen yarlığa ⁹ Ebū Bekr ‘Ömer sevenleri kaçan bunlardan birisi tesbīhin unıtsa yire düşer ölür ¹⁰ Tañrı te‘ālā bilür her nesnenün şalāhı ol kuşlar hevāda yumurdlar hevāda yavrular ‘Ömer zamānında bir naḳışlu ¹¹ kuş buldılar ‘Ömer katına getürdiler hīç söylemez uçmaz nesne yimez Ka‘be'l-Aḥbār raḍıya'llāhu‘anh ol kuşu ¹² eline aldı kulağına söyledi kuş uçdı hevāya gitdi ‘Ömer şordı ki ne didün uçdı eydür bildüm ki ¹³ tesbīhin unıtmağ ögdür vir-düm uçdı gitdi ¹⁴ Tañrı te‘ālā rızq virmese bil ki önegülik eylediler Ḥaḳdan Tañrıdan ırağ oldılar Tañrı te‘ālā bu iki āyetde bildürdi ki ¹⁷ buta ṭapanların işleri bāṭıldur ümizleri yañlığdur zīrā ki bir kimseye ki ṭaparlar iki nesneyiçün ṭaparlar ¹ biri aş bulmağıçun bi-

ri ziyāndan saklanmağıçun imdi bunlar ne assı idebilür-
ler ne ziyāndan saklayıbilürler ² pes tapmağa Tañrı lā-
yıkdur ki her günde her sâ'atde her bir kulına bunca fā-
yideler degürür bunca ziyāndan ³ saqlar **أَفَمَنْ يَمْتَنِي**
مُكَبًّا عَلَىٰ وَجْهَةِ اهْدَىٰ ya'ni ol kişi yüz üstine toğ-
ru yörir yol andan ki ⁴ ayağ üstine toğru yöriye ya'ni
kāfirler yüzler(i) üstine toğru yörir anlar azup yörirler
küfr delālet ⁵ içinde mü'minler İslām yolında toğru yörir-
ler hüccet bürhānıla **أَمِنْ يَمْتَنِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ**
⁶ ya'ni mü'minler ki toğru yörirler şerī'at yolında murād
yüz üstine yöriyenden Ebū Cehldür toğru yöriyenden ⁷ mu-
rād Muhammeddür bir nice rivāyetde kāfirler kıyāmetde yüz-
leri üstine kopalar yüzler(i) üstine sürineler ⁸ mü'min-
ler ayakları üstine kopalar Peygāmbara şordılar ki yā Re-
sūla'llāh başları üstine nice ⁹ yöriyibilürler eyitdi ol
kādır ki ayağı üstine yöridür kādır durur kim başı üstine
dağı yöride ¹⁰ **قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ**
وَمَا تَشْكُرُونَ eyit yā Muhammed ol Tañrı ki sizi ¹¹
yoğıken var eyledi ya'ni yaratdı işidür kulak virdi görür
göz virdi bilür gönül virdi ¹² Necmü'd-dīn Neseфі Tefsī-
rinde eydür ya'ni virdi size 'ilm āleti ki kulakdur göz-
dür dağı virdi gönli ki ¹³ ma'rifet āletidür Tefsīr-i
Sa'lebīde eydür kulak virdi 'ulemādan 'ilm işidmekiçün
göz virdi işiddüğinden ¹⁴ sonra mü'tāla'a kılmakıçun gö-
nül virdi fikr eylemekiçün dili egmedi söz öküş olmasun
diyü ¹⁵ yāhod sözün aşlı gönüldendür dil gönlüñ

tercümānidur göñli egdi dili daħı egmiş olur ¹⁶ andan
şoñra bunlardan naķī eyledi eyitdi قليلاً ما تشكرون didi
ya'ñi size tā'ati ālet virdüm ¹⁷ ki kulaķdur gözdür göñül-
dür siz anuñ şükryn az eyledüñüz bunları size ālet virdüm
69a ki benüm kullıgumda ¹ olasız siz anı ayruķlar kullıgunda
şarf eylersiz beni birlemezsiz قل هو الذي زراكم في الارض
واليه تحشرون eyit yā Muħammed Tañrı oldur ki sizi yarat-
dı yirden yāhūz çoğaltdı ³ sizi yiryüzinde واليه تحشرون
و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صادقين girü aña dönisersiz
çün korkıddı bunları yire baturmağıla gökden taş yağdur-
mağıla şüretlerin ⁵ döndürmegile kıyāmet kopmağıla pes
eyiddiler eger girçeksen ⁶ متى هذا الوعد
yā Muħammed kıyāmet kopacağısa eyit kaçan kopar yāhūz
maşaraya aldılar Resūlı daħı şahābelerini ⁷ daħı eyit-
diler girçek peygābarısan sözüñ Tañrı katında geçer şa-
hābelerüñ muķarreblerüñdür girçeklerdür ⁸ azāb
dükelı bize iner dünyede āħiretde belālar bize olur bu eyitdü-
güñüz kıyāmet ne vaķt olur eyidüñ çün ki bu ⁹ sözi tes-
hīr vechiyile didiler Tañrı te'ālā bu āyeti viribidi ki
قل انما العلم عند الله وانما انا نذير مبين
eyit yā Muħammed bunlara ki bunu bilmek ya'ñi kıyāmet ne
vaķt kopısar ¹¹ azāb ne vaķt iniser Tañrı katındadır
ben hemān bir ħaber virüp korkudıcıyam girü kalanın Tañ-
rı bilür فلما رآوه زلفة سيئت وجوه الذين كفرو
çün ki kāfirler kıyāmetde ¹³ azābı yakın göreler si'et ya-
nı ¹³ kararā kāfirlerüñ yüzleri و قل هو الذي كنتم به تدعون

pes eyideler kāfirlere bu oldur ki da'vī ¹⁴ eylerdüñüz

kıyāmet yokdur diyü avurduñuz eyidürdüñüz اللهم ان

كان هذا هو الحق من عندك فامطر علينا حجارة

من السماء او ائتينا بعذاب اليم ¹⁶ درين عالم

peygāambar 'A.S. geçdururdu kāfirler gördiler birisi eyitdi

ilāhī bu eger girçek peygāambarısa bize taş yağdur ya ka-

tı 'azāb vir didiler ¹⁷ Tañrı te'ālā bu āyeti viribidi

ya'ni eyit yā Mu-

69b hammed ol kāfirlere ¹ gerek 'azāb dilesünler gerek dile-

mesün ben bunlara 'azāb eylemezsin sen bunlaruñ araların-

da olduğunca ² pes Resül 'A.S. eyitdi ol kavmüñ ki ben a-

rasındayum 'azāb virmezsin bundan sonra miskinler ³ ki

ben aralarında olmayam bunlara ne eyleyesin sen Tañrı

te'ālā bu āyeti viribidi ki وَمَا كَانَ اللَّهُ مَعَدِّبَهُمْ وَهُمْ

قل يا'ni iy Muhammed gönliñi hoş dut يستغفرون

eyit yā Muhammed Mekke ehline ya'-
nī kāfirler eger görürseñüz görüñ beni dañı benümile ⁶

mü'minleri Tañrı te'ālā helāklikden saqlar nite ki eyitdi

o rahmāna ya'ni helāklikden helāk olmağdan ⁷ saqlaya Tañ-

rı te'ālā bizi pes kāfirler Tañrı te'ālādan Muhammedüñ

helāk olmağın dilerlerdi şadağa virürlerdi ⁸ cāzülara māl

virürlerdi cāzülük kılsun diyü pes Tañrı te'ālā beni ki

resüliyem dañı benümlé olan mü'minleri ⁹ ki haq yolında-

dur helāk kılası olursa فمن يجير الكافرين من عذاب اليم

ya'ni kim kırtara ¹⁰ yıdı kāfirleri 'azāb olınmadan ya'ni

biz ki mü'minlerüz Tañrıya 'ibādet eylerüz anuñ 'azā-
bindan ¹¹ emīn olmazuz pes siz küfrüñüz birle nice emīn
olursız eger biz ölürevüz sizüñ cefāñuzdan kurtulavuz
¹² uçmağa varavuz eger siz ölürevüz tamu 'azābına gi-
riftār olasız *قل هو الرحمن انا به وعليه توكلنا*

¹³ eyit yā Muḥammed ol mihrībān Tañrıdur dilerse bize
'azāb kıla dilerse yarlıgaya raḥmet kıla biz aña imān
¹⁴ getürmişüz tevekkülümüzi aña kılmışuz ya'nī işümüzi
aña ismarlamışuz *فستعلمون من هو في ضلال مبين* ¹⁵ ya'nī

tīz ola ki belāsız 'azāb olıcağ ya ölüm vaktından tā
kıyāmet güninde de kime olıvardur bilesiz ki yañılımış-
sız ¹⁶ *قل ارايتم ان اصبح ما وكم خرواً فمن يا يتكم باء معين*

eyit yā Muḥammed eger korkmazsañuz ¹⁷ şuyunuz kesile ku-
rıya çıkmaya neyleyesiz bir niceler eyitmişlerdür murād

70a

ol sudan zemzemdür ya'nī ¹ kuyılarınuz şuyı kurursa
kim getüre size āḥır şuyı bir niceler eyidürler murād
şudan imān ² nürdür ya'nī nürünuz söynise nürü gidse
girü kim getürebile Hikāyet - Bir mülhid bu āyeti ³

işiddi eyitdi şü çıkmasa bīl zahmeyile çıkaravuz gice
yaturiken bir cetük pençeyile urdı ⁴ bir gözün çıkardı
çün uyandı kulağına bir ün geldi ki dur bīlile çıkar
Hikāyet - ⁵ Menkūldür kim bir gün 'İsā 'A.S. bir maḳām-

da geçerdi bir köşede nazarı bir mübtelāya ⁶ irişdi gör-
di yeg hevāda dağı kuşlar mütevātır ol rencürün mübte-
lānuñ üstine inüp her biri ⁷ o bī-çāreyi minkāriyıla mec-

rūh eyler tamāmet maḥalle oğlını ol mecrūḥa mülā‘abe ⁸ ta-
rīkınca seng-sār eylerler ‘İsā ‘A.S. çün ki bu ḥāle müşāhe-
de kıldı derḥāl münācāt ⁹ kıldı eyitdi ilāhī bu ne sabr
olur ki bu bī-çāre mübtelāya mecrūḥa rencüre rüz kılup
durursın ¹⁰ ki bu envā‘ı zaḥmet ve meşakḳat ḥalāyıkdan
bu eşnāf-ı cirāḥata tākāt getürüp şabr eylemişdür ¹¹ ḥı-
tāb-ı ‘izzeti lā-yezāllar işiddi ki iy ‘İsā bir ol rencür
mübtelāya şor kim iy dervīş-i ¹² dil-rīş çün çalap ibtilā-
sına şabr eyledün pāzişāh-ı ‘ālem baña vaḥy eyledi kim iy
‘İsā ¹³ ol dervīş-i dil-rīşden şorgıl kim bizüm ḥazreti-
müzden murād(ı) nedür bir zamān biz anı ¹⁴ müteḥayyir ve
imtiḥān eyledük şimdi vaḳt irişdi ki envā‘ı murādātın
yirine getürevüz eger diler(se) anı ¹⁵ bu vucūd kaydın-
dan kırtaravuz cānını cināna irişdürevüz ve eger diler-
se aña şıḥḥat erzānı ¹⁶ kılup ‘āfiyet virelüm didi o
dervīş-i dil-rīş āgāz kıldı ki yā rūḥu’llāh benüm elümde
¹⁷ hīç gūne ihtiyārum yokdur ma‘būdumdur anuñ ihtiyārı
70b benüm ihtiyārumdur dilerse cānum ḳabz eylesün ¹ dilerse
tenüme şıḥḥat-ve ‘āfiyet virsün dilerse rencüm daḥı artur-
sun benüm ḫaleb iddügüm ² çalabum rızāsıdur ihtiyār anuñdur
عِشْقِ آن دِلْدَارِ كِه دَر جَانِ مَنَسْتِ اِخْتِيَارِ دُوسْتِ
دَر مَانِ مَنَسْتِ هَر چِي اُوخُو قُد مَرادَمِ اَنْ بُوذِ عِشْقِ اُوذِر عَيْنِ اِيْمَانِ مَنَسْتِ
⁴ Eyyübü'n-nebī ‘A.S. ki bunca yıl rence mübtelāyıda ki
anuñ vucūdunda renc ziyāde oldı cevāhir-i ⁵ muḥabbeti ilā-
hī anuñ bāḫın küncinde daḥı ziyāde oldı ol ḳamū renc ü be-
lādan bir gün inilemedi ⁶ bir laḫza pāzişāh zikrinden ḥāli ol-

madı niçe ol hātūnı āh̄iret-i rahīme anuñ mübārek hātırın
7 zahmetinden şorardı Eyyüb ‘A.S. ol bī-niyāz hazretine
şükr iderdi nā-gāh bir gün 8 Cebre’īl ‘A.S. Hazret-i Rab-
bü'l-‘ālemīnden geldi eyitdi ki iy Eyyüb belāyısı tamām
oldı cefāyısı 9 nihāyete irişdi geldüm rencüni şıh̄hate
cefāñı şafāya mübeddel eyleyevüz saña şıh̄hat ve ‘āfiyet
10 erzānı kılavuz didi hemān (ol) sâ‘at Eyyüb ‘A.S. bu
kelimâtı istimā‘ kıldı derdli bātından feryāz ki 11

رب انى مسنى الضر وانت ارحم الراحمين

eydür ilāhī niçe yıldur envā‘ı miñnet belālar çekdüm 12
bir kez incinmedüm ammā bu kelimātdan katı incindüm Ceb-
re’īl eyidür yā Eyyüb mañbübuñ ‘ināyetinden ‘āşık 13 in-
cinür mi Eyyüb eydür yā Cebre’īl bunca rence ki mübtelā-
yıdum her seher-gāh o per-verd-kārum pāzişāhumdan 14 nidā
gelürdi ki iy benüm rencürüm mübtelām kulum nitesin ol
beni bir kez sorduğ(ı) şad hezār ‘āfiyet 15 degirdi şim-
di ki ben ten-dürüst olam ol hıṭāb benden kesiliser ol
pāzişāhum beni yāz 16 eylemeyiser anuñçun āh feryād iderem

بی انتظار عبادت که دوست پرسد خوش است
17 بردل ر مجور درد یما دی
‘ayn-ı ‘ināyet ve mañz-ı sa‘ādet bilür

İMLÂ ÖZELLİKLERİ

İ M L Â Ö Z E L L İ K L E R İ

Eski Anadolu Türkçesi Dönemi eserlerinde görülen imlâ istikrarsızlığı, metnimizde de göze çarpmaktadır. Gerek kelimelerin yazılışında, gerekse eklerin yazılışında tutarlılık yoktur. Bazen bir kelimenin veya ekin birkaç şekilde yazıldığı görülmektedir.

Metnimizin kısmî harekeli olması sebebiyle harekeye sâdık kalınmıştır. Harekesiz kısımlar için ise, harekeli kısımların ve Eski Anadolu Türkçesinin genel imlâ özellikleri dikkate alınmıştır.

Metinde tesbit edebildiğimiz başlıca imlâ özellikleri şunlardır :

ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

"a" Ünlüsünün Yazılışı :

Kelime başında "a" ünlüsü bazen elifle (ا) gösterilmiştir :

اندن (andan 34b 16)

ادل (adlu 47b 1)

ارسنده (arasında 60a 14)

Bazen üstünlü elifle (آ) belirtilmiştir :

ایغر (aygır 36a 4)

احقدي (acıkdı 40a 12)

اند (and 55b 9)

Bazen medli elifle (آ) yazılmıştır :

آت	(at 36a 3)
آدی	(adı 59b 4)
آز	(az 68b 17)

Kelime içinde "a" ünlüsü, genellikle üstün işareti (اَ) ile belirtilmiştir :

قَدَن	(kandan 42b 14)
طَغَدَن	(tağdan 47a 9)
الْمَقْدَر	(olmakdur 55b 13)

Bazen elifle (ا) veya üstün elifle (اَ) yazılmıştır :

بِكَار	(bınar 35b 6)
قِسْرَاق	(kısrak 36a 3)
بَاشِین	(başı 47a 9)

Bazen de lamelifle (لا) gösterilmiştir :

قَلَايِم	(kılayım 43b 16)
قَلَاغُمَه	(kulağuma 43b 6)

Kelime sonunda "a" ünlüsü, çoğunlukla elif (ا) ve lamelifle (لا) yazılmıştır :

قَاتِنَا	(katına 38b 17)
بَلْتَلَا	(baltala 40b 10)
أَرْتَغَا	(artuğa 43a 7)
أُولَا	(ola 44a 4)
قَرَا	(kara 59b 7)
أَشْغَا	(aşığa 59b 14)

Bazen, he harfi (هـ) veya üstün ve he harfi ile (هـُ) yazılmıştır :

قَرَّة	(kara 35a 13)
صُكْرَةٌ	(sonra 40b 15)
دُرَّة	(dura 52b 6)

Aşağıdaki örnekte de, üstün işareti (ُ) ile yazılmıştır.

دَاشِرًا	(daşra 35a 6)
----------	-----------------

"e" Ünlüsünün Yazılışı :

Kelime başında "e" ünlüsü elifle (ا) veya üstünlü elifle (آ) yazılmıştır :

اَتَمَكْ	(etmek 39b 6)
اَلْ	(el 40a 3)
اَيْلَهْ	(eyle 47a 5)
اَيْدُرْ	(eydür 48a 3)
اَيْتَدِيْ	(eyitdi 51a 13)

Kelime içinde "e" ünlüsü, bazen üstün işaretiyle (ُ) bazen de harekesiz gösterilmiştir :

دُكَلِيْ	(dükeli 36a 4)
كَلَنَ	(gelen 40b 15)
دَكْرِنْدَهْ	(deñizinde 47b 10)
اِشْلَمَزْ	(işlemez 51a 16)

Aşağıdaki örnekte de üstün ve elifle (اُ) yazılmıştır :

اُدَايَايِمُ	(ödeyeyim 43a 16)
--------------	---------------------

Kelime sonunda "e" ünlüsü genellikle, he harfi (ه, و)
ile veya üstün ve he (هـ) ile yazılmıştır :

دَرَه	(dere 36a 14)
سَرَجَه	(serçe 52a 12)
اَقْبَه	(akçe 56a 14)
گِجَه	(gice 60a 10)
گِرَه	(gire 63b 15)

Nâdir olarak da elif (ا) veya lâmelifle (لا)
yazılmıştır :

يِرِنَا	(yirine 43a 8)
يُوزِنَا	(yüzine 44a 1)
نِجَا	(nice 46b 5)
اِرِلَا	(erile 36a 11)
كِلَا	(gele 46b 6)

"ı", "i" Ünlülerinin Yazılışı :

Kelime başında "ı", "i" ünlüleri genellikle, es-
reli elifle (ا) yazılmıştır :

اِش	(iş 36a 5)
اِسِّي	(issi 43a 12)
اِرَاقْلِغِي	(ıraklığı 48a 5)
اِرْدِي	(irdi 59a 10)

Bazen, elifle gösterilmiştir :

اِچِنْدَايِدِي	(içindeydi 34a 14)
اِکِلِي	(ikileyin 36b 15)
اِرَاقْلِغِي	(ıraklığı 47b 15)

Aşağıdaki örnekte de esreli elif ve ye (اِی) ile yazılmıştır :

اِیْت (ite 44a 11)

Kelime içinde "ı", "i" ünlüleri genellikle esre ile (اِ) yazılmıştır :

بَالِیْ (balık 43a 2)

قِلْدِی (kıldı 59a 14)

یِل (yıl 59b 10)

دِکِر (deñiz 59b 14)

Bazen ye harfi (ی) veya esre ve ye (یِ) ile yazılmıştır :

دِکِر (deñizler 34a 9)

بِیْ (biñ 65a 6)

یَقِیْن (yakın 67a 1)

یِیْر (yiri 67b 3)

Bazen de harekesiz yazılmıştır :

کِجَا (gice 41b 5)

بِچَاق (bıçak 61a 3)

بِر (bir 63a 10)

Kelime sonunda "ı", "i" ünlüleri genellikle, ye harfi (ی) veya esre ve ye (یِ) ile gösterilmiştir :

دِخِی (dağı 42b 5)

قِنِی (kanı 42b 17)

کِشِی (kişi 43a 1)

یِی (yi 46b 15)

اَسِی (assı 49b 17)

Bazen esre (—) ile gösterilmiştir :

قَرِي	(karı 40a 15)
كَبِ	(gibi 51b 8)
اَلِ	(elli 61a 2)
اُرِدِ	(urdu 34b 14)

Bazen de harf ve hareke kullanılmadan yazılmıştır :

اِ	(iki 34b 1)
بِ	(biri 42a 4)
شِ	(şimdi 53a 14)
پِ	(pulı 59b 7)

"o", "ö", "u", "ü" Ünlülerinin Yazılışı :

Kelime başında o, ö, u, ü ünlüleri için genellikle ötreli elif (ا) kullanılmıştır:

أَفِين	(okıyan 32b 17)
أَجَلِك	(ölicecek 34b 13)
أَيْلُغِي	(uyluğu 40b 15)
أَج	(üç 46a 10)

Bazen ötreli elif ve vav (اَو) ile yazılmıştır.

أَوَّل	(ol 34b 7)
أَوْر	(ur 40b 10)
أَوْن	(ün 46a 11)

Kelime içinde o, ö, u, ü, ünlüleri için, genellikle ötre ve vav (و) kullanılmıştır :

بُولَه	(bula 31b 11)
طَوِي	(toy 41a 9)
الْوُغ	(oluğ 46a 16)
كَوُك	(gök 51b 4)

Bazen sadece ötre (ـ) ile belirtilmiştir :

بَيْرُقْ	(buyruk 33b 11)
أَتْرُ	(otuz 35a 1)
دُنْدُرَة	(döndüre 41a 3)
دُرْلُو دُر	(dürlüdür 42a 3)

Birkaç örnekte de harekesiz veya vav harfi ile gösterilmiştir :

اودن	(odun 47a 9)
طكز	(toñuz 64a 14)
كوك	(gök 58a 11)
كوزلرنده	(gözlerinde 65a 4)

Kelime sonunda o,ö,u,ü ünlüleri çoğunlukla ötre ve vav ile (ـ) kullanılmıştır :

قو	(қо 40b 11)
صو	(şu 43a 10)
بيركو	(biregü 50b 17)

Bazen sadece vav (و) ile yazılmıştır :

انجو	(incü 34b 1)
الو	(ulu 51b 9)
دُرلو	(dürlü 60a 6)
گرو	(girü 65a 4)

"p" Ünsüzünün Yazılışı :

Metnimizdeki "p" ünsüzleri genellikle (پ) ile yazılmıştır.Nâdir olarak (ب) ile yazıldığı da görülmektedir.Bunun yanında (پ) ile yazılan kelimelerin (ب) ile yazıldığı da mevcuttur.

(پ) ile yazılanlar :

اِبْ	(ip 38b 17)
قِپَا	(kopa 41a 1)
پَنْبُوغِنِي	(panbüğünü 42b 1)
دِپَلْدِي	(depeledi 45b 12)
دِپَا	(dapa 48b 17)
طوپْ	(top 49b 4)
اِپْدِي	(öpdi 55a 17)

(ب) ile yazılanlar :

صَرْبْ	(şarp 64a 6)
قَبْلِيَا	(kaplaya 65a 14)
چَلْبْ	(çalap 70a 12)

Zarffiil eki (gerindium) "-p" metnimizde daima

(ب) ile yazılmıştır :

كِرْلُبْ	(gerilüp 34b 10)
بَغْلِيْبْ	(bağlayup 38b 17)
اَلْبْ	(olup 53a 4)

Aşağıdaki kelimeler ise, hem (ب) hem de (پ)

ile yazılmıştır :

كِرْبُكْ	(kirpük 50b 13)	كِرْپُكِي	(kirpügi 50b 14)
قَبْقَوْ	(kapak 50b 13)	قِپْغِن	(kapagın 65b 5)

"ç" Ünsüzünün Yazılışı :

Metnimizde "ç" ünsüzü için genellikle (چ) kullanılmıştır. Ayrıca (چ) ile yazılışı da mevcuttur. Bunun yanında hem (چ) hem de (چ) ile yazılmış kelimeler de bulunmaktadır.

(چ) ile yazılanlar :

چین	(kaçan 33b 7)
اچق	(açuk 36b 6)
اچجک	(içicek 41a 8)
چقار	(çıkār 51b16)
چقال	(çukal 52a 2)
چرسي	(çerisi 52a 8)
اچماق	(uçmaq 54b 1)
چور سندن	(çevresinden 67b 4)

(چ) ile yazılanlar :

کرج	(kireç 35a 13)
اوج	(avuç 37a 16)
سجدلر	(saçdılar 40a 8)
آج	(aç 51a 1)
اغج	(ağaç 53a 3)
قوچ	(koç 54a 13)

Hem (چ) hem de (چ) ile yazılanlar :

اوج	(üç 52a 3)	اوج	(üç 33a 8)
بوغچا	(boğça 61b 5)	بوغچا	(boğça 61b 6)
چوق	(çok 35b 2)	چوق	(çok 35b 2)
سچار	(saçar 60a 9)	سچار	(saçar 60a10)

"g" Ünsüzünün Yazılışı :

Metnimizde "g" ünsüzü için çoğunlukla (گ) harfi kullanılmıştır :

بِکَلَر	(begler 31a 17)
گِجِه	(gice 32b 15)
گُوکِسِنْدِن	(gögsinden 33a 1)
گُوکِرْجِیْن	(gögercin 34b 11)
گِرْک	(gerek 37b 8)
اَکْی	(ögey 39b 15)
گِرُو	(girü 43a 17)
سَوْگُسی	(sevgüsi 55a 11)
اَکْت	(ögüt 55a 3)
یِگِرْگِی	(yigregi 57a 9)

Birkaç kelime de ise, (گِ , گِ) işaretleri kullanılmıştır :

اِرْشَمَگَا	(irişmege 33a 11)
گُول	(göl 45b 8)
اَکْدُم	(egdüm . 57a 12)
یُورِمَگَا	(yörimege 67a 13)

"ñ" Ünsüzünün Yazılışı :

Metnimizde "ñ" ünsüzü üç şekilde yazılmıştır. Bu işaretlerden (گِ) çoğunlukla kullanılmıştır :

سُوْنُوکَلَرِی	(süñükleri 31b 1)
اَنُوْنْدُر	(anuñdur 32b 6)
دَکِر	(deñiz 34a 2)

يَلِكُرْ	(yaluñuz 36b 6)
كُوْثَلْ	(göñül 42b 1)
اِحْكَدَهْ	(içüñde 53b 4)
سَيْلَهْ	(söyleñ 66a 13)

İkinci derecede (كِهْ) işareti kullanılmıştır :

قَلِكْنِيْ	(kaluñlığı 35a 3)
قِرْمَانْ	(kırmañ 40b 2)
سَنْهْ	(senüñ 49b 4)
سِيْهَكْ	(siñek 50b 15)
اَعْدِيْ	(eñdi 56a 3)

(كِهْ) işareti ise, diğerk iki işarete göre daha az kullanılmıştır :

اَكْنِدَهْ	(öñinde 34a 17)
يَاْ	(yaña 44b 1)
قَبُوْكْرَهْ	(kapuñuza 48b 8)

Bu işaretlerin kullanılışı düzensizdir. Aynı kelimenin "ñ" ünsüzünün, bazen iki şekilde, bazen üç şekilde yazıldığı görülmüştür :

بِكَهْ	(biñ 48a 6)	بِيْهْ	(biñ 47b 7)		
اَكَا	(aña 40b 13)	اَكَا	(aña 33b5)		
سَاْ	(saña 33b 7)	سَاْ	(saña 33b 14)		
بِيْئَارْ	(biñar 35 7)	بِيْئَارْ	(biñar 35b 6)		
قَرَهْ كُوْلْفَا	(karañulığa 35b14)	قَرَهْ كُوْلُوْ	(karañulık35b14)		
بَاْ	(baña 36b 11)	بَاْ	(baña 39b8)	بَاْ	(baña 51b3)

"t" ve "d" Ünsüzlerinin Yazılışı :

1- Metnimizde, ince ünlülü kelimelerdeki "t" ünsüzü için (ت) harfi kullanılmıştır :

تُرْجَا	(Türkçe 31a 1)
تِنِي	(tini 32a 14)
آت	(et 39b 7)
بِتِي	(biti 39b 11)
يِنِر	(yiter 42a 12)
إِت	(it 44a 13)

Kalın ünlülü kelimelerdeki "t" ünsüzü için ise hem (ت) hem de (ط) kullanılmıştır :

(ت) ile yazılanlar :

قِنِي	(katı 31b 12)
تَسَلَنْدِي	(tasalandı 32a 12)
تُوْز	(toz 50b 14)
تَكَرْدَنْ	(Tañrıdan 55b 13)
الْتَمِش	(altmış 57b 9)
اِرْتُق	(artuq .64a 7)

(ط) ile yazılanlar :

طَاتْلُو	(tatlu 36a 17)
طَانُقْلُق	(tanukluk 36b 16)
طَوْرِن	(tavarın 46b 8)
طِطْلُو	(toptolu 50b 9)
طَلْدِر	(taldılar 54b 13)
طَامُو	(tamu 65b 8)

2 - Metnimizde, bazı kelimelerin hem (ت) hem de (د) ile yazılmış şekilleri mevcuttur :

تَکْ	(tek 39b 11)	دَکْ	(dek 66a 2)
دُتْمَدِی	(dutmadı 59a 10)	دُدْمَدِی	(dudmadı 59a 5)
قَنْتْ	(kanat 48a 4)	قَنْدْ	(kanat 61a 8)
یْکِیتْ	(yigit 37a 10)	یْکِذْ	(yigit 63b 10)
کِرمُتْ	(kiremüt 40b 8)	کِرمُذْ	(kiremüt 36b12)
دُرتْ	(dört 58b15)	دُردْ	(dört 58b 11)

3- Eski Türkçe'den, Eski Anadolu Türkçesi'ne geçişte görülen t → d- ünsüz değişmesi, metnimizde de görülmektedir. Bu değişmeyi geçirmiş, özellikle ince ünlülü kelimeler (>) ile yazılmıştır :

دِرِی	(diri 39a 5)
دِپَلْمَا	(depelemege 39a12)
دُشْکِنَا	(döşegine 43b 4)
دِیدِ	(didi 49a 8)
دُرْلُو	(dürlü 51b 6)
دُکْلِ	(dükeli 51b 7)
دِپِرْدُر	(depredür 59b 14)

Kalın ünlülü kelimelerde ise, bu değişme tam olarak gerçekleşmediğinden, hem (ط) hem de (د) ile yazılan kelimeler mevcuttur :

طَشره	(taşra 39a 8)	دَشره	(daşra 61a 12)
طُتْرَدِی	(tutardı 39b14)	دُتْمِشْ	(dutmiş 33a 4)
طَاشْ	(taş 53a 2)	دَشا	(daşa 52a 11)
طُطْغَندَه	(tuğında 55a17)	دُداغِی	(dudayı 46a 8)

طِن (ton 61b11)	دُنْله (donla 61b 12)
طُرُر (turur 40b 9)	دُرُر (durur 59a 14)

"s" Ünsüzünün Yazılışı :

Metinde, ince ünlülü kelimeler (س) harfi ile yazılmıştır. Kalın ünlülü kelimelerde ise, herhangi bir kâideye uyulmaksızın (س) ve (ص) harfleri karışık olarak kullanılmıştır. Bazı kelimeler, hem (س) hem de (ص) ile yazılmıştır.

İnce ünlülü kelimelerde (س) ile gösterilmiştir:

سَكْوَكُه لَرِي	(sünükleri 31b 1)
سِن	(sen 42b 12)
سَو كِسِي	(sevgüsü 43a 8)
اِسْتَمَك	(istemek 55a 2)
كِسْكُه	(kesük 64a 11)
سَيْلَدِي	(söyledi 68a 12)

Kalın ünlülü kelimelerde (س) ve (ص) karışık olarak kullanılmıştır :

(س) ile yazılanlar :

اِسِرَه	(ısıra 37b 10)
اَر سِلَان	(arslan 41a 3)
سُچْسُز	(suçsuz 41a 16)
سِنُجُق	(sınıcağ 43b 5)
يُقْسُول	(yoksul 51a 1)
سَقْلَر	(saıklar 69b 6)

(ص) ile yazılanlar :

صَاغُ	(şağ 34b 14)
صَوْنِي	(soñı 40b 17)
صَاتُون	(satun 48b 9)
أَصْلُو	(aşulu 53b 7)
أُصْلُو	(uşlu 56b 11)
صَغِير	(şağır 64a 9)

Hem (س) hem de (ص) ile yazılanlar :

سُو	(su 41b 9)	صُو	(şu 36a 13)
سِيْر	(sıyur 33b 17)	صِيْدِي	(şıdı 34b 15)
سِرْسَالِر	(sorsalar 41b 5)	صَوْر	(şor 38b 11)
سُوْق	(sovuk 53a 10)	صُوْق	(şovuk 67a 12)
أَسِي	(assı 49b 11)	أَصِي	(aşı 56b 5)

BAZI EDATLARIN YAZILIŞI

"ile" Edatı :

Metnimizde ile edatı kendisinden önceki kelimeye bitişik ve elifsiz yazılmıştır. Bundan dolayı biz bu edatı uyuma uygun olarak okuduk. Edatın ayrı ve elifle yazılmış şekline metnimizde rastlayamadık.

Edatın bittiği kelime, ünlü ile bitiyorsa araya (و) ünsüzü gelmektedir :

أَوْجِيْلَه	(avucıyla 55b 17)
قُوْتِيْلَه	(kuvvetiyile 52b 15)
وَجِيْلَه	(vechiyile 69a 9)
مِنْقَارِيْلَه	(minkāriyla 70a 7)

İle edatı, ünsüz ile biten kelimelere bitişik yazılırken, çoğunlukla kelimenin son harfi esreli olarak yazılmaktadır :

سِزُؤِئِلَه	(sizüñile	39a 3)
قِزِئِلَه	(kızıla	43b 3)
أَيَاغِئِلَه	(ayağıla	44b 12)
قَدَرِئِلَه	(kadarıla	54b 10)
بِلْمِزْلَرِئِلَه	(bilmezlerle	54b 15)
أَلْوَمِئِلَه	(ölümle	56b 3)

Ünsüz ile biten kelimelerin son harfinin esresiz olarak yazıldığı şekiller de vardır :

طَئِئِلَه	(tañla	38b 13)
بَنُمِئِلَه	(benümle	57b 6)
يُقْسُولِئِلَه	(yoksullığımla	56a 16)
دَئِلَه	(donla	61b 12)

Birçok örnekte ise, ile edatının (اِه) son harfinin (ا) ile yazıldığı görülmektedir :

اَتْمِغِئِلَه	(etmegiyile	45a 9)
بَنُمِئِلَه	(benümle	53a 16)
اَلدُّزْلَرِئِلَه	(ılduzlarla	60b 2)
اَهْلِئِلَه	(ehlile	64b 15)
بَتْرَمِغِئِلَه	(baturmağıla	69a 4)
دَئِدْرَمِئِلَه	(döndürmegile	69a 5)

"içün" Edatı :

Metnimizde "içün" edatı genellikle kendisinden önceki kelimelere bitişik ve elifsiz yazılmıştır. Bundan dolayı biz bu edatı uyuma uygun olarak okuduk. Edatın bitişik yazılışında, ilk ünlüsünün (ى) ile gösterildiği veya bitiştiği kelimenin son harfinin esreli olarak yazıldığı görülmektedir .

Edatın ayrı ve elifle yazılmış şekli de metnimizde mevcuttur.

Örnekler :

Bitişik ve elifsiz :

حَقِّیْچُون	(hakkiçün 46a 8)
انکچُون	(anuñiçün 46b 10)
یۈکچُون	(yüzüniçün 49a 13)
بۇلماغیچُون	(bulmağičün 68b 1)
ایلمیچُون	(eylemegiçün 68b 14)

İlk ünlüsü (ى) ile yazılanlar :

حَقِّیْچُون	(hakkiçün 45b 3)
دۈست لریچُون	(dostlarıçün 46b 6)
پيغامبر لریچُون	(peygambarlarıçün 62b 11)
يگد لریچُون	(yigidleriçün 63b 10)

Bitiştiği kelimenin son harfi esreli yazılanlar:

يۈزچُون	(yüziçün 49a 14)
انکچُون	(anuñiçün 50b 13)
سکچُون	(senüñiçün 50a 10)
قرقماغیچُون	(korkutmağičün 56a 7)

Ayrı ve elifle yazılanlar :

دَنَسْمَقُ اِچُونُ (danışmak için 48b 5)

سِنْمَقُ اِچُونُ (sinamak için 56b 7)

"dahı" Edatı :

Bu edatın (دخی) şeklinde, bitişik ve ayrı yazıldığı metnimizde oldukça sık görülmektedir.

Ornekler :

Ayrı yazılanlar :

اول دخی (ol dahı 51b 6)

مُلْکِ دخی (mülki dahı 33b 8)

أُمَّتْکِ دخی (ümmetüñi dahı 57a 12)

یَرْلِغْنَمَاقْ دخی (yarlığanmak dahı 66a 7)

Bitişik yazılanlar :

بِنْدَخِ (ben dahı 48b 13)

سِیْگِدَخِ (siñege dahı 50b 11)

یَانِیْنِ دَخِ (yanın dahı 51a 12)

سِنْدَخِ (sen dahı 52b 1)

Metinde bir yerde (دخی) şeklinde yazılmıştır :

هَوَادَهْ دَخِ (hevada dağı 70a 6)

"ki" Edatı :

Metnimizde "ki" edatı kendisinden önceki kelimelerden ayrı olarak yazılmıştır. Nâdir olarak bitişik yazıldığı da görülmüştür.

Örnekler :

Ayrı yazılanlar :

چین که (kaçan ki 38a 2)

صرد كه (şordı ki 43b 14)
ددر كه (didiler ki 39a 11)
كله كه (gele ki 65a 7)

Bitişik yazılanlar :

ایشته (işit ki 32b 9)
بیلکه (bilgil ki 64a 1)

"kim" Edatı :

Metinde (کم) şekliyle, kendisinden önceki kelimelerden ayrı yazılmıştır. Ancak nâdir olarak bitişik yazıldığı da görülmektedir.

Ornekler :

Ayrı yazılanlar :

دلمسین کم (diler misin kim 35b 2)
الذکم (oldur kim 37b 2)
خوس دت کم (hoş dut kim 43b 1)
گلد کم (geldi kim 59a 7)

Bitişik yazılanlar :

نکم (ne kim 33b 8)
کیمکم (kime kim 54a 14)

"degin" Edatı :

Hem bitişik hem de ayrı yazılan degin edatı süreklili olarak (دکن) şeklinde yazılmıştır.

Ornekler :

Bitişik yazılanlar :

مشرقدکن (maşrıka degin 35a 10)
سلیماندکن (Süleymāna degin 50b 10)

سِيَّكَدَكِن (siñege degin 50b 9)
قِيَاْمَتَكِن (kıyāmete degin 58b 6)

Ayrı yazılanlar :

اِكِنْدِيَا دَكِن (ikindüye degin 39a 1)
بُرْجِنَا دَكِن (burcina degin 40a 9)
كُنْشَا دَكِن (güneşe degin 50b 10)
بَيْن لَرْنَا دَكِن (boyunlarına degin 62b 3)

"kadar" Edatı :

Metnimizde sadece "ne" kelimesi ile bitişik, di-
ğer kelimelerle ayrı yazıldığı tespit edilmiştir.

Örnekler :

Bitişik yazılanlar :

نَقْدَر بِلْم (ne kadar bilem 47b 13)
نَقْدَر كَرَّاسِن (ne kadar göresin 47b 14)
نَقْدَر دِلْرَسِن (ne kadar dilersin 48a 4)
نَقْدَر اُجْدَم (ne kadar uçdum 48a 6)

Ayrı yazılanlar :

اَوَّل قَدَر (ol kadar 37a 13)
سَوَّل قَدَر (şol kadar 36b 13)
سَرَجَه قَدَر (serçe kadar 52a 13)

DİĞER BAZI İMLA ÖZELLİKLERİ

" i- " Yardımcı Fiilinin Yazılışı :

" i- " yardımcı fiilinin değişik şekillerinin genellikle kendisinden önceki kelimelere bitişik ve elifsiz yazıldığı görülmektedir. Bunun için, uyuma uygun olarak okunmuştur. Yardımcı fiilin ayrı ve elifle yazıldığı da görülmektedir.

Örnekler :

Bitişik ve elifsiz :

أَرِيْدِي (iriyeyidi 45b 4)

أَرَادَ يَدِي (arandayıldı 49a 1)

كِدْرِكِن (gideriken 43a 9)

كَلْرِمِشِن (gelürimiş 38a 16)

يُغِيْسَا (yogısa 61b 8)

Ayrı ve elifle :

ذو القرنين ادى (Zü'l-ıkarneyn idi 3/b 14)

قَلْدِيْ اِدِي (kılduñ idi . 65b 10)

بَلِكْ اِمِشِن سِنِرْ (bölük imişsiz 64b 13)

اَلْ عَوْرَتْلَرِ اِدِي (elli 'avretler idi 61a 2)

İki Türlü Yazılan Kelimeler :

Metnimizde, iki türlü yazılan kelimeler oldukça fazladır. Bunlardan daha önce örnek olarak verdiklerimizin dışında kalanlar şunlardır :

اِرَاغ (ırağ 45a 3) اِرَاق (ırağ 60b 10)

تَن (ten 32a12) تِنِي (tini 32a 14)

دَكِرْزْ	(deñiz 34a 2)	دَكِرْزَلَرْ	(deñizler 34a 9)
وَرْ	(var 32a 7)	وَارْ	(var 32a 8)
طَامُوْ	(tamu 32a 16)	طَمُوْ	(tamu 32a 17)
قَرْحُوْ	(korhu 62a 3)	قَرْقُوْ	(korqu 65b 9)
بَغْجَهْ	(bagca 42b 1)	بَغْجَهْ	(bahca 42b 1)
پَادِشَاهْ	(pādişāh 31b3)	پَادِشَاهْ	(pāzişāha 31b 1)
بُنلَرَكِهْ	(bunlaruñ 41a8)	بُنلَرَكِهْ	(bularuñ 31b 1)
خُوْدْ	(hod 46a 6)	خُوْزْ	(hüz 56b 8)
پَسْ	(pes 69a 5)	پَسْ	(pes 31b 10)
مُلْكِهْ	(mülk 32b 5)	مِلْكِهْ	(milk 32b 6)
يُوْسُفْ	(Yūsuf 61a 4)	يُوْسُفْ	(Yūsuf 60b 13)
كِرُوْ	(girü 51b 11)	كِرِيْ	(giri 51a 12)
چَلَبْ	(çalap 70a 12)	چَلَابُمْ	(çalabum 70b 2)
فَرِيَادْ	(feryād 70b 16)	فَرِيَاذْ	(feryāz 70b 10)
يِرِيْ	(yiri 67a 16)	يِرِيْ	(yiri 67b 3)
وُرَلَرْ	(vuralar 46b 14)	اُرْدُقْ	(urduq 47a 1)
نَا	(ne 55b 4)	نِهْ	(ne 55b5)
نِهْ اِسْتَرْ	(ne ister 55b 4)	نِسْتَرْ	(n'ister 55a 7)
يِلْدُوْزْ	(yılduz 58a 11)	اِلْدُزْ	(ılduz 60b 2)
حَقْكَدِهْ	(hakkında 57a 14)	حَقْكَدِهْ	(hakkında 57a 15)
اَيْمَسِيْ	(uyuması 43a 2)	اَيْمَسِيْ	(uyuması 43a 3)
بَالِغِيْ	(balığı 65a 12)	بَلِغْ	(balık 65a 13)
طَغْرُوْ	(toğru 68b 6)	طَغْرِيْ	(toğrı 68b 5)
كُوْزَلَرْ	(gözler 65a 4)	كُوْزَلَرْ	(gözler 65a 5)
پَيْغَامْبَرْ	(peygābar 63a12)	پَيْغَامْبَرْ	(peygābar 63a 13)

بیکه	(biñ 65a 6)	بکه	(biñ 60a 1)
تُتُنِله	(tütünüle 54a6)	دُتُن	(dütün 35b 14)
نِجَه	(nice 50b 17)	نِجَا	(nice 50b 6)
کِمِسَنَه	(kimesne 49a 4)	کِمِسَه	(kimse 68a 5)
دِدی	(didi 36a 14)	رِدی	(didi 38a 16)
خوْجَه	(hoca 43a 12)	خوْاجَه	(hoca 43a 13)
بِشِنِبِی	(bişinci58a 8)	بیش یوز	(biş yüz 58a 10)
قِپَالَر	(kopalar 64a 9)	قِپَلَر	(kopalar 64a 9)
دِرْوِش	(derviş 46a 10)	در ویش	(derviş 46a 14)
هِنِچ	(hiç 35b 1)	هِنِچ	(hiç 67a 11)
کُوْج	(güç 64a 15)	کِبْکُر	(gücünüz 65b 1)

Üç Türlü Yazılan Kelimeler :

Metnimizde aşağıdaki kelimelerin üç değişik şekilde yazıldığı görülmüştür :

بَغْجَه	(boğça 61b6)	بَغْجَه	(boğça 61b5)	بَغْجَه	(boğça 61b10)
سَاڤَه	(saña 40a 1)	سَاڤَا	(saña 33b 7)	سَاڤَا	(saña 33b14)
کِجَه	(gice 56a13)	کِجَا	(gice 53b2)	کِجِم	(gicem53b4)
طِنْمِش	(tutmış 37a7)	دُتْمِش	(dutmış 33a4)	دُدْمَدِی	(dudmadı 59a5)
اُوْچ	(üç 34a 3)	اُوْچ	(üç 33a 8)	اُچ	(üç 34a 9)
طُون	(ton 61b 9)	طُن	(ton 61b11)	دُنله	(donla61b12)
بَلِکَه	(bölük 40a15)	بُلْکَه	(bölük 40b16)	بُلْکَه	(bölük 64a7)
نِجَه	(nice 67b12)	نِجَه	(nice 50b17)	نِجَا	(nice 50b6)
اِیَاغِن	(ayağın 34b 14)	اِیَاغ	(ayağ 68b4)	اِیَق	(ayağ 54a13)
قِرَاڤُولُق	(karañulık 59b 11)	قِرَه کُولُق	(karañulık 59b11)		
قِرَه کُولُق	(karañulık 35b 14)				

Sedde ve Tenvinin Yazılışı :

1- Arapça ve Farsça kelimelerin yazılışında,şeddenin kullanılışı düzenli değildir.Bazan gösterilir bazan gösterilmez.

Ornekler : اِلَّا (illa 52a4) اَمَّا (amma 38a5)
جَهَنَّمَ (cehenneme 52a13) جَهَنَّمَ (cehennem 62b5)
حَقِّقُونَ (ħakķıçun 46a8) حَقِّقُونَ (ħakķıçun 47blo)

2- Türkçe kelimelerde de şeddenin sık olarak kullanıldığı görülmektedir.

Örnekler :

اِللُو (illü 36a7) كِدِّي (giddi 54a 4)
اَصِّي (aşşı 56b5) طَمَدِّي (ţammadı 58a 1)
اِسِّي (issi 32a 2) بَلُو (bellü 32a 5)

3- Bazı Türkçe kelimelerde ise, ikiz ünsüz bulunduğu halde, ünsüzler tek olarak yazılmış,şedde de kullanılmamıştır.

Örnekler :

يَلِقُ (yıllık 59b 5)
يَرَدُّمُ (yaraddum 48a 14)
قَرَقِدِ لَرَدِّي (karkıddıllarıdı 64b 6)

4- Aşağıdaki örneklerde, Türkçe kelimelerde tenvin kullanılmıştır.

سِرْچَدَا (sırçadan 34a 15)
اَنَاسِ (anasın 39b 4)
اِتِ (itin 45b 17)
سُدَّدَا (südden 57b 17)

GRAMER ÖZELLİKLERİ

GRAMER ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, Eski Anadolu Türkçesi'nin bilinen ve bugüne kadar defalarca ortaya konmuş gramerinin tekrarı yerine, metnimizde rastlanan dikkate değer ve farklı gramer özelliklerini notlar halinde vermeye çalıştık.

1- Başta "y" Düşmesi : Kelime başında "y" ünsüzünün düşmesi, metnimizde sadece iki örnekte görülmektedir. yılduz 60b 2-4-5-12 , ırak 45a 3 , 47b 15 , 60b 10 65a 9, Metnimizde, "ılduz" kelimesinin "y" li şekline de rastlamaktayız. yılduzlarla 58a 11 .

2- Başta "v" Türemesi : Metnimizde, oldukça sık görülen ur- fiilinin, "v" türemesi ile vur-şeklinde kullanıldığında görmekteyiz.

vuru gördüm 46b 12, vuralar 46b 14, vuruñ 65a 8.

3- Ünlü Birleşmesi : Metnimizde, "ne" kelimesinden sonra, ünlüyle başlayan bir fiil geldiği zaman, sık sık ünlü birleşmesi görülmektedir.

n'olayıdı 46b 3, n'idersin 48b 3, n'idirdi 51a 13

n'ister 55a 7, n'itdünüzidi 64b 7 .

4- Yer Değiştirme (Metatez) : Metnimizde ünsüzlerin yer değiştirmesi hadisesi "çölmek" 44b 8 ve "kebelek" 60b 14 kelimelerinde görülmektedir.

5- Sedâllılaşma : Kelime sonunda bulunan p,ç,t, k,k seslerinin iki ünlü arasında sedâllılaşması metnimizde de görölmektedir. Fakat, "k" sesinin sedâllılaşarak "ğ" ya dönmesi kuralına metnimizde tam olarak uyulmamıştır. Bu bir sedâllılaşmama hâdisesi olarak karşımıza çıkar.

buyruğumdan 48b 11, buyruğum 33b 17 ; kullıgu-muza 44a 5, kullıkuñdan 49a 8 ; uçmağa 65b 7, uçmağa 63b 15 ; ayağı 48a 11, artuğa 43b 7, atıldıkum 55a 7 .

6- Türkçeleştirme : Metnimizde, bazı yabancı kelimelerin, Türkçe'nin ses hususiyetlerine göre Türkçeleştirildiğini görüyoruz :

a) Yabancı kelimelerin bazıları ünlü uyumuna uydurulmuştur. peygâmbarlığına 32a 1, tazalığından 42a 17, bağıllık 54b 10, takşırılık 49a 7, comardlık 54b 11, hasratlığıçun 67a 5 .

b) Metinde iki yerde, "dünyâ" kelimesinin uzun ünlüsü kısaltılmış, aynı zamanda da ünlü uyumuna uydurulmuştur. dünyede 65b 4, 69a 8 .

c) "Legen" kelimesi, Türkçede başta bulunmayan "l" ünsüzü dolayısıyla, başa "i" ünlüsü alarak "ileyen" 55b 16, şeklinde Türkçeleştirilmiştir. Bu kelimenin "legen" şekline de metnimizde rastlamaktayız. legen 40a 5-7.

d) Bazı yabancı kelimelerde, uzun "a" ünlüsünden sonra gelen hemzeler "y" ünsüzüne dönüştürölmüştür.

acâyib 31a 4, fâyide 67a 10, dâyimdür 33b 2 , ğarâyib 31a 4 gibi.

7- Ünsüz Uyumu : Metnimizde, sedâlı-sedâsız karşılıklı ünsüzlerin kök ve eklerde yan yana gelmeleri durumunda ünsüz uyumu hâdisesi görülmektedir. Bu durum özellikle "t" ve "d" ünsüzleri için geçerlidir.

a) Metinde, "t" ünsüzü ile biten fiillerden sonra, bilinen geçmiş zaman eki -dı/-di ve partisip eki -duk/dük geldiğinde, sık sık fiilin "t" ünsüzü "d" ye dönmektedir.

iddük 31b 15, eyiddiler 33a 11, 32b 2, akıddılar 35a 13, geddiler 35a 13, çoğalddı 59a 6, giddi 54a 4 35b 14, 36b 2, işiddi 42b 16, 70a 3 , yaradduğın 66b 5 gibi.

b) Eğer bir imlâ hatâsı yok ise, aşağıdaki üç örnekte, "t" ünsüzü ile biten fiillerden sonra gelen, bilinen geçmiş zaman eki -dı/-di'nin ünsüzü "t" ye dönmektedir. (Örnekler yazılışlarıyla birlikte alınmıştır.)

دُتُّوا duttılar 33b 4, أَيْتُّمُ eyittüm 53b 17
دَرَّيْتُمُ dirittüm 63b 13 .

8- e/i Meselesi : Kelime başında ve ilk hecedeki e/i'ler bakımından, metnimizde "i" taraftarlığı görülmektedir.

yitişdi 31b 2, didiler 31b 4, yirde 31b 4, yimez 31b 1, indi 32a 4, irişür 33a 7, bilür 33b 3, gibi.

Ancak, eyle-,getür-,sev-,çeyne-, ev ve eyü kelimeleri metnimizde hep "e" ile yazılmıştır.

eyleye 31a 1, getürmege 32a 5, sevine 32b 10 ev 32a 12, eyü 56b 6, çeyneyeler 64a 10 gibi.

Bazı kelimelerin, her iki ünlüyle yazılmış şekillerine de rastlamaktayız.

giçmiş 31b 3, geçemedün 48a 9 ; geye 30b 5, giydi 36b 1 ; virmege 33a 7 , vere 49a 5 ; ten 55b 13-14, tini 32a 14 .

9- t-/d- Meselesi : Metnimiz ince ünlülü kelimelerde "d" , kalın ünlülü kelimelerde "t" tarafındadır. diri 39a 5, dürlü 51b 6, döşegine 43b 4, tavarın 46b 8, tanuklık 36b 16 gibi.

Kalın ünlülü kelimelerde de "d"leşme başlamıştır. Bu sebeple, bazı kelimelerin her iki ünsüzle de yazılmış şekline rastlamaktayız. taşra 39a 8, daşra 61a 12 ; tu- tağında 55a 17, dudığı 46a 8 ; taş 53a 2, daşa 52a 11; ton 61b 11, donla 61b 12 ; tarlıgandum 59b 1, darlıgan- dı 32a 14 ; turur 40b 9, durur 59a 14 gibi.

10- "öñdin" Kelimesi : Metnimizde, Eski Türkçe'deki "öñdin kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

öñdin 31a 7, 47a 8, 56a 4, 56b 1.

11- Yardımcı Sesler : Metinde, yardımcı ünlü olarak ı, i, u, ü; yardımcı ünsüz olarak n, y Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine göre kullanılmıştır. Ancak "kendüye" kelimesinde yardımcı ünsüz olarak "n" yerine "y" kullanılmıştır. kendüye 45a 6, 57a 2, 70b 17..

Birkaç örnekte ise, zamir n'si (pronominal) kullanılmamıştır. bularuñ 31b 1, kendüden 33b 11, şular 44a 3, olar 64a 13-14 .

12 . -ki Aitlik Eki : Metnimizde ince ünlülü kelimelerde -ki , kalın ünlülü kelimelerde -ğı olarak kullanılmıştır .

dibindeki 40b 10, evvelki 58b 1, ilerüki 57a 8, yanındaki 34b 14, budagındaki 40b 10, arandığı 49b 4, sakardığı 62b 1 .

13. -cuğaz/ -cügez : İsimden isim yapan ve bugünkü -cağız/-ceğiz ekinin yerine kullanılan bu ek metnimizde üç örnekte görülmektedir.

itcügez 44a 8-16, 44b 1, kulcuğaz 49a 5-9-15, 49b 1, elcügezlerle 50b 14 .

14. -rağ/-rek : Dahalık ifade eden ve bugün unutulmuş olan bu isimden isim yapma ekinin metnimizde üç örneği vardır.

yigrek 40b 13, 56a 10, acıbrağ 52b 3, katıraq 62a 14 .

15. -uğ/-ük : Eski Türkçe'deki fiilden isim yapma eki -uğ/-ük metnimizde de devam etmektedir.

artuğ 35a 8-10, 55a 10, ayruğ 40b 2, 57b 6, açuğ 47a 9, kesük 53a 13, düşük 59a 12, yazuğ 66b 15 gibi.

16. -cağ/-cek : Fiilden isim yapan bu ekin metnimizde iki örneği vardır.

sınucağ 43b 5, bürüncek 61b 11 .

17 . -ur/-ür : Bu faktitif ekinin metnimizde tek istisnası haricinde yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır. çıkaruram 43b 8, bişürür 46b 8, geçürdi 51a 3

baturursa 50b 17, batırmağıçun 67b 14 örneğinde ise, fiile -ır şeklinde düz ünlüyle eklenmiştir.

18. Akuzatif Eki : Metnimizde, aslında olduğu gibi üç türlü akuzatif eki görülmektedir.

a) Sadece düz şekli kullanılan -ı/-i akuzatif eki: gönlini 43a 13, suçunu 50a 10, korkusunu 65b 3 .

b) Bugün artık kullanılmayan, iyelik eklerinden sonra gelen -n akuzatif eki : çıbuğların 34b 5, ayagın 34b 6, işin 38b 12, ağzın 65a 13, sözün 66b 13.

c) Yalnız, bazı zamirlerden sonra gelen -nı/-ni akuzatif eki : bunu 49a 1-5, anı 49b 13-16 .

19. Ablatif Eki : Metnimizde, Eski Anadolu Türkçesi'ne uygun olarak -dan/-den ablatif eki kullanılmıştır. Yalnız iki örnekte eski -dın/-din ablatif ekine rastlanmıştır: kıbledin 44b 1, gökdin 40a 16, klişeleşmiş olarak öndin kelimesinde de bu ablatif eki görülmektedir: öndin 31a 7, 47a 8, 56a 4, 56b 1.

20. Instrumental Eki : Bugün canlılığını kaybetmiş bulunan -n instrumental eki metnimizde görülmektedir: yayan 45a 12, gündüzün 49a 3, yazın 59b 2, varın 66b 3.

21. İşaret Sıfatları : Metnimizde işaret sıfatı olarak "ol" ve "şol" sıkça kullanılmıştır. "şu" sıfat olarak hiç kullanılmamıştır. "o" ise, altı yerde kullanılmıştır : o âlimler 37a 15, o haşş kullar 61b 16, o rahmāna 69b 6, o biçāreyi 70a 7, o dervīş 70a 16, o perverd-kārum 70b 13 .

22. Çokluk 3. Şahıs Zamiri : Metnimizde, genellikle "anlar" şeklinde kullanılan çokluk 3. şahıs zamiri iki defa "olar" şeklinde kullanılmıştır: olar 64a 13-14.

23. Edatlar : Metnimizde oldukça çok ve çeşitli edatlar vardır. Dikkati çeken ve bugünkünden farklı olan edatlar aşağıya çıkarılmıştır :

A- Ünlem Edatları

a) Seslenme Edatları : iy 56a 1, 61b 2, 43b 2; yā 32a 13, 55b 17, 69b 16 ; ilāhī 42b 17, 45b 13, 63a 15.

b) Gösterme Edatları : tā 65a 13, 69b 15; uş 39b 1, 46b 15 ; işbu 37a 6, 41b 4, 66b 11.

c) Ünlemler : vāy 32a 5.

d) Cevap Edatları : belī 35b 3, 36b 12, 64b 7.

B- Bağlama Edatları

a) Sıralama Edatları : ve 31b 16, 38a 10; ile 52a 1, 56b 3 ; u/ü 49a 8, 58a 13 ; dağı 54b 6-7, 56b 2.

b) Denkleştirme Edatları : yā 35b 5, 47b 4 ; yāhūz/yāhod 52a 8, 55b 6.

c) Karşılaştırma Edatları : kaçan....kaçan 37a 11 ; gāh....gāh 54a 5; zihī....zihī 42b 9.

ç) Cümlebaşı Edatları : çün 49b 11, 57b 11 ; çünki 60b 7, 70a 8 ; pes 39b 4, 62b 16 ; līkin 63a 7 ; velīkin 63a 4 ; belki 48b 6, 56b 9 ; bāri 56a 1, 51b 4 ; hergiz 53a 7, 53b 2 ; zīra 54b 1, 65a 2.

d) Netice ve İzah Edatları : ki 56a 13, 56b 6 ; kim 34b 14, 52b 13 ; ammā 38a 5, 36b 4 ; niçe ki 40a 8,

53b 1 ; nite ki 45a 17,53a 16 ; nitekim 34a 11 ; ya'nî
33b 2,44b 7 .

e) Şarta ve Dereceye Bağlama Edatları : illā
32a 5,37b 2 ; tā 45a 1,63b 4 ; tā ki 32a 3 ; kâşki 60a 5,
65b 11 ; keşke 49a 17 .

f) Kuvvetlendirme Edatları : da/de 34a 12,
47a 13,33b 11,57a 17,65a 11,66b 14-17,69b 15 ; dağı
32b 3, 40b 11 ; hod/hüz 44a 2,56b 8.

G- Son Çekim Edatları :

bile 65a 15,67a 4 ; birle 32a 15,56a 17 ; degin
39a 1,53b 1 ; gibi 56b 17,58a 11 ; kadar 36b 13, 36b 15;
soñra 39a 6,43b 11 ; ile 49a 9,51b 3 ; artuk 44b 10,53b
12 ; ötri 46b 4 ; berü 48a 10,58a 1 ; için 33b 13,56b 7.

24. -vuz/-vüz : İstek ve şart çekimlerinde
çokluk 1.şahıs eki, metnimizde daima -vuz/-vüz'dür :
olursavuz 44a 7 , eyleyevüz 47b 17 , boğazlada-
vuz 55b 3 , ölürsevüz 69b 11 , çıkaravuz 70a 3 .

25. -van/-ven/-vam/-vem : Metnimizde,şahıs za-
miri kaynaklı 1.Teklik şahıs bildirme ekleri olan -van/
-ven/-vam/-vem eklerine rastlamaktayız : dostvan 55a 5,
yigregiven 55b 11, silāhdārıvam 60a 4.

26. Soru Eki : Metnimizde daima düz ünlü ile
kullanılmıştır : gördüñ mi 32a 1,unıtdüñ mı 55b 1, ar-
turmadum mı 57a 10, görür mi 66b 12 .

27. -mısa/-mıssa : İsimlerden birleşik fiil ya-
pan ve ol- yardımcı fiili mânâ ve görevinde kullanılan

bu ekin üç örnekte isime, bir örnekte de çekimli fiile getirilmiş şekline metnimizde rastladık.

varmıssa 51b 3, rikābdārımısam 60a 5, laṭīfımissa 67a 11, toğırmamışmıssayıdı 65b 12.

28. Birleşik Çekimler : Metnimizde, birleşik çekimler, bugünkü gibi i- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Bu çekimlerde de, genellikle "i" ünlüsü korunmaktadır. Fakat "i" ünlüsünün düştüğü örnekler de, metinde görülmektedir : işerdi 41a 8, alurlardı 52a 10, koşalardı 53b 4, gülişürlerdi 52a 10 gibi.

29. Yeterlilik Fiili : Metnimizde, yeterlilik fiilinin olumlusu için bil- yardımcı fiili kullanılmaktadır. Olumsuzu için ise, u- fiili kullanılmaktadır. Gerindium olarak da a, e, ı, i kullanılmıştır: alamadı 40a 11, yiñemezdi 41a 8, dönderimezler 44a 10, üzemedi 52b 12 gibi.

Bunun yanında iki örnekte, yeterlilik fiilinin olumsuzu bil- yardımcı fiiline olumsuzluk eki getirilerek yapılmıştır : görebilmeyeyidi 54a 10, söyleyibilmez 41b 1.

30. Tekrar Grupları : Metnimizde, aynen tekrar grupları oldukça sık olarak kullanılmıştır. Eş anlamlı ve zıt anlamlı tekrar gruplarına rastlanamamıştır. İlaveli tekrar gruplarının ise tek örneği vardır :

issi issi 53a 10, vakt vakt 53a 10, tabaka tabaka 57b 13, yol yol 58a 15 , biñ biñ bölük bölük 64b 2, toptolu 50b 9 gibi.

31. Yer Tamlayıcısı Değişiklikleri :

a) Metnimizde aşağıdaki örneklerde fiiller ablatifli yer tamlayıcısı almaları gerekirken lokatifli yer tamlayıcısı almışlardır :

‘İsā bir makamda geçeridi 70a 5,

Hasan'ı tutagında öpdü 55a 17,

Hüseyn'i boynında öpdü 55a 17,

Cigeri ağzında gele 55b 3.

b) Aşağıdaki örneklerde de, bugün datifle bağlanan bazı fiillerin,metinde lokatifle bağlandıkları görülmektedir :

üstinde kodı 37a 17, gönülde sigmaz 43b 9,
içünde kosalardı 53b 4, öñinde kodı 61b 6.

32. Aşağıdaki üç örnekte, çokluk bildiren sayı sıfatlarından sonra, çokluk eki almış isimler kullanılmıştır : iki tāvüslar 34b 9, elli ‘avretler 61a 2, kırk ‘avretler 61a 2.

S Ö Z L Ü K

A

‘ābid	(46a 5)	: İbâdet eden, tapınan.
‘acem	(40b 16)	: Arap olmayanlar.
‘acîbrak	(52b 3)	: Çok tuhaf.
‘adâvet	(42a 5)	: Düşmanlık.
‘adl	(52b 2)	: Adâlet, doğruluk.
āgâz kılmak	(70a 16)	: Başlamak.
agdurmak	(34b 5)	: Kaldırmak, yukarı çıkarmak.
agu	(55b 2)	: Zehir.
agyâr	(65b 13)	: Düşman, yabancı, el.
āh	(70b 16)	: Ağlama, inleme.
āhır	(31a 16)	: En sonraki, son.
‘akīm yili	(59a 13)	: Batıdan esen, yağmur getirmeyen bir rüzgâr.
āl	(65b 14)	: Soy, sülâle, âile.
āla	(62a 6)	: İhsanlar, bahşişler.
‘alem	(34a 16)	: Bayrak, sancak.
alma	(31a 3)	: Elma.
alu kalmak	(37a 4)	: Geri kalmak, aşağı kalmak.
amān bitisi	(39b 8)	: Can kurtarma yazısı, anlaşma senedi.
amān dilemek	(21a 7)	: Bağışlanmayı istemek.
‘amel	(31a 17)	: İş, niyet, ibâdet.
andağ	(52a 6)	: O anda, hemen, derhal.
andan	(35b 15)	: Ondân sonra.

añmak	(56a 7)	: Sözüni etmek,bahsetmek.
añramak	(34b 8)	: Homurtulu ses çıkarmak,kükremek.
ansuz	(31a 9)	: Onsuz,o olmadan.
Antakıyya	(34b 16)	: Belkıs'ın yaşadığı şehir.
anuk	(33b 11)	: Hazır,mevcut.
‘ār	(30b 17)	: Utanma duygusu,edep.
‘Araşat	(60b 3)	: Mahşer yeri.
ārāyiş	(41b 16)	: Süs,süsleme,bezek,ziynet.
arhun	(36a 13)	: Aheste,yavaş,sessiz.
arı	(43b 10)	: Temiz,pâk,müberrâ.
arış	(59b 16)	: Bir uzunluk ölçüsü,arşın.
arkuncak	(49b 2)	: Yavaşça,hafifçe,sessizce.
‘arş	(32a 14)	: Göğün dokuzuncu katı.
arşun	(34a 14)	: Bir uzunluk ölçüsü,arşın.
artuk	(33b 4)	: 1- Başka,gayrı.
	(35a 8)	: 2- Fazla,üstün,çok.
aru	(53a 1)	: Balarısı.
‘aşā	(43b 5)	: Baston,değnek.
āşār	(65a 11)	: Eserler.
aşhāb	(65b 16)	: Peygamber etrafındaki kişiler.
aşşı (assı)	(32a 6)	: Fayda,yarar.
āşikāre	(42a 3)	: Açık,mevdanda,gizli olmayan.
aşurmak	(64a 8)	: Birşeyin üstünden atlama,aşırtma.
āvāre	(43b 14)	: Serseri,boş gezen,işsiz.
āvāz	(36a 15)	: Ses,ün.
avınmak	(32b 10)	: Teselli bulmak,oyalanmak.

‘avret	(61a 2)	: Kadın,avrat.
avurdmak	(69a 14)	: Sohbet etmek,konuşmak.
‘ayān kılmak	(50b 7)	: Açıklamak,ortaya koymak.
aydın eylemek	(34a 16)	: Işıklandırmak,aydınlatmak.
‘aynü'l-hayāt	(35b 3)	: Hayat pınarı,ebedî hayat ba- ğışlayan efsânevî su.
ayruk	(37b 17)	: Başka.
ayruksı	(53a 11)	: Başka,başka türlü.
azmak	(51a 8)	: Çığırından çıkmak, şaşırmaq.
	(36a 10)	: 2- Ayrı düşmek.
a‘zā	(50b 11)	: Üye.
‘azîmet	(35b 4)	: Büyüklük,ululuk.

B

bahādurlık	(53a 1)	: Cesurluk,yiğitlik.
bahıllık	(54b 10)	: Cimrilik,hasıslık.
baş	(38a 12)	: Yara,çıban.
bātıll	(68a 14)	: Boş,beyhûde,yalan.
bātın	(70b 5)	: İç,içyüzü.
bay	(51a 2)	: Zengin,soylu.
bayığı	(48a 8)	: Önceki,eskisi gibi.
bayık	(33b 10)	: Açık,belli,gerçek,kuşkusuz.
bāzār	(43a 16)	: Alışveriş.
belî	(35b 3)	: Evet.
bellemek	(64b 15)	: Ezberlemek,iyi bilmek.

beñzeş	(57a 1)	: Eş, benzer.
berât	(39b 12)	: Rütbe, nişan, imtiyaz fermanı.
ber-guyi ber-guyi	(49b 14)	: Söyleyiş üzere. başkası
berk	(58a 15)	: Sağlam, sıkı, kuvvetli.
berkitmek	(36b 8)	: Sağlamlaştırmak, bağlamak.
beşirek	(59a 15)	: Tüylü ve besili erkek deve.
beşâret	(44b 3)	: Müjde, muştı.
bevl	(41a 10)	: İdrar, sidik.
beyân kılmak	(41b 3)	: Arz etmek.
beyger	(51b 11)	: Beygir, dişi at.
beyni	(52a 4)	: Beyin.
bezemek	(39b 17)	: Süslemek, donatmak.
bıñar	(35b 3)	: Kaynak su, pınar.
bid'at	(54b 6)	: Peygamber zamanından sonra dinde meydana çıkan şeyler.
bîl	(70a 3)	: Çapa, bel.
bile	(37a 11)	: Beraber, birlikte.
billür	(58a 8)	: Saf ve temiz beyaz cam.
bilü	(57a 6)	: 1- Zihin, fikir.
	(62b 16)	: 2- Bilgi, ilim, idrâk, irfân.
biñer	(36a 4)	: Binici.
biregü	(50b 17)	: Bir kimse, başkası.
birle	(31a 6)	: İle, beraber, birlikte.
birlemek	(69a 1)	: Birliğini kabul etmek.
bir niceler	(32b 8)	: Bazıları.
biti	(39b 11)	: 1- Yazılmış şey, senet, belge.
	(49a 11)	: 2- Amel defteri.

bī-zār	(33b 14)	: Rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün.
boğça	(31b 5)	: Bohça, torba.
buğgu	(39a 9)	: Bir bıçak türü.
bunda	(36b 10)	: Buraya, burada.
bunduk	(66b 8)	: Fındık.
Burak	(32a 14)	: Hz.Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek.
burc	(40a 9)	: 1- Kale, hisar çıkıntısı, kule.
	(60a 11)	: 2- Herhangi bir şekil gösteren özel ad verilen yıldızlar.
burmak	(55b 5)	: Bükmek, koparmak.
buyruk	(33b 11)	: Emir, ferman.
bühtān	(33b 15)	: Yalan, iftira.
bükilmek	(51a 5)	: Hareket etmek.
bünyaz	(36b 12)	: Bina, yapı, inşaat.
bürhān	(68b 5)	: Delil, ispat, tanık.
bürüncek	(61b 11)	: Baş örtüsü, çarşaf.

C

cāfi	(61b 16)	: Cefa eden.
cān-ver	(36a 7)	: Canlı, yaşayan, kara hayvanları.
	(63a 7)	: Zararlı hayvan.
cāme-dār	(61b 8)	: Elbiseyi muhafaza eden kimse.
cāzu	(69b 8)	: Cadı, sihirbaz, büyücü.
cetük	(70a 3)	: Kedi.

cevāhir	(70b 4)	: Cevherler.
cihez	(61a 17)	: Gelin eşyası, çeyiz.
cinnī	(34a 13)	: Cin mensupları.
cirāhat	(70a 10)	: İrin, yara.
cirm	(60b 6)	: Cisim, hacim.

Ç

çāder	(61b 11)	: Kadınların başlarına örttük- leri büyük beyaz bez.
çaķşaşmak	(37b 5)	: Şırıldamak, suyun çağlaması.
çalap	(43a 6)	: Tanrı, Allah.
çāşnī	(55a 1)	: Lezzet, tat, çeşni.
çerāg	(34a 16)	: Fitol, mum.
çeri	(35a 11)	: Asker, ordu.
çevre dönme	(34b 8)	: Etrafta dolaşmak.
çeynemek	(64a 10)	: Çiğnemek, ezmek.
çıbuç	(34b 5)	: Dal.
çökermek	(50b 7)	: Oturtmak.
çölmek	(44b 8)	: Bir tür toprak kap, çölmek.
çöngelmek	(57a 7)	: Zayıflamak, gücünü yitirmek.
çukal	(52a 2)	: Savaşlarda, savaşçıların giydik- leri zırhlı bir giysi. Bir çe- şidi de atların üstlerine ör- tülürdü.

D

daķık	(31a 5)	: İnce, ufak, duyulmaz, tutulmaz.
dane	(68a 6)	: Tohum, çekirdek, buğday tanesi.
dapa	(48b 17)	: Taraf, yön.
darlıĝanmak	(32a 14)	: Mustarip olmak, bunalmak.
dārü'l-celāl	(42b 3)	: Güzellik evi, cennet.
daşra	(35a 6)	: Dışarı.
daşra okımak	(31a 12)	: Dışarıya çağırarak.
dāyim	(33b 2)	: Devamlı, daima.
da'vī	(32a 8)	: Dava.
deĝmek	(32a 6)	: Ulaşmak, varmak.
delīl	(34a 7)	: Şahit, belge.
dem	(43a 2)	: An.
depe	(51a 6)	: Baş, tepe.
depelemek	(39a 12)	: Çiğnemek, öldürmek.
depredmek	(59b 14)	: Hareket ettirmek, kımıldatmak.
derecāt	(45a 15)	: En yukarı basamaklar.
der-gāh	(51a 3)	: Tekke.
derekāt	(45a 15)	: En aşağı basamaklar.
destūr	(48a 13)	: İzin, müsaade, ruhsat.
deşmek	(39a 14)	: Yarmak, yarıp açmak.
dınmak	(65a 7)	: Ses çıkarmak.
dil-rīş	(70a 12)	: Yüreĝi yaralı, dertli.
dinermek	(45b 15)	: Tutmamak, ayakta duramamak.
dimāĝ	(51b 14)	: Beyin, akıl, suur.

diri dutmak	(33a 4)	: Yerine getirmek.
diri kılmak	(55a 13)	: İhyâ etmek.
dirmek	(35b 13)	: Toplamak,dermek,derlemek.
dīv	(34a 13)	: Dev.
dīvār	(35a 2)	: Duvar.
divşürmek	(35b 9)	: Toplamak,devşirmek.
dokınmak	(35a 7)	: Ulaşmak,varmak.
durı gelmek	(49a 15)	: Ayaga kalkmak.
dutkun	(62b 7)	: Esir,tutsak.
dutmak	(65a 14)	: İstila etmek,kaplamak.
dükeli	(33a 11)	: Tamamı,hepsi.
dün	(35b 15)	: Gece.
düşmek	(50b 6)	: Konmak,inmek,nüzul etmek.
düş olmak	(43b 12)	: Yönelmek.
düşük kılmak	(59a 12)	: Kolaylaştırmak.
dütün	(35b 14)	: Duman.
düzilmek	(57b 6)	: İntizama girmek,sıralanmak.
düzmek	(52a 16)	: Yapmak,tanzim etmek.

E

Ebābil kuşu	(53a 2)	: Kur'ân'da "Fil" suresinde sö- zü edilen kuş,dağ kırlangıcı.
ebed	(35b 5)	: Sonu olmayan gelecek zaman.
egin	(57b 1)	: Sirt,arka.
egmek	(57a 11)	: Egitmek,meylettirmek.

egridmek	(40a 11)	: Yanlış yola götürmek, kötülük düşünmek.
ehl-i hizlān	(33b 10)	: Yardımcısız, kimsesiz.
ejdehālık	(53a 3)	: Ejderhālık.
en'ām	(57a 8)	: Bazı âyet ve sûreleri ihtivâ eden dinî duâ kitabı.
encir	(38b 10)	: İncir.
envā'i	(70a 10)	: Çeşitli, türlü.
er-güzīn	(36a 4)	: Seçkin kişiler, yigitler.
erzān	(70a 15)	: Lâyük, uygun.
eslemek	(39a 7)	: Dinlememek, kabul etmemek, baş eğmemek.
eşr	(48b 14)	: Nişan, alâmet.
esrük	(40a 6)	: Sarhoş, ayyaş.
etmek	(39b 6)	: Ekme k.
evvelki	(58b 17)	: Birinci, ilk.
eyitmek	(35a 17)	: Söylemek.
eyle	(55a 5)	: Oyle.
eyü	(56b 3)	: İyi.

F

faḥr	(52a 8)	: 1- Büyüklük, ululuk.
	(30b 8)	: 2- Fazilet, erdem.
fāhir	(43b 2)	: Kıymetli, değerli.
fakr	(53b 9)	: Fakirlik, yoksulluk.

fāriğ	(38b 12)	: Rahat, âsûde.
fażl	(37b 11)	: İyilik, fazilet, erdem.
fersaḥ	(35a 12)	: Muhtelif mesâfelere tekabül eden uzunluk ölçüsü.
fesād	(36a 1)	: Bozukluk, fitnelik.
feylesofār	(37b 15)	: Felsefe ile uğraşan.
fi'l-hāl	(46a 9)	: Bu anda, hemen, şimdi.
firāk	(54a 6)	: Hüzün, keder, sıkıntı.
fir'avn	(57b 8)	: Eski Mısır'da hükümdarlara verilen ünvan.
firūze	(58a 4)	: Açık mavi renkli ve değerli bir yüzük taşı.
fülān	(49a 9)	: Herhangi bir şahıs.

G

ğaf	(37b 9)	: Gâfillik, ihtiyatsızlık.
ğaflet	(37b 8)	: Boş bulunma, dikkatsizlik.
ğafūr	(56b 15)	: Suç bağışlayan, merhametli.
ğammāz	(64a 16)	: Birine iftira eden, fitneci.
ğarāyib	(31a 4)	: Tuhaf, şaşılacak şey.
ğarāz	(56b 9)	: Hedef, gaye, maksat.
ğark olmak	(61a 7)	: Batmak, boğulmak.
ğāşiye	(60a 4)	: Örtü, zar, perde.
ğayb	(42b 2)	: Gizli olan, belirsiz.
geç durmak	(69a 15)	: Geçmek.

geçmek	(46a 15)	: Ölmek.
gedāy	(33a 8)	: Yoksul, fakir.
geñez	(67b 3)	: Kolay, basit.
geñsüz	(65a 2)	: İstemeyerek, ister istemez.
gerden-keş	(41a 16)	: Boyun eğen.
giriftār	(43a 11)	: Tutulmuş, esir, tutkun.
givürmek	(62b 1)	: Koymak, yerleştirmek.
göç kılmak	(31a 17)	: Ölmek, bu dünyadan ayrılmak.
gögercin	(34b 10)	: Güvercin.
gökcek	(49b 14)	: Güzel, güzel yüzlü.
gönlek	(64a 13)	: Gömlek.
götürmek	(65b 5)	: Yukarı kaldırmak.
göynümek	(50a 4)	: Yanmak, tutuşmak.
gözgü	(44a 1)	: Ayna.
gözi kıyruğı	(43b 14)	: Göz ucu.
gufrān	(48b 10)	: Affetme, merhamet etme.
gūn	(70a 17)	: Yol, tarz, gidiş.
gūr	(31a 17)	: Mezar, kabir.
güşşa	(42b 11)	: Keder, kaygı, tasa.
gündoğusu	(35b 13)	: Şark, doğu.
günici	(55b 11)	: Kıskanç, hasetçi.
günimek	(55b 12)	: Kıskanmak, çekememek.

H

ḥabīr	(60b 2)	: Taze, yeni.
ḥacīl	(42a 13)	: Utanmış, yüzü kızarmış.

ḥalāvet	(62a 5)	: Tatlılık,şirinlik,zevk.
ḥalāyık	(34a 6)	: Yarattılmışlar,canlılar.
ḥāli dönmek	(46a 13)	: Durumu değişmek.
ḥālik	(42b 10)	: Yaratan,yoktan var eden,Allah.
ḥāli olmak	(49a 8)	: Sahipsiz olmak,boş olmak.
ḥall eylemek	(43b 16)	: Çözmek,neticeye varmak.
ḥalvet	(43b 3)	: Yalnız,tenha.
ḥarīr	(30b 5)	: 1- İpek.
	(34b 10)	: 2- İpekböceği.
ḥāş	(33b 3)	: Saf,halis.
ḥasbī	(62b 7)	: Parasız,bedava.
ḥased	(41a 8)	: Kıskançlık,çekememezlik.
ḥāşıl	(45b 10)	: Meydana gelen,çıkan,türeyen.
ḥaşḥāş	(36b 5)	: Kapsüllerinden afyon,tohumlarından yağ çıkarılan bir bitki.
ḥatır	(30b 3)	: Zihin,fikir.
ḥatm	(44a 7)	: Bitirme.
ḥayā	(62a 4)	: Utanma,sıkılma,edep,Allah korkusu,namus duygusu.
ḥayf	(31b 11)	: Yazık,heyhat.
helāk	(39b 3)	: Mahvolma,harcanma,ölme.
hemīşe	(35a 16)	: Daima,her vakit.
her çend	(33a 10)	: Her ne zaman.
hergiz	(50a 13)	: Asla,katiyyen,hiçbir vakit.
hezār	(50b 10)	: Bin.
ḥicāb	(42b 7)	: Ortü,perde.

h̄ilāf	(38a 5)	: Karşı, zıt.
h̄ilāf-ı 'ādet	(49a 16)	: Geleneğe ters düşmek.
h̄il'at	(43b 8)	: Padişahlara giydirilen süslü elbise, kaftan.
himmet	(50a 11)	: Ermiş kişilerin tesiri.
h̄ıṭāb	(32a 13)	: Söyleme, söz.
h̄izlān	(54b 6)	: Yardımcısız.
h̄or	(66a 17)	: Ehemmiyetsiz, degersiz, bayağı.
h̄üb	(42a 13)	: Güzel, hoş, iyi.
h̄ulk	(43b 10)	: Huy, tabiat.
h̄ün	(57a 9)	: Kan, öldürme, öc.
h̄ür	(42a 5)	: Ahu gözlüler, cennet kızları.
h̄üccet	(30b 7)	: Seçkin âlimlere verilen ünvan.
h̄ümā	(50a 15)	: Saadet, mutluluk.

|

ıca ıca	(40a 3)	: Yavaş yavaş.
ılduz	(41b 5)	: Yıldız.
ıraq	(45a 3)	: Uzak.
ısmarlamak	(39b 14)	: Havale etmek.

;

ibtilā	(70a 12)	: Düşkünlük.
ihlās	(54b 8)	: Halis, temiz, doğru, samimi.

ihsān	(56b 16)	: İyilik etme,bağışlama.
ihtisār	(54a 10)	: Kısaltma,sadeleştirme.
ihtiyār	(46b 13)	: İnsanın elinde olan şeyler.
ikileyin	(38a 4)	: 1- İkinci kez,ikinci olarak.
	(36b 15)	: 2- Ondan sonra.
ikrār	(51b 15)	: Saklamayıp söyleme,bildirme.
il	(36a 7)	: Diyar,memleket,ülke,el.
ilerü	(31b 3)	: Önce,evvel,mukaddem.
ileyen	(55b 16)	: Yayvan çamaşır kabı,legen.
ilm-i hāl	(56b 6)	: Din kâidelerini öğreten kitap.
imāme	(60a 4)	: Sarık.
imāret	(43a 6)	: Bayındırlık,umran.
imdi	(32b 3)	: Şimdi.
imlemek	(53a 14)	: Hastalığın iyi olması.
in	(35a 12)	: En,genişlik.
ināyet	(52b 12)	: Lütuf,ihsan,iyilik.
incimek	(63a 15)	: Zahmet çekmek,yorulmak.
incidmek	(63a 16)	: Zahmet çektirmek.
incük	(40b 8)	: Dizkapağı ile topuk arasındaki kemik.
iñen	(67a 13)	: Çok,pek,gayet ziyade.
iñilemek	(70b 5)	: İnlemek,sızlamak.
irmek	(37b 4)	: Ermek,ulaşmak.
İrem	(45a 9)	: Add kavmi zamanında Şeddat tarafından cennete benzetilerek yapılan bahçe.

irte	(40a 8)	: Ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı.
irürmek	(42a 9)	: Ulaştırmak, eriştirmek.
is	(33a 11)	: Sahip.
issi	(32a 2)	: Sıcak.
isti'ānet	(31a 3)	: Yardım isteme.
istigfār	(51a 7)	: Günahın bağışlanmasını isteme, tövbe etme.
istimā'	(70b 10)	: Dinlenme, işitme, işitilme.
istiskā	(48b 13)	: Yağmur duası.
işbu	(31b 6)	: İşte bu.
işik	(44a 16)	: Eşik.
ittifāk	(61a 13)	: Birleşme, uyuşma, sözleşme.
'izz	(47a 12)	: Yücelik, ululuk.

K

ķabz	(55a 3)	: Azrail tarafından ruhun teslim alınması, ölme.
ķabza	(33b 9)	: Tutacak yer, sap.
ķaçan	(31a 17)	: Ne zaman, her ne zaman.
ķadim	(53b 9)	: Ayak basan, ulaşan, varan.
ķadīm	(30b 10)	: Eski, eski zaman.
ķādir	(44b 10)	: Kudret sahibi, kudretli.
ķadīr	(44b 9)	: Tükenmez kudret sahibi, Allah.
ķakımak	(51a 13)	: Öfkelenmek, kızmak, usanmak.

ḳāl	(56b 7)	: Söz, laf.
ḳal'a	(52b 1)	: Kale, hisar.
ḳalıñ	(41b 9)	: Sık, yoğun, derin.
ḳal'ī	(59a 17)	: Kökünden çekip çıkarma.
ḳalp	(56a 13)	: Sahte, gerçek olmayan.
ḳamu	(52b 15)	: Bütün, hep, hepsi.
ḳān	(37b 8)	: Maden ocağı.
ḳançaru	(58a 3)	: Nereye, ne tarafa.
ḳanda	(33a 16)	: Nerede.
ḳandan	(42b 14)	: Nereden.
ḳanı	(42b 17)	: Hani, nerede.
ḳankı	(33a 2)	: Hangi, hangisi.
ḳarañulık	(35b 7)	: Karanlık.
ḳaravaş	(43b 17)	: Cariye, hizmetçi, kul.
ḳarı	(40a 12)	: Yaşlı.
ḳarlaguç	(36b 8)	: Kırlangıç.
ḳārūre	(58b 10)	: Sırçadan yapılan kap.
ḳat	(32a 17)	: Makam, huzur.
ḳatı	(32a 2)	: Çok, fazla.
ḳatırak	(62a 14)	: Çok katı, şiddetli, çok sert.
ḳatre	(41b 12)	: Damla.
ḳavī	(52b 13)	: Kuvvetli, güçlü, güvenilir.
ḳavl	(66a 14)	: Söz, anlaşma.
ḳayd	(70a 15)	: Düşünce, endişe.
ḳāyim	(60a 2)	: Ayakta duran.
ḳayu	(46b 9)	: Kaygı, tasa.

ķazzāzlık	(53a 1)	: İpekçilik, ipek işleyip, satan.
kebelek	(60b 14)	: Kelebek.
kebīr	(30b 7)	: Büyük, ulu.
keffāret	(63b 4)	: Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan şey.
kelām	(63b 9)	: Söz, lakırdı.
keleci	(57b 2)	: Söz, laf, lakırdı.
keleci eylemek	(57b 1)	: Muhabbet etmek, konuşmak.
kemāl	(50b 11)	: Olgun.
kemter	(30b 8)	: İtibarsız, hakir.
kendüle	(35b 5)	: Kendi kendine.
kendüzi	(40a 1)	: Kendisi.
kerāmet	(57a 9)	: Kerem, bağış, ikram, ağırlama.
kerīm	(56a 16)	: Cömert, ulu.
kerkes	(34b 3)	: Akbaba.
kerrübī	(58b 17)	: Meleklerin büyüğü.
key	(51b 12)	: Muhteşem, ulu, olgun.
kezbānū	(43b 15)	: Sevgili.
ķılmak	(36a 9)	: Yapmak, etmek, eylemek.
ķırañ	(65b 1)	: Kenar, kıyı, uç, sınır, çevre.
ķırgıl	(63b 8)	: Saçına sakalına kır düşmüş.
ķırmak	(40b 1)	: Oldürmek, telef etmek.
ķıtal	(38a 5)	: Vuruşma, savaş.
ķibriyā	(48b 14)	: Büyüklük, ululuk. Allah'ın sıfatı.
ķiçi	(32a 10)	: Küçük.
ķoca	(63b 7)	: Yaşlı.

koşullık	(45a 6)	: Komşuluk.
koşmak	(64a 7)	: 1-Ayağa kalkmak, haşrolmak.
	(31a 6)	: 2-Harekete geçmek, fırlamak.
	(39b 13)	: 3-Meydana çıkmak.
koşmak	(38a 10)	: Arkadaş olarak vermek.
kovalaşmak	(61a 2)	: Arkadan çekiştirme, dedikodu.
kovıcı	(64a 13)	: Münafık, gammad.
kulavuz	(41b 5)	: Kılavuz, rehber.
kur	(65a 11)	: Mevkii, derece, mertebe.
kuşūr	(42a 5)	: Eksiklik, sakatlık.
kūşe	(61a 16)	: Köşe.
küllī	(41a 9)	: Umumi, bütün, hep.
künc	(70b 5)	: Köşe, bucak.
künk	(53b 7)	: Beton boru.
kürsī	(58b 12)	: Arşın altında bir düzlükte o- lan levh-i mahfuzun yeri.

Koş : saray
kopulm; kusur : Saraylar

L

laḥza	(48b 11)	: An.
lā'1	(34a 16)	: Kırmızı renkte değerli süs taşı.
laṭīf	(31a 5)	: Yumuşak, nazik.
lā-yezāllar	(70a 11)	: Zevalsizler, fani olmayanlar.
leşker	(43a 12)	: Asker.
leṭāyif	(40a 4)	: Güzel sözler, latifeler.
levh	(47b 7)	: Yassı düz levha.

M

ma' būd	(70a 17)	: Kendisine ibadet olunan, Allah.
mādde	(30b 10)	: Maya, cevher, asıl.
mağfiret	(57b 11)	: Allahın günah bağışlaması.
mağrib	(35a 10)	: Batı, batı tarafında olanlar.
maḥlūkāt	(50b 5)	: Yaratılmış şeyler.
māni'	(54a 7)	: Meneden, geri bıraktıran.
ma'nī	(47a 1)	: Mânâ.
mā'şiyet	(38a 11)	: Asîlik, isyan, günah.
maşhara	(39b 10)	: Maskara, soytarılık.
maşlahat	(35b 16)	: Ehemmiyetli.
maşrık	(35a 10)	: Doğu, doğuda kalanlar.
mecāz	(65a 10)	: Hakikat olmayan.
mecrūh	(40a 7)	: Yaralanmış.
Mecūsīler	(41a 7)	: Ateşe tapanlar.
melāmet	(60b 17)	: Ayıplama, kınama, azarlama.
melekūt	(60b 17)	: Ruh ve melek âlemi.
melikū'l-mevt	(46b 1)	: Ölüm meleği, Azrail.
mel'üne	(40a 7)	: Lanetlenmiş kadın.
men' eylemek	(33a 2)	: Yasak etme, durdurma, önleme.
mesel	(37b 3)	: Örnek, benzer.
mesh eylemek	(41a 2)	: Şeklini değiştirmek.
mevc	(47b 11)	: Dalga.
mıhlamak	(36b 8)	: Çivilemek.
miftāh	(31a 9)	: Anahtar.

mihnet	(42b 11)	: Zahmet, eziyet, gam, keder.
mihribān	(69b 13)	: Merhametli, şefkatli, güleryüzlü.
minkār	(70a 17)	: Yırtıcı kuş gagası.
mişl	(56b 17)	: Benzer, eş.
mu'ārīz	(54a 7)	: Karşı gelen.
mu'allāk	(59a 11)	: Havada boşta duran.
mu'aṭṭal	(34b 13)	: Bırakılmış, kullanılmaz, boş.
muhakkık	(55a 1)	: Hakikati, gerçeği arayan.
muhāl	(31a 9)	: Mümkün olmayan.
mukarreb	(41a 7)	: Yakın, yaklaşmış.
mukbil	(43a 12)	: İkbali, kutlu, mutlu.
mukīm	(37b 12)	: İkamet eden, oturan.
mukrib	(47b 12)	: Yakın
muntazır	(37a 9)	: İntizar eden, gözleyen, bekleyen.
muraşşa'	(31b 5)	: Kıymetli taşlarla bezenmiş.
musahḥar	(50a 3)	: Ele geçirilmiş.
muşibet	(45a 11)	: Felâket, ansızın gelen bela,
muştı	(48b 7)	: Müjde.
mutāba'āt	(50b 3)	: Uygunluk.
muṭi'	(43b 11)	: İtaat eden, boyun eğen.
mübāriz	(51b 12)	: Kuvvetli münakaşaya giren.
mübeddel	(70b 9)	: Tebdil edilmiş, değiştirilmiş.
mübtelā	(55b 8)	: Düşkün, tutkun.
mücāhidān	(58a 14)	: Din düşmanlarıyla savaşan.
mücāvır	(46a 1)	: Yurdunu terkedip Haremeyn-i şerifeyn'de vaktini geçiren.

müdde'ī	(32a 12)	: İddia eden, ayak direyen, davacı.
müfsīd	(49b 8)	: Bozan, fesat eden.
mülā'abe	(70a 7)	: Oynaşma, eğlenme.
mülhid	(70a 2)	: Allah'ı inkar eden, dinsiz.
münācāt	(38b 5)	: Allah'a dua etme, yalvarma.
münādī	(65a 16)	: Nida eden, tellal, müezzin.
münezzeh	(30b 2)	: Temiz, arı, saf.
münkād	(52a 15)	: Boyun eğer.
münkir	(64b 11)	: Tanrıya inanmayanlar.
mürsel	(62b 11)	: Gönderilmiş, yollanmış.
müsāvi	(66a 10)	: Eşit, denk, farksız.
müstāgnī	(33b 5)	: Gönlü tok, doyun.
müstahik	(31b 14)	: Haketmiş, kazanmış, layık.
müstakīm	(31a 2)	: Doğru, düz, dik.
müstecāb	(38b 4)	: Kabul olunmuş.
müstevlī	(43b 15)	: İstila eden, ele geçiren.
müşg	(62b 10)	: Misk.
müşkil	(43b 16)	: Güç, zor, çetin.
müşterī	(60a 4)	: Jüpiter ve Mars gezegenleri.
mütehayyir	(44b 16)	: Hayrette kalmış, şaşırılmış.
mütevātir	(70a 6)	: Ağızdan ağıza dolaşan.
müzeyyin	(60b 11)	: Süsleyen, tezyin eden.

N

nā-gāh	(70b 7)	: Ansızın, birdenbire.
--------	----------	------------------------

nahīf	(50b 16)	: Zayıf, arık.
nakī eylemek	(68b 16)	: Temizlemek, arındırmak.
na' ma	(62a 5)	: İhsan, bahşiş, nimet.
na' re urmak	(42b 11)	: Yükses sesle bağırarak.
naẓar-gāh	(43a 6)	: Bakılacak yer.
naẓar kılmak	(43b 7)	: Bakmak, gözlemek.
nāzil	(38a 8)	: Yukarıdan aşağıya inen.
necīb	(63a 15)	: Nesli pak olan.
nerdübān	(34b 5)	: Merdiven.
neşīd	(59a 1)	: Seçilmiş, şiir, manzume, beyit.
nevbet	(52a 8)	: Sıra, nöbet.
nidā	(47b 9)	: Çağırma, seslenme.
nifāk	(36b 14)	: İki yüzlülük, ara bozukluğu.
nişār	(48b 1)	: Saçma, serpmeye.
nübüvvet	(32a 8)	: Nebilik, peygamberlik.

0

od	(41b 7)	: Ateş.
oğlancuk	(52a 10)	: Küçük çocuk.
oğul	(37b 15)	: Evlat.
okımak	(41a 9)	: Davet etmek, çağırarak.
ol	(34b 15)	: O.
olmak	(38b 11)	: Hastalığın iyi olması.
ornadmak	(35a 6)	: Tesis etmek, yerine koymak, yerleştirmek.

Ö

ög	(68a 13)	: Akıl, zihin, hatır.
ögi gelmek	(47a 16)	: Akılı başına gelmek, ayılmak.
ögey	(39b 15)	: Öz olmayan, üvey.
öküş	(68b 14)	: Çok, fazla.
öñdin	(47a 8)	: Önce, ilk önce, önceden.
önegülik	(68a 16)	: İnat, inatçılık.
ötri	(46b 4)	: Dolayı, sebebiyle.
öyük	(62b 10)	: Değerli ve eski eser gömülü yer.
özdek	(40b 10)	: Esas, kök, gövde, öz.

P

pālūze	(50b 17)	: Pelte.
panbuğ	(42b 1)	: Pamuk.
pāsbānlık	(44a 17)	: Bekçilik.
perdedārlik	(52b 9)	: Perdecilik.
pes	(54b 16)	: Şimdi, o halde, bundan dolayı.
peşimān	(37b 5)	: Pişman.
pīl	(34a 17)	: Fil.

R

ra'd a'vān	(58b 1)	: Gök gürlemesi yardımıyla.
ra'iyyet	(31b 9)	: İdare altında olan halk.
rāy-gān	(45a 1)	: Bedava, parasız.

rāz	(67a 2)	: Gizlenen şey, sır.
renc	(42a 6)	: Ağrı, sızı, eziyet, sıkıntı.
rencūr	(70a 6)	: Hasta, derd çeken.
resūlü's-sakaleyn(32b 1)		: Hz.Muhammed'in sıfatı.
revān olmak	(43a 13)	: Yürümek, gitmek.
ribā	(64a 14)	: Faiz, tefecilik.
rikāb-dār	(60a 5)	: Üzengi tutan.
risāl	(31a 6)	: Küçük kitap.
riyā	(42a 8)	: Özü sözü bir olmama.
rubūlet	(60b 1)	: Allah'a mensup.
rūşen	(41b 4)	: Aydın, parlak.
rūz kılmak	(70a 9)	: Aydınlatmak.
rūzi	(42b 12)	: Rızık, azık, nasip.
rūzigār	(36a 5)	: Rūzgār.

S

şad	(60a 5)	: Yüz.
şadr	(52a 16)	: En iyi yer..
şağış	(48a 2)	: Sayı, adet, miktar.
şakalık	(53a 2)	: Su taşıyıcılığı.
şākılık	(40a 1)	: Kadeh, içki sunma işi.
şalāh	(68a 10)	: Rahatlık, barış.
şālih	(43b 7)	: Dinin emrettiği şeylere uyan.
şarsar	(59a 17)	: Şiddetli, gürültülü rūzgār.
şayru	(49a 9)	: Hasta, hastalık.
sebiktigin	(52a 16)	: Değersiz şahıs.

- sehl (53b 9) : Kolay,sade.
- sekül (54a 14) : Atın ayağında veya alnında bulunan beyazlık.
- Selsebīl (68a 6) : Cennet'te bir çeşme ve ırmak.
- seng-sār (70a 8) : Taşı bol yer,taşlı.
- ser-ger-dān (37a 14) : Başı dönen,sersem,şaşkın.
- serma-sār (42a 13) : Soğuk yer.
- server (47a 16) : Baş.başkan,reis.
- settārlik (33b 16) : Ayıpları örtme işi.Allah'ın sıfatı.
- sımak (44a 9) : 1- Kırmak,parçalamak.
(57b 6) : 2- Bozmak,dağıtmak.
(33b 17) : 3- Yerine getirmemek.
- sınucağ (43b 5) : Kırık.
- sīlī (51a 15) : Sille,tokat.
- sin (64a 7) : Mezar,kabir.
- siyāset-gāh (53a 12) : Siyaset bakımından öldürülmesi gereken kimselerin öldürüldüğü yer.
- sizmek (35b 7) : Hissetmek,sezmek.
- şovuk (53a 10) : Soğuk.
- söyinmek (46b 3) : Sönmek,parlaklığı gitmek.
- söykenmek (42b 3) : Dayanmak,yaslanmak.
- subaşı (35a 8) : Zabit,komutan.
- sun' (50b 5) : Tesir,kudret.
- şūr (37a 9) : Kıyamette Hz.İsrafil'in üfleyeceği boru.

sürür	(54b 16)	: Sevinç.
şuvarmak	(46a 5)	: Sulamak.
şuyınca	(35b 16)	: Ardından, izinden.
süci	(39b 7)	: Şarap, içki.
sünnet	(54b 6)	: Hz. Muhammed'in tasvipleri.
süñük	(31b 1)	: Kemik.

Ş

şād	(38b 5)	: Sevinçli, mutlu.
şāh	(52a 12)	: Kısım, damar.
şām	(60a 3)	: Akşam.
şefī*	(63b 4)	: Şefaath eden, birinin suçunun bağışlanması için yardım eden.
şekāvet	(45a 15)	: Bedbahtlık.
şems	(62b 2)	: Güneş.
şerīf	(30b 3)	: Şerefli, mübarek, soylu.
şerīk	(65a 2)	: Ortak.
şerr	(38b 15)	: Kötülük, fenalık.
şeyātin	(61b 17)	: Şeytanlar.
şirk	(65a 2)	: Allah'a ortak koşma.
şol	(45b 10)	: Şu.
şu'le	(35a 6)	: Alev, ateş, alaz, ışık.
şūm	(31b 12)	: Uğursuz.

T

ta'accüb	(44a 14)	: Şaşma, şaşıрма.
ta'ām	(45b 7)	: Yemek, aş.
tā'at	(35b 1)	: Allah'ın emirlerini yerine getirme, itaat.
taḥsīn	(42b 1)	: Güzel kılma, güzelleştirme.
taḳka	(57b 1)	: Başa giyilen bir çeşit başlık.
taḳrīb	(32a 11)	: Yaklaştırma.
taḳsīrlık	(49a 7)	: Kusur etme, kabahat, suç, günah.
ṭammak	(58a 1)	: Damlamak.
ṭamu	(32a 16)	: Cehennem.
tañlamak	(51b 1)	: Hayret etmek, şaşırmak.
ṭanuk	(67a 7)	: Şahit.
ṭarīḳ	(70a 8)	: Yol, usûl.
ṭarlığanmak	(59b 1)	: Mustarip olmak, sıkılmak.
tasalanmak	(32a 12)	: Rahatsızlanmak.
ṭavāf eylemek	(47b 12)	: Ka be'nin etrafını dolanmak.
ṭavar	(46b 8)	: Çiftlik hayvanları sürüsü.
tavuk	(65a 4)	: Horoz.
tāvūs	(34b 2)	: Tavus kuşu.
taẓarru'	(38b 2)	: Kendini alçaltarak yalvarma.
ta'zīm	(56a 8)	: Saygı gösterme, ikram etme.
tecellī	(42b 12)	: Allah lutfuna nail olma.
tefekür	(62a 3)	: Düşünme, zihin yorma.
teferrüc	(50a 12)	: Gezipti.

tekye	(42b 3)	: Tekke, dergâh.
tamâmet	(63b 9)	: Bütünlük.
ten-dürüst	(70b 15)	: Vücudu sağlam, diri, sağlıklı.
tesbîh eylemek	(45b 1)	: "Sübhanallah" kelimesini söyleyerek Allah'a ta zim etme.
teshîr	(69a 9)	: Ele geçirme, istila etme.
teşnî'	(32a 12)	: Çok ayıp ve çirkin bulma.
tevekkül	(36a 11)	: İşini Allah'a bırakıp kadere razı olma.
tevfîk	(54b 6)	: Allah'ın yardımına kavuşma.
te'vîl	(34a 2)	: Sözü çevirme, başka mânâ verme.
tîmâr	(53a 9)	: Yara bakımı, tedavi.
tîz	(62b 5)	: Çabuk, tez.
toñuz	(64a 8)	: Domuz.
toy	(41a 9)	: Düğün, eğlence, tören.
tuc	(57b 15)	: Tunç madeni.
tuñfe	(56a 11)	: Hediye, armağan.
tuñunmak	(60b 7)	: Kaybolmak, görünmez hale gelmek.
tuñuru gelmek	(38b 13)	: Ayağa kalkmak.
tūti	(50a 8)	: Dudu kuşu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş.

U

uç	(36b 13)	: Sınır, kenar.
uçmak	(32a 14)	: Cennet.
uğrı	(53a 14)	: Hırsız.

ugrılıayın	(66a 12)	: Gizlice, sessizce.
ukubet	(45a 16)	: Eziyet, işkence, azap.
ulalmak	(57b 4)	: Büyümek, yetişmek.
umıcı	(30b 9)	: Dileyen, uman.
urmak	(40b 10)	: Vurmak.
uru turmak	(40b 9)	: Yüksek sesle haykırmak.
us	(54b 16)	: Akıl, fikir.
uş	(39b 1)	: İşte.
uyak durmak	(50b 6)	: Gurup etmek, yıldızların batması.
uyakmak	(60a 11)	: Gurup ettirmek.
uyluk	(40b 7)	: Kalçadan dize kadar olan bacak kısmı ve kemiği.
uzın	(36b 6)	: Uzunluk.
Ü		
üğrimek	(32a 4)	: Sallamak, ırgalamak.
ümüz	(30b 8)	: Umut, ümit.
ün	(36a 10)	: Ses, nidâ.
ürmek	(58a 2)	: Üfleme, üfürmek.
üstaz	(31a 4)	: Bir işin ehli, üstâd.
üşenmek	(32a 12)	: Üzülme, sıkılmak, rahatı kaçmak.
üşmek	(65b 8)	: Topluca gelme, üşüşme.
üyimek	(32a 4)	: Uyuma.
üzengü	(51b 12)	: Ata binme için yapılan basamak.
üzme k	(52b 12)	: Koparmak, kırmak.

V

va'de	(32b 3)	: Vaad,söz verme.
vahy	(38a 16)	: Tanrı emri.
vebāl	(45a 14)	: Şiddet,agirlik,azap.
vech	(34a 2)	: 1- Üslûp,tarz.
	(69a 9)	: 2-Sebep,vesile,münasebet.
vehm	(57a 5)	: Kuruntu,yersiz korku.
vesvese	(62a 2)	: Şüphe,kuruntu.
vidā' vaktı	(46a 1)	: Ayrılma vakti.
vîrāne	(45a 17)	: Yıkılmış,harabolmuş yer.
viribimek	(64b 9)	: Göndermek.
vişāl	(45a 14)	: Kavuşma,ulaşma,birleşme.

Y

yağmalamak	(43a 8)	: Perişan etmek,târûmâr etmek.
yaķin	(62a 4)	: Sağlam bilgi.
yalıkmaq	(42a 16)	: Eğilmek,meyletmek,kaymak.
yaliñ	(62b 8)	: Alev,alaz.
yalıncak	(61b 1)	: Sade,çıplak,şatavatsız.
yaraķ	(38a 5)	: Silah.
yaraķlanmaq	(61b 5)	: Hazırlanmak.
yarlıgamak	(60b 2)	: Suçu bağışlamak.
yavu kılmak	(46b 1)	: Kaybetmek,yitirmek.
yavuz	(62a 11)	: Kötü,fena,azgın.
yaylak	(50a 14)	: Yayla.
yaylamak	(50a 14)	: Yaylada yazı geçirmek.

yāz kılmak	(31a 9)	: Yād etmek,anmak,hatırlamak.
yazuk	(66a 9)	: Günah.
yazuklular	(60b 8)	: Günahkârlar.
yeg	(70a 6)	: Kuvvetli,şiddetli.
yezidī	(45a 11)	: Şeytana tapanlar.
yır eylemek	(47a 12)	: Akmak,uzaklaşmak.
yigirmi	(45b 6)	: Yirmi.
yiglemek	(40a 9)	: Üstün tutmak,tercih etmek.
yigrek	(40b 13)	: Daha iyi,üstün.
yiñmek	(41a 8)	: Yenmek,maglup etmek.
yirinden durmak	(44b 13)	: Ayaga kalkmak.
yitmek	(41b 1)	: Yetmek,kâfi gelmek.
yitişmek	(31b 2)	: Ulaşmak.
yiyi	(54a 14)	: Koku.
yörimek	(30b 7)	: Yürümek.
yunmak	(37a 5)	: Yıkanmak.
yuvmak	(38b 10)	: Yıkamak.
yuvalanmak	(44a 9)	: Yuvarlanmak.
Z		
zādi	(59b 1)	: Çoğalmak,artmak.
zāhir	(42a 11)	: Görünen,açık,belli.
zahme	(70a 3)	: Vuruş,hamle.
zāni	(64b 1)	: Zinā eden.
zārı kılmak	(38b 2)	: Ağlayıp sızlamak.
zebānī	(46b 2)	: Cehennem bekleyen melek.
zeberced	(34b 4)	: Açık yeşil bir süs taşı.
zebūn	(50b 16)	: Âciz,çaresiz.

zehle	(52b 17)	: Geciktirme.
zehre	(45b 5)	: Cesaret,yiğitlik.
zemherī	(59a 17)	: Gündönümünden sonraki şiddetli soğuklar,karakış.
zemzem	(69b 17)	: Ka'be civarındaki meşhur kuyu ve suyu.
zevāl	(56a 1)	: Fāni,geçici olan,sona eren.
zihī	(42b 9)	: Şu,bu.
zūhal	(60a 5)	: Satürn gezegeni.
zühre	(60a 2)	: Venüs gezegeni,çoban yıldızı.
zūlf	(43a 11)	: Yüzün iki yanından sarkan saçlar.

BİBLİYOGRAFYA

- Akalın, Mehmet, Târihi Türk Şiveleri ,Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.
- Atay, İbrahim Mustafa, Arapça-Türkçe Büyük Lûgat, 2 Cilt, Ankara, 1964-1968.
- Banarlı, Nihat Sâmi, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B.Yayınları, İstanbul 1983.
- Bilmen, Ömer Nasûhî, Büyük Tefsir Tarihi, 2 Cilt, Ankara 1961.
- Caferoğlu, Ahmet, Türk Dili Tarihi, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- Çağatay, Saadet, Türk Lehçeleri Örnekleri , A.Ü.D.T.C.Fak.Yay.Ankara 1963.
- Derleme Sözlüğü, T.D.K.Yayınları, Ankara 1963-1982.
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat , Doğu Matbaası, Ankara 1980.
- Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963.
- Ergin, Muharrem, Türk Dilbilgisi , İst.Ün.Ed. Fak.Yayınları, No:785, İstanbul 1972.
- Gürbüz, Nadide, Yâsin Sûresi Tefsiri ,Ankara 1986.(Yüksek Lisans Tezi)

- Hacıeminoğlu, Necmettin, Türk Dilinde Edatlar,
İstanbul 1971.
- Köprülü, Mehmet Fuât, Türk Edebiyatı Tarihi,
Ötüken Yayınları, İstanbul
1986.
- Levent, Âgâh Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve
Sadelleşme Evreleri, T.D.K.
Yayınları, Ankara 1968.
- Muallim Nâci, Lûgat-ı Nâci, İstanbul
1978.
- Olgun, Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, C.II.
İstanbul 1933.
- Pekolcay, Neclâ, İslâmî Türk Edebiyatı,
İrfan Yayınevi, Cilt 2,
İstanbul 1976.
- Şemsettin Sâmi, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul
1978.
- Şükûn, Ziyâ, Farsça-Türkçe Lûgat,
M.E.B.Yayınları, 3 Cilt,
İstanbul 1984.
- Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları,
Ankara 1963-1977.
- Tekindağ, Şehâbettin, "İzzet Koyunoglu Kütüpha-
nesinde Bulunan Türkçe
Yazmalar Üzerinde Çalışma-
lar I., Türkiyât Mecmuası,
16.Cilt, İst.1971, s.133-162.

- Timurtaş, Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi,
İstanbul 1981.
- Timurtaş, Faruk Kadri, Osmanlı Türkçesi Grameri,
İstanbul 1985.
- Topaloğlu, Ahmet, Kur'ân Tercümesi, 2.Cilt ,
İstanbul 1978.
- Vehbi, Mehmet, Büyük Kur'ân Tefsiri , Üçdal
Yayınevi, İstanbul 1966.
- Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları ,
Ankara 1983.

TIPKIBASIM

